

Toplantı ve Gösteri Hakkı İzleme Raporu

2017

National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

Toplantı ve Gösteri Hakkı
İzleme Raporu
2017

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Caddesi
No:22/2-3 Beyoğlu İstanbul
Tlf: 0212 293 63 77
www.esihaklar.org
email: esihaklar@gmail.com

Yayına Hazırlayanlar
Nejat Taştan
Nur Tüysüz
Pelin Oral

Grafik Tasarım: *Mehmet Ali Çelik*
Kapak Fotoğrafı: *Rıfat Doğan*

Basım Yeri: *Ceylan Matbaası*
İSTANBUL - 2018

*"Bu rapor, National Endowment for
democracy tarafından desteklenen
Barışçıl Toplantı ve Gösteri Hakkının
İzlenmesi projesi kapsamında
hazırlanmıştır."*

National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

Raporumuza makalesiyle katkıda bulunan Prof. Dr. Ayşen Uysal'a ve çekmiş olduğu fotoğrafı kapakta kullanmamıza izin veren Rıfat Doğan'a teşekkür ederiz.

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Giriş	7
Metodoloji	8
Uluslararası Sözleşmeler ve Ulusal Mevzuatta Barışçıl Toplanma Hakkı	9
Adli İstatistikler	12
İzleme Bulguları	14
Mülki İdare Tarafından Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkına Getirilen Sınırlamalar	14
<i>Mülki İdarenin Genel Sınırlama Kararları</i>	14
<i>Toplantı ve Gösterilere Yönelik Spesifik Yasaklama Kararları</i>	20
Özel Günlere İlişkin Yasaklamalar	28
8 Mart Dünya Kadınlar Günü	28
21 Mart Newroz Etkinlikleri	30
1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü	32
Onur Haftası	35
Toplantı ve Gösteri Hakkına Getirilen OHAL Sınırlamaları	37
Müdahale Edilen Gösteriler	40
Kabahatler Kanunu'na Dayanarak Kesilen Para Cezaları	45
Müdahale Biçimleri	46
Sonuç Gözlemleri ve Öneriler	57
Otoriter Sistemlerde Protesto ve Eylem Repertuarı - Ayşen Uysal	58

Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
EĞİTİM SEN	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İİK	İl İdaresi Kanunu
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
LGBTİ+	Lezbiyen Gey Biseksüel Trans Interseks
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
OHAL	Olağanüstü Hal
OHK	Olağanüstü Hal Kanunu
TGYK	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

Giriş

Barışçıl toplantılar, kamuoyunu etkilemek, harekete geçirmek, şikâyet ve talepleri ifade etmek ve kamu politikasını etkilemek için önemli bir role sahiptir. Toplanma özgürlüğü, insanların hem halka açık hem de özel olarak buluşmalarını içerir ve insanların kendileri için önemli olan konular hakkında, örneğin sosyo-ekonomik haklar, siyasal haklar veya başka herhangi bir konu hakkında farkındalık yaratma platformları işlevini yerine getirir. Bu bağlamda toplantı ve gösteri hakkı demokratik ve çoğulcu bir toplumun temel gereksinimlerindedir.

Barışçıl toplanma özgürlüğü, uluslararası sözleşmelerde örgütlenme ve ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olarak güvence altına alınmıştır. Temel bir insan hakkı olmasının yanında bir hak arama ve ülke yönetimine katılım aracı olarak demokratik toplumların temel ölçüm kriterleri arasındadır. Demokratik toplumlarda, gösterinin düzenleyicileri, görüşlerini ifade etmek ve mesajlarını iletmek için halka açık caddeler, yollar ve meydanlar dâhil olmak üzere, gösterinin yerini ve zamanlamasını serbestçe seçme hakkına sahiptir. Uluslararası standartlar gereğince, ülkelerin yasal çerçeveleri protesto etme hakkına ilişkin etkili, açık ve makul hükümler içermeli, sınırlamalar son çare olmalıdır. Eğer bir gösteri barışçıl ise, müdahalenin bir gerekçesi olamaz. Anayasa da şiddet içermemesi şartıyla toplanma özgürlüğü tanımakta ve koruma altına almaktadır.

Barışçıl toplanma hakkının özgürce kullanılabilmesi, kamuoyu gücünün hesaba katıldığı demokratik toplumlarda etkili bir yurttaş kontrol mekanizması yaratır. Zira barışçıl toplanma hakkını kullanarak ülkedeki örneğin eğitim ve sağlık politikalarına destek vermek de eğitim ve sağlık politikalarını protesto etmek de mümkündür. Barışçıl gösteriler, sadece kamuoyunun çoğunluğu tarafından kabul edilen fikirleri ya da hükümetlerin politikalarını desteklemek için yapılmak zorunda değildir. Devletlerin, özellikle kamu politikalarına karşı protesto için toplananların özgürlüğünü koruma ve sağlama sorumluluğu bulunmaktadır.

Bürokratik gerekçeler, örneğin toplanmanın izinsiz olması, bir toplanmaya müdahale etmek için yeterli sebep değildir. Elbette devletlerin şiddet içeren, açık şiddet çağrıları yapılan toplanmaları engelleme hakkı vardır. Ancak bu gibi durumlarda kullandığı kuvvet, düzeni sağlamak için gereken asgari gücü aşmamalıdır. Gösteri düzenleyicilerinin sorumluluğu, hiçbir koşulda barışçıl yöntemlerin dışına çıkmamak ve şiddete başvurmamaktır.

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD) olarak insan hakları alanında izleme ve raporlama yapmanın ihlalleri görünür kılmak ve sorun alanlarını ortaya koymak yanında yasa yapıcılara ve uygulayıcılara yol gösterici katkı yaptığımızı düşünüyoruz. Toplantı ve gösteri hakkına ilişkin bu raporumuzun da barışçıl gösteri hakkına bağlı standartların yükseltilmesine katkı yapmasını umuyoruz. Verilerin toplanmasında destek olan sivil toplum örgütlerine, hukukçulara, kamu emekçileri sendikalarına ve izleme metodolojimiz konusunda görüş ve desteklerini bizden esirgemeyen ve raporumuza “Protesto ve Eylem Repertuarı” adlı makalesi ile katkı sunan Prof. Dr. Ayşen Uysal’a teşekkür etmek isteriz, sağ olsunlar.

Metodoloji

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD), barışçıl toplantı ve gösteri hakkını 2015 yılının Ekim ayından beri izlemektedir. Bu rapor, bir önceki raporun¹ devamı niteliğinde olup Ocak 2017- Aralık 2017 arasında yapılan izleme çalışmasında elde edilen verilerden oluşmaktadır. İzleme ve raporlama çalışması toplantı ve gösteri hakkına ilişkin Türkiye'deki mevzuatın uluslararası standartlara göre değerlendirilmesi, uygulamada ortaya çıkan sorun alanlarının belirlenmesi ve yaşanan hak ihlallerini ortaya koyarak; yasa yapıcılar ve kamu otoritelerine yol gösterici olmayı, ilgili mevzuatın ve pratikteki uygulamalarının uluslararası insan hakları hukuku standartlarına uygun hâle getirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Raporunda yer alan veriler toplantı ve gösteri hakkı ile ilgili yerel ve ulusal yazılı basın ile internet medyasında yer alan haberlerin taranması, ilgili kurumlara yapılan bilgi edinme başvuruları, resmi istatistikler, dava izleme, ulusal ve uluslararası mekanizmalar ve mahkemeler tarafından alınan kararların taranması ile elde edilmiştir. Medyadan elde edilen verilerin mümkün olduğunca başka kaynaklardan da doğrulanmasına özen gösterilmiştir. İzleme ve raporlama çalışması yapan sivil toplum örgütlerinin en önemli problemlerinden biri ayrıntılı ve güvenilir veriye ulaşamamaktır. Bu raporlama çalışmasında da Adalet Bakanlığı istatistiklerinin yeterli ayrıntıya sahip olmaması, toplantı ve gösteri hakkı ile ilgili haberlerin medyada oldukça az yer alması, yapılan sınırlı sayıdaki haberde ise olayın detaylarına ilişkin eksiklikler veri toplamamızı etkileyen en önemli problemler olmuştur. 2017 yılında toplantı ve gösterilerin yasaklanması ya da engellenmesi neredeyse rutin bir uygulama haline gelmiştir. Medya kuruluşlarına yansıyan haberlerin sayısında bir önceki izleme dönemine (Ekim 2015 - Kasım 2016) göre belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Toplantı ve gösteriler, ancak çok sayıda kişinin gözaltına alındığı ya da güvenlik güçlerince orantısız müdahaleler yapıldığı takdirde haber olabilmektedir. Bu durumun nedenlerinden birisi Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile ulusal ya da yerel pek çok yayın organının kapatılması ve internet haberciliği yapan haber sitelerine yönelik çok sayıda erişimin engelleme kararı alınmış olmasıdır. İkinci neden ise medya kuruluşlarının siyasi araçlar şeklinde konumlanmasıdır. Medyada yer alan haber sayılarındaki azalma verilere erişimi de zorlaştırmıştır. Raporumuzda yer alan bilgiler bu sınırlılıklar içinde elde edebildiğimiz verilerden oluşmaktadır. Bu nedenle, raporun hiçbir durumda Türkiye'deki tüm durumu yansıttığı varsayılmaz.

Çalışmanın sürdüğü bir yıl boyunca izleme ağında yer alan Türkiye'nin çeşitli illerinden baroların ilgili komisyonlarından hukukçular, sivil toplum örgütleri ve sendikalarla koordinasyon hâlinde çalışılmıştır. Toplantı ve gösterilerin düzenleyicileri ve katılımcıları hakkında açılan davalarla ilgili veriler ve yerelde meydana gelen ihlal verilerine izleme ağında yer alan örgütler aracılığıyla ulaşılmıştır. Toplanan veriler SPSS programında analiz edilmiştir.

ESHİD, bu çalışma kapsamında elde ettiği verileri Twitter'da @toplantigosteri sosyal medya hesabı üzerinden kamuoyuna duyurmuş, aynı zamanda ihlal bulgularını içeren üçer aylık bültenleri de kamuoyuyla paylaşarak ihlalleri görünür kılmaya çalışmıştır.

¹ Bkz. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, Toplantı ve Gösteri Hakkı İzleme Raporu: Ekim 2015- Kasım 2016. <http://www.esihaklar.org/wp-content/uploads/2017/03/Toplant%C4%B1-G%C3%B6steri-Hakk%C4%B1-Raporu.pdf>

Uluslararası Sözleşmeler ve Ulusal Mevzuatta Barışçıl Toplanma Hakkı

Barışçıl toplanma hakkı, hem uluslararası insan hakları sözleşmelerinde hem de Anayasa'da koruma altına alınan temel haklar arasındadır. Uluslararası belgeler toplanma özgürlüğünü, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü ile birlikte zikretmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde toplantı ve gösteri hürriyeti Madde 20/1'de şu şekilde düzenlenmiştir: *"Herkesin silahsız ve saldırısız bir şekilde toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır."*

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (BMMSHS) 'Toplanma Özgürlüğü' başlıklı 21. Maddesi ise şu şekildedir: *"Barışçıl bir biçimde toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini (ordre public), sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz."*

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 'Kamu Yönetimine Katılma, Oy Kullanma ve Seçilme Hakkı' başlıklı 25 No'lu Genel Yorumu kamu yönetimine katılımın güçlendirilmesi için ifade özgürlüğünün, barışçıl toplantı ve dernek kurma hakkının güvence altına alınması gerektiğinin altını çizmektedir.²

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 'Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü' başlıklı 11. Maddesi'nde toplantı ve gösteri hakkı şu şekilde yer almaktadır:

"1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir."

2. Bu hakların kullanılması; yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın, ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde; silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir."

Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) içtihadında barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı, demokratik toplumda korunan temel haklar arasında yer almakta ve ifade özgürlüğü gibi demokratik toplumun temellerinden biri olduğunun altı çizilmektedir.

Barışçıl toplanma özgürlüğü Anayasa'da da güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 34. Maddesi; *"Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik,*

Barışçıl toplantı özgürlüğü; Bireyler, gruplar, kayıtlı olmayan örgütlenmeler, tüzel kişiler ve kurumsal yapılar tarafından kullanılabilen temel bir insan hakkıdır. Toplantılar, çeşitlilik arz eden, popüler olmayan veya azınlıkta olan görüşlerin ifade edilmesi de dâhil olmak üzere çeşitli amaçlara hizmet edebilir. Bu hak, azınlıkların kimliklerinin korunması gibi, bir kültürün korunması ve geliştirilmesinde önemli bir aşamadır. Barışçıl toplantı özgürlüğünün korunması; farklı inançlara, pratiklere veya politikalara sahip grupların birlikte barışçıl bir şekilde yaşayabilecekleri hoşgörülü ve çoğulcu bir toplum oluşturulmasında can alıcı önemdedir.

(OSCE/ ODIHR, Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler))

Sadece Barışçıl Toplantılar Korunur; Bir toplantının düzenleyicileri, barışçıl niyetlerini ifade etmişlerse ve toplantının yürütülmesi şiddet içermiyorsa, o toplantı barışçıl bir toplantı olarak kabul edilmelidir. Burada 'barışçıl' terimi, tedirgin eden veya rencide edici davranışlar ile üçüncü tarafların faaliyetlerini geçici olarak engelleyen davranışlar içermeyen toplantılar için kullanılmaktadır.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, 25 No'lu Genel Yorum, par. 8.

kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.” şeklindedir. Anayasa’daki bu düzenleme insan hakları sözleşmeleri ile uyumludur.

Toplantı ve gösteri hakkı 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu’nda (TGYK) düzenlenmektedir. TGYK, idareye hakkın kullanımına ilişkin olarak; toplantı/gösteri yürüyüşü yer ve güzergahı belirlemekten ertelenme ve genel yasaklama kararları almaya kadar uzanan geniş yetkiler vermektedir. Kanunda idarenin bu yetkileri keyfi kullanmasını önleyecek herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır.

2911 sayılı kanunun 17. maddesi şu şekildedir; “Bölge valisi, vali veya kaymakam; millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir.”

Kanunun 19. maddesi ise şu şekildedir; “Bölge valisi; millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bölgeye dâhil illerin birinde veya birkaçında ya da bir ilin bir veya birkaç ilçesinde bütün toplantıları bir ayı geçmemek üzere erteleyebilir. Valiler de aynı sebeplere dayalı olarak ve suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde; ile bağlı ilçelerin birinde veya birkaçında bütün toplantıları bir ayı geçmemek üzere yasaklayabilir. Yasaklama kararı gerekçeli olarak verilir. Kararın özeti yasaklamanın uygulanacağı yerlerde mutad vasıtalarla ilan edilir. Ayrıca, İçişleri Bakanlığına bilgi verilir.”

İlgili maddelerde yer alan ve mülki idarenin belirli bir toplantı ve gösteriyi ertelemesi, yasaklaması ya da toplantı ve gösteriler için süreli yasaklama kararlarının gerekçesi sayılan “millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacı” gibi ifadeler pratikte idarenin takdir yetkisini sürekli olarak yasaklama ve ertelemeden yana kullanması sonucunu doğurmaktadır.

Örneğin; kanunun 19. maddesinde süre konusunda “bir ayı geçmemek üzere” ibaresi ile bir kısıtlama getirilmesine rağmen yasaklama kararlarının yıl içinde en fazla kaç defa tekrarlanabileceğine dair hüküm bulunmaması, bazı valiliklerin bu maddeye dayanarak aldıkları birbirini takip eden 12 yasaklama kararı ile o ilde bütün yıl boyunca yasak uygulanabilmektedir.

Devletin barışçıl toplantıları kolaylaştırma ve koruma konusundaki pozitif yükümlülüğü; bu özgürlüğün pratikte kullanılmasını ve gereksiz bürokratik engellere tabi olmamasını sağlamak için yeterli mekanizma ve prosedürleri tesis etmek devletin temel sorumluluğudur. Devlet özellikle kamusal toplantıların düzenleyicilerin tercih ettiği yerde yapılmasını kolaylaştırmalı ve korumalıdır; ayrıca, düzenlenecek toplantıların duyurulması için bilgi yayma çabalarının da engellenmemesini sağlamalıdır.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

Her iki madde de AİHS’in 11. Maddesi’nin ikinci fıkrasındaki sınırlamanın temel koşulunu demokratik bir toplum için gerekliliği şartını karşılamamaktadır. AİHM, içtihadını demokratik toplumda gereklilik üzerine kurmuş ve denetimi bunun üzerinden gerçekleştirmektedir. AİHM tarafından “kamu düzeni ve güvenliğini tehdit eden somut bir olgu olması durumunda” dahi alınan tedbirin gerekli, elverişli ve söz konusu tehdit ile orantılı olup olmadığı denetlenir. Ayrıca devletlerin barışçıl gösterilere müdahale etmeme negatif yükümlülüğünün yanında barışçıl gösterilerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli tedbirleri alma pozitif yükümlülüğü de vardır.

Kanun gerek çocuklar ve yabancının hakları gerekse mekânsal

ve zamansal yasaklar konusunda idareye verdiği geniş yetkiler açısından Anayasa'ya ve AİHS'e aykırıdır. Kanun, hakkın kullanımına ilişkin devlete pozitif yükümlülükler yüklemekten ziyade, hakkın sınırlandırılmasını düzenlemektedir.³

TGYK'nın barışçıl toplanma hakkına getirdiği sınırlamaların boyutuna ilişkin bir tespit de Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) tarafından yapılmıştır. Ankara Üniversitesi'nde oturma eylemi yapan kişilere polis müdahalesiyle ilgili KDK'ya yapılan başvuru üzerine hazırlanan ve Kamu Baş Denetçisi tarafından yazılan karar taslağında şu ifadeler yer almaktadır: “Kanun, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını tanıyan ve güvence altına alan düzenlemelerden ziyade, bu hakkı sınırlayan hükümlere yer vermektedir. Kanunun özellikle ‘toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı’, ‘toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı’, ‘bildirim verilmesi’, ‘yasak yerler’ ve ‘kanuna aykırılık nedenleri’ başlıklı maddelerinde kayıtlı hükümler göz önünde bulundurulduğunda; Türkiye’de kanuna uygun bir gösteri yürüyüşü düzenlemenin nerede ise mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir.”⁴

Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) 2911 Sayılı TGYK'nın bazı maddelerinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) yaptığı başvuruya ilişkin AYM kararı 27 Ocak 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. AYM, kanunun 6. Maddesi'nde yer alan ve “vatandaşların günlük yaşamını bozmayacak şekilde” ibaresini Anayasa'ya aykırı bularak iptal kararı vermiştir. İptal gerekçesi kararda şu şekilde yer almaktadır: “Demokratik bir toplumda toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına ancak zorlayıcı nedenlerin bulunması koşuluyla müdahalede bulunulabilir. Bir yerde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin vatandaşın gündelik yaşamını zorlaştırmasının, o yerin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapatılmasını haklılaştırabilmesi için gündelik yaşamın ‘aşırı ve katlanılmaz derecede’ zorlaşması gerekmektedir. Dava konusu kurallarda ise gündelik yaşamın etkilenme boyutuna yönelik herhangi bir ölçüt getirilmemiştir. Kural bu hâliyle demokratik toplumda hoşgörüle karşılanması gereken birtakım zorluklar gözetilerek toplantı veya gösteri yürüyüşü mekânlarının sınırlandırılmasına da imkân tanımaktadır. Bu ise toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan müdahaleyi demokratik bir toplumda gerekli olmaktan çıkarmakta ve ölçüsüz hâle getirmektedir.”⁵ TGYK'nın 7. Maddesi'nde yer alan “toplantı ve yürüyüşlerin güneş batmadan bitirilmesi” ibaresini ise “Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının mahiyeti ve demokratik toplum bakımından önemi gözetildiğinde havanın kararmasından sonra toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin kategorik olarak yasaklanması, hakkın gereğinden fazla sınırlandırılması sonucunu doğurabilecek niteliktedir. Katılanların sayısı ve yöntemi itibarıyla diğer insanların dinlenmesini engelleyecek nitelik taşıyan ve özellikle gecenin ilerleyen saatlerine denk gelen toplantıların yasaklanması ölçülü görülebilirse de başkalarını aşırı derecede rahatsız etmeyen ve kamu düzeni yönünden ciddi bir tehlike yaratmayan toplantıların güneşin batmasından sonra devam etmesinin yasaklanması, haklar arasında kurulması gereken adil dengenin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı aleyhine bozulmasına yol açabilir.”⁶ diyerek Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. AYM, Kanunun toplantı ve gösteri yürüyüşünün gerçekleştirilemeyeceği yerleri sıraladığı yasak yerler başlıklı 22. Maddesi'nde yer alan “genel yollar” ibaresini de Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. İptal kararı şu şekilde gerekçelendirmiştir: “Genel yol niteliği taşıyan bir yerde toplantı düzenlenmesinin trafiği aksatacak olmasının, o yerin toplantıya kapatılmasını haklı kılabilmesi için gündelik yaşamın ‘aşırı ve katlanılmaz’ düzeyde zorlaşması gerekmektedir. İtiraz konusu kuralda ise gündelik yaşamın etkilenme boyutuna yönelik herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın genel yollarda toplantı yapılması mutlak olarak yasaklanmaktadır. Bu ise toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan müdahaleyi demokratik toplumda gereksiz ve ölçüsüz hâle getirmektedir.”⁷ gerekçesiyle iptal etmiştir. Sonuç olarak AYM söz konusu sınırlamaları demokratik bir toplumda gerekli ve orantılı bulmamıştır.

3 Ayrıntılar için Bkz. Tolga Şirin, “Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına İlişkin Sorunlar”, S.280

4 Diken Haber Sitesi, “‘Kamu Denetçisi’ Acı Söyler: Türkiye’de Kanuna Uygun Eylem ‘Neredeyse’ İmkansız”, <http://www.diken.com.tr/kamu-denetcisi-aci-soyler-turkiyede-kanuna-uygun-eylem-neredeyese-imbkansiz/>, 07.11.2015.

5 Karar pragraf 52.

6 AYM karar paragraf 77.

7 AYM kararı, paragraf 123.

AYM'nin ilgili maddelerin iptali kararındaki gerekçeleri AIHM içtihadıyla uyumludur. Maddelerdeki çeşitli ifadelerle ilişkin iptal kararına rağmen 2911 sayılı TGYK, uluslararası standartlarla uyumlu değildir. Kanunun idareye tanınan takdir yetkisi, barışçıl toplantıları kolaylaştırma ve koruma konusundaki yükümlülüğü, zaman ve mekân kısıtlamaları, içerik temelli kısıtlamaları, müdahalelerin orantılılığı, ayrımcılık yasağı ve kendiliğinden gösteriler için kurallar bakımından gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Kanunun uygulamasında, iller hatta aynı ilin ilçeleri arasında farklı uygulamalar görülmektedir. Kanunun mevcut hali bile hakkın kullanımını daraltıcı şekilde yorumlanmaktadır. Kanunda keyfi uygulamaların önlenmesine ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum uygulamada barışçıl toplanma özgürlüğünün ihlallerinin önünü açmakta ve hakkın kullanımını engelleyici etki yaratmaktadır.

Adli İstatistikler

Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre TGYK'ya muhalefet gerekçesiyle son beş yılda Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından 116.662 kişi hakkında soruşturma açılmıştır. Soruşturma açılan kişilerin yaklaşık %29'u hakkında (33.465 kişi) kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmiş, 67.392 kişi hakkında (%57,78) ise kamu davası açılmıştır.

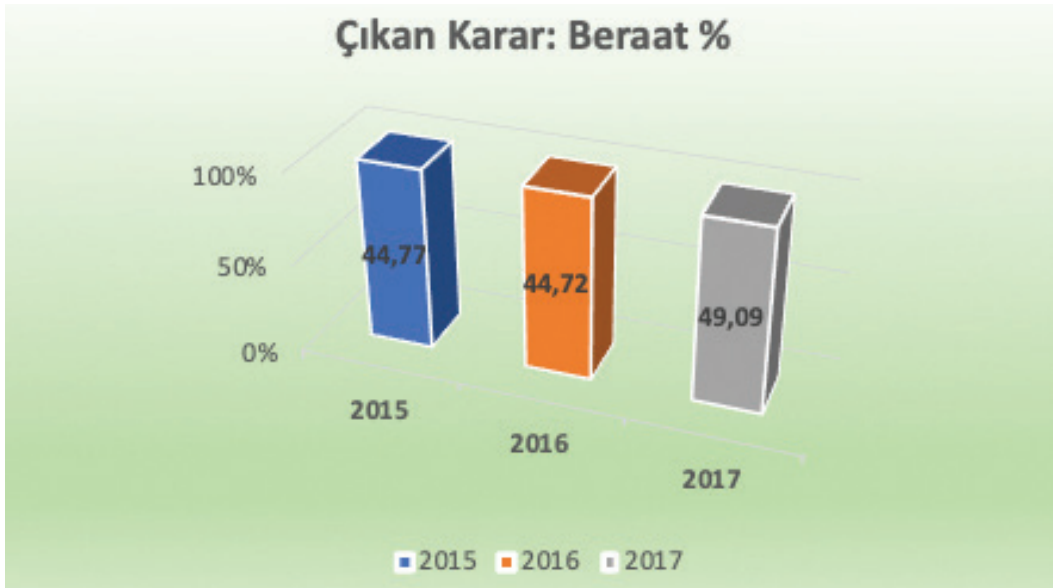
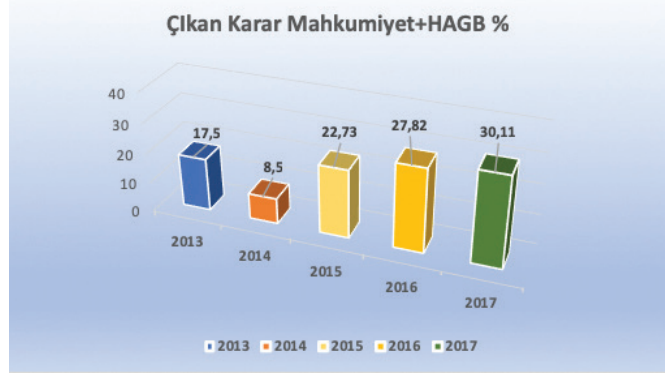
CUMHURİYET BAŞSAVCILIKLARINDA 2911 SAYILI KANUN SORUŞTURMALARINDAKİ ŞÜPHELİLER HAKKINDA VERİLEN KARARLARIN DAĞILIMI *							
YILLAR	KARAR TÜRÜ						TOPLAM
	Kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen	Oran %	Kamu davası açılan	Oran %	Diğer kararlar	Oran %	
2013	7.492	28,9	15.896	61,2	2.577	9,9	25.965
2014	8.971	34,3	13.370	51,1	3.810	14,6	26.151
2015	7.948	25,4	19.274	61,6	4.046	12,9	31.268
2016	5.698	26,4	12.337	57,2	3.541	16,4	21.576
2017	3.356	28,7	6.515	55,7	1.831	15,1	11.702
TOPLAM	33.465		67.392		15.805		116.662

* Bu tablo Adalet Bakanlığı yıllık istatistiklerinden hazırlanmıştır.

Aşağıdaki Tablo 1'de son beş yılda TGYK kapsamında açılan davalardaki suç sayıları görülmektedir. Davalardaki suç sayıları son 5 yılda %50 oranında azalmıştır. Adalet Bakanlığı istatistikleri üzerinden suç sayılarındaki düşüşü analiz etmek mümkün değildir. Ancak iki yıllık izleme çalışmamızdaki veriler bize, toplantı ve gösteri katılımcıları hakkında TGYK yerine Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamında soruşturma ve dava açma uygulamasının yapıldığını göstermektedir. Suç sayılarındaki düşüşe rağmen mahkemelerden çıkan kararlarda mahkumiyet ve hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararlarının oranında 2014 yılı baz alındığında %355 oranında artış olduğu görülmektedir.

Tablo:1

2911 SAYILI KANUN AÇILAN DAVALARDAKİ SUÇ SAYISININ YILLARA GÖRE DAĞILIMI	
2013	20329
2014	20390
2015	20082
2016	15292
2017	10686

Yukarıdaki veriler toplantı ve gösterilere katılan kişilerin %30'u hakkında aslında işlem yapılmaması gerekirken savcılık soruşturması açıldığını ortaya koymaktadır. Bu veriler, hakkında dava açılıp beraat edenlerin sayısı ile birlikte düşünüldüğünde hakkında hiç işlem yapılmaması gerektiği halde soruşturma veya dava açılan kişilerin oranının %60'lara yaklaştığını göstermektedir. Her gösterinin suç olarak değerlendirilip yargıya taşınması caydırıcı etki yaratan en önemli uygulamadır. Son üç yılda mahkemelerden çıkan beraat kararlarının oranı aşağıda bulunan tablodaki gibidir.

Tablo:2

YILLARA GÖRE 2911 SAYILI KANUN KAPSAMINDA VERİLEN KARARLARIN DAĞILIMI				
YIL	MAHKUMİYET	BERAAT	HAGB	DİĞER KARAR
2013	1670	3964	0	17646
2014	664	8478	8478	11434
2015	1476	6309	6309	5092
2016	2306	5685	5685	4242
2017	1748	5558	1660	3265
Toplam	7864	29994	22132	41679

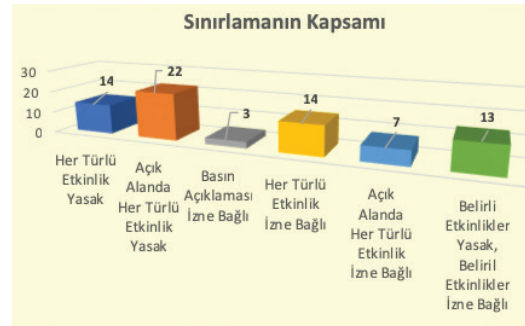
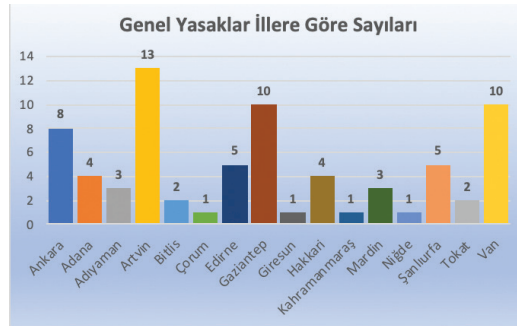
İzleme Bulguları

1. Mülki İdare Tarafından Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkına Getirilen Sınırlamalar

2017 yılında barışçıl gösteri hakkına çok sayıda ilde mülki idare tarafından pek çok sınırlama getirilmiştir. Sınırlamalar toplantı ve gösterileri mülki idarenin iznine bağlama, toplantı ve gösteriler için spesifik yasaklama kararları alma, il genelinde veya belirli bölgelerde bütün toplantı ve gösterileri yasaklama kararları alma, Anayasa'daki açık hükme rağmen toplantı ve gösteriler için izin alma şartını zorunlu kılmak ve gösterilere katılanlara idari cezalar uygulamak ve son olarak da göstericilere Kabahatler Kanunu'na dayanarak para cezaları kesmek şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Mülki İdarenin Genel Sınırlama Kararları

2017 yılında barışçıl toplanma özgürlüğüne, valilikler tarafından 16 ilde toplam 73 kez çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. 2016 yılında 49 kez yapılan sınırlama sayısı %98 oranında artmıştır. 2017 yılında Artvin, Van ve Gaziantep valilikleri en fazla sınırlama kararı alan valiliklerdir. Artvin Valiliği birbirini takip eden 13 yasak kararı almış ve 16.12.2016 tarihinden 18.01.2017 tarihine kadar yaklaşık 13 ay boyunca kentte barışçıl toplanma özgürlüğünü askıya almıştır. Benzer bir şekilde Van'da da 5 Mart 2017 tarihinden itibaren yıl sonuna kadar miting, kapalı ve açık yer toplantıları ile gösteri yürüyüşleri valilik iznine bağlanmış; basın açıklamaları, çadır kurma, stant açma, oturma eylemi ve benzeri türdeki tüm eylem ve etkinlikler ise yasaklanmıştır. Aynı şekilde Gaziantep'te de açık alanda her türlü etkinliğin yasaklandığı karar 10 defa tekrarlanmıştır.

İzleme döneminde valilikler tarafından alınan sınırlama kararlarının kapsamına baktığımızda 73 sınırlama kararının %30'unda (22 kez) açık alanda her türlü etkinliğin yasaklanmasını, 14 kez her türlü etkinliğin yasaklandığı ve her türlü etkinliğin izne bağlandığı kararlar takip etmektedir. Belirli etkinliklerin yasaklandığı, belirli etkinliklerin ise izne bağlandığı sınırlamalar ise 13 defa tekrarlanmıştır. Van ve Hakkari'de alınan bütün kısıtlama kararları bu kapsamdadır. Hakkari'de miting, basın açıklamaları, kapalı ve açık yer toplantıları ile gösteri yürüyüşleri izne bağlanırken; çadır kurma, stant açma, oturma eylemi vb. türdeki eylem ve etkinlikler ise il merkezi ve ilçelerde yasaklanmıştır. Şanlıurfa Valiliği ise 3 Kasım 2017 tarihinde duyurduğu 03.11.2017 - 02.12.2017 tarih aralığını kapsayan ve 1 Aralık 2017 tarihinde açıkladığı 03.12.2017 - 01.01.2018 tarih aralığını kapsayan kararlarında şu ifadelere yer vermiştir: "Mahalli idare organlarının, kamu kurumlarının, kamuya yararlı dernekler ve üniversitenin yapacağı etkinlikler dışında kalan yapılması muhtemel her türlü yürüyüş, basın açıklaması, miting, çadır kurma, stant açma ve benzeri türdeki tüm etkinlikler, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 11. Maddesi (m), 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/C maddesi ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

Kanununun 17. maddesine istinaden, diğer illerden katılımlarla birlikte, 03 Aralık 2017 ile 01 Ocak 2018 tarihleri arasında 30 (otuz) gün süreyle il merkezi ve ilçelerimiz dahil olmak üzere Şanlıurfa coğrafi sınırları içerisinde yasaklanmıştır. Ayrıca mahalli idare organlarının, kamu kurumlarının, kamuya yararlı derneklerin ve üniversitelerin ilimizde düzenleyecekleri etkinliklerde en geç 48 saat öncesinden merkezde İl Emniyet Müdürlüğüne, ilçelerde İlçe Emniyet Müdürlüklerine bildirimde bulunmaları gerekmektedir.⁸

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına getirilen sınırlamaların kapsamı ve illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

İl	GETİRİLEN SINIRLAMANIN KAPSAMI						Toplam
	Her Türlü Etkinlik Yasak	Açık Alanda Her Türlü Etkinlik Yasak	Basın Açıklaması İzne Bağlı	Her Türlü Etkinlik İzne Bağlı	Açık Alanda Her Türlü Etkinlik İzne Bağlı	Belirli Etkinlikler Yasak, Belirli Etkinlikler İzne Bağlı	
Ankara	2	6	0	0	0	0	8
Adana	0	4	0	0	0	0	4
Adıyaman	0	0	3	0	0	0	3
Artvin	2	0	0	11	0	0	13
Bitlis	0	0	0	0	2	0	2
Çorum	0	0	0	0	1	0	1
Edirne	0	1	0	0	4	0	5
Gaziantep	0	10	0	0	0	0	10
Giresun	1	0	0	0	0	0	1
Hakkari	3	0	0	0	0	1	4
K. Maraş	1	0	0	0	0	0	1
Mardin	0	0	0	3	0	0	3
Niğde	1	0	0	0	0	0	1
Şanlıurfa	3	0	0	0	0	2	5
Tokat	1	1	0	0	0	0	2
Van	0	0	0	0	0	10	10
Toplam	14	22	3	14	7	13	73

Çorum Valiliği'nin 20 Nisan 2017 - 20 Mayıs 2017 tarihleri arasında il genelinde her türlü etkinliği valilik iznine bağlayan kararının duyurusunda şu ifadeler yer almaktadır; "İçişleri Bakanlığı'ndan alınan bir yazıda 16.04.2017 Pazar günü gerçekleştirilen Halkoynaması sonucunu protesto etmek amacıyla, sol ve marjinal gruplar ile terör örgütüne müzahir şahıslar tarafından sosyal medya üzerinden toplanma çağruları yapıldığı, özellik tencere, tava düdüğü çalma gibi ses çıkarma eylemleri ile Halkoynaması sonuçlarının protesto edileceği, söz konusu eylemlerin bazı siyasi partilerce de desteklenerek 1 Mayıs Emek ve Dayanışma gününe kadar canlı tutulmaya çalışılabileceği, eylemlerin terör örgütlerince provoke edilerek ülke genelinde 'Gezi' benzeri kitlesel eylemlere dönüştürülme gayreti içinde oldukları bilgisi edinilmiştir."⁹

8 Şanlıurfa Valiliği, Yasaklama Kararı, <http://www.sanlıurfa.gov.tr/yasaklama-karari-aralik,01.12.217>.

9 Çorum Radyo Televizyonu, "Çorum'da İzinsiz Eylemlere Yasak Geldi", <http://corumradyotelevizyonu.com/izinsiz-eylemlere-yasak-geldi/>, 22.04.2017.

Orantısallık; Toplantı özgürlüğüne getirilen herhangi bir kısıtlama orantısız olmalıdır. Otoriteler tarafından meşru amacı gerçekleştirmek için daima en az müdahaleci olan yollar tercih edilmelidir.

Orantısallık ilkesi, otoritelerin rutin bir şekilde bir etkinliğin niteliğini temelden değiştirecek, toplantıların şehrin daha az merkezi olan yerlerine çekilmesi gibi kısıtlamalar getirmemelerini gerektirmektedir.

Yasal sınırlamaların genel geçer bir şekilde uygulanması, aşırı kapsayıcı olma eğilimi göstermekte ve durumun kendine özgü koşulları düşünülmediği için orantısallık ilkesine uymamaktadır.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü ile İlgili Rehber İlkeler)

Sınırlamanın Coğrafi Kapsamı

Uluslararası standartlara göre barışçıl gösterilere getirilen sınırlamanın meşru bir gerekçesi ve kısıtlama ile orantılı olması, sınırlamanın demokratik toplum kuralları ile uyumlu olması gerekir. Norm olan hakkın kullanılması, istisna olan ise hakkın sınırlandırılması iken 2017 yılının geneline bakıldığında valilikler tarafından alınan kararlarda kısıtlamanın norm haline getirildiği görülmektedir.

2017 yılında valilikler tarafından toplanma ve gösteri hakkına getirilen sınırlamaların coğrafi kapsamına bakıldığında, sınırlama kararlarının %88'inin il geneli için alındığı görülmektedir. Toplam 73 sınırlama kararınının 64'ü il genelindeki etkinliklere sınır-

lama getirmiştir. İlin belirli ilçelerini kapsayan sınırlama kararlarının tümü Gaziantep Valiliği tarafından alınmıştır. Gaziantep Valiliği tarafından Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerinde 3; Şehitkamil, Şahinbey ve Oğuzeli ilçeleri için 2 kez açık alanda her türlü etkinlik yasaklanması kararı alınmıştır.

İl	SINIRLAMANIN COĞRAFİ KAPSAMI				Toplam
	İl Geneli	Belirli İlçeler	İl Merkezinde Belirli Bölgeler	İlçe Geneli	
Ankara	6	0	2	0	8
Adana	4	0	0	0	4
Adıyaman	3	0	0	0	3
Artvin	13	0	0	0	13
Bitlis	2	0	0	0	2
Çorum	1	0	0	0	1
Edirne	4	0	1	0	5
Gaziantep	5	5	0	0	10
Giresun	1	0	0	0	1
Hakkari	4	0	0	0	4
Kahramanmaraş	1	0	0	0	1
Mardin	3	0	0	0	3
Niğde	1	0	0	0	1
Şanlıurfa	5	0	0	0	5
Tokat	1	0	0	1	2
Van	10	0	0	0	10
Toplam	64	5	3	1	73

Ankara Valiliği tarafından 25 Eylül 2017 tarihinde yapılan açıklama ile Kızılay'da yapılacak gösteriler için süresiz yasaklama kararı aldığı duyurmuştur. Duyuruda valilikçe yasak kapsamına alınan bölgeler ve yasak gerekçeleri ise şu şekildedir: "Çankaya İlçesi Cumhuriyet Mahallesi Atatürk Bulvarı Kızılay Kavşak'tan Ziya Gökalp Caddesi Mithatpaşa Caddesi kesişimi arasında kalan güzergâh, Ziya Gökalp Caddesi Mithatpaşa Caddesi kesişiminden Mithatpaşa Caddesi Tuna Caddesi kesişimi arasında kalan güzergâh, Mithatpaşa Caddesi Tuna Caddesi kesişiminden, Tuna Caddesi Atatürk Bulvarı kesişimi arasında kalan güzergâh ile Tuna Caddesi'nden Kızılay Kavşak arasında kalan güzergâhlar ile bu güzergâhlar arasında kalan (Sakarya Caddesi, Selanik Caddesi, İnkılap Sokak, Bayındır 1 Sokak dâhil), Kızılay Mahallesi Atatürk Bulvarı Kızılay Kavşak'tan Akay Kavşak İnönü Bulvarı girişi arasında kalan güzergâh, Akay Kavşak Atatürk Bulvarı İnönü Bulvarı kesişiminden Genelkurmay Kavşak İnönü Bulvarı ile Milli Müdafaa Caddesi girişi arasında kalan güzergâh, Genelkurmay Kavşak İnönü Bulvarı Milli Müdafaa Caddesi girişinden GMK Bulvarı Milli Müdafaa Caddesi girişi arasında kalan güzergâh ile Kızılay Meydan ve Kızılay İş Merkezi önü ve çevresini de kapsayacak şekilde (Vekaletler Caddesi, Karanfilciler/Çiçekçilerin bulunduğu sokak, Güvenpark içi ve çevresi, eski Başbakanlık binası ile Yargıtay Binası arası açılan güzergâhlar dahil) bağlayan tüm yol üzerinde bulunan yerlerde çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından basın açıklaması adı altında (film gösterimi, çadır kurma, ateş yakma, açlık grevi/oturma eylemi vb.) toplantı ve gösteri yürüyüşü türünden eylem / etkinliklerin yapılmakta olduğu, bu durumun bölge esnafı ile vatandaşlar arasında korku ve panik ortamı oluşturduğu ve bu bölgenin marjinal gruplarca kazanılmış eylem alanı olarak görüldüğü, basın açıklaması adı altında düzenlenen her türlü eylem/etkinliklerin yapıldığı bu yerler ve çevresinde bulunan alanların, halkın yaya olarak yoğun bir şekilde kullandığı (Eğitim kurumları, yemek ihtiyaç alanları, ticari faaliyet alanları vb.) alanlardan / yerlerden olması sebebiyle katılımcı grup / şahıslar ile yayaların geçişi esnasında sözlü / fiziksel istenmeyen olayların yaşandığı, bu haliyle yukarıda sayılan eylem ve etkinlikler toplumun geniş kesimlerine sirayet potansiyeli taşıdığından toplumsal güvenliği tehlikeye düşürebileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca, toplumsal güvenliği tehlikeye düşüren ve terör örgütleri (DEAŞ-PKK/KCK) tarafından bu türden toplantılara yönelik eylem istihbaratının yapılması da göz önüne alındığında ekli krokide gösterilen tüm cadde ve sokaklar ile bağlayan yollar üzerinde ve çevresinde; geceli/gündüzlü (24 saat esasına göre) yüksek sesle çevreyi rahatsız edici şekilde şarkı, türkü, marş, vb. sloganlar atmak suretiyle toplantı, basın açıklaması vb. her ne suretle olursa olsun eylem yapılması, 2911 sayılı Toplantı Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. Maddesi, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 11/m maddesi hükümleri kapsamında yasaklanmıştır.¹⁰ Benzer bir kararın 2 Temmuz tarihinde de alındığı görülmektedir.¹¹

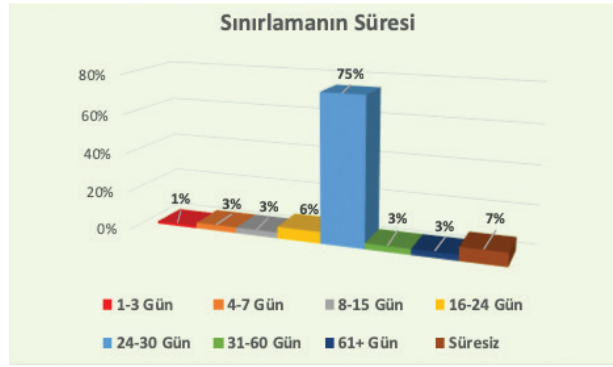
Edirne Valiliği, "kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması için Edirne F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun dış emniyet duvarının bulunduğu noktalar merkez olmak üzere 4 kilometre yarıçaplı alan içerisinde, her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşleri, protesto eylemi, oturma eylemi, basın açıklaması, yürüyüş, stant kurma, imza kampanyası ve bildiri dağıtma vb. etkinliklerin" 30 Eylül 2017 tarihinden itibaren süresiz olarak yasakladığını duyurmuştur. Söz konusu yasaklama kararı, Halkların Demokratik Partisi (HDP) tarafından yasama yılı açılışını mecliste yapmak yerine dönemin HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ve HDP Milletvekili Abdullah Zeydan'ın tutuklu buldukları Edirne F Tipi Kapalı Cezaevi önünde yapılacağını açıklanmasının hemen akabinde alınmıştır.¹²

Valilikler tarafından barışçıl gösteri hakkına getirilen sınırlamaların sürelerine bakıldığında 73 kararın %75'i yani 55'i, 24 ile 30 gün arasındadır. Bu 55 kararın tamamına yakı-

10 Ankara Valiliği, Yasaklama Kararına ilişkin Basın Duyurusu, <http://www.ankara.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basin-duyurusu-25092017>, 25.09.2017

11 CNNTürk, "Ankara Valiliği'nden Gösteri Yürüyüşü, Eylem ve Etkinliklere İlişkin Açıklama", <https://www.cnntrk.com/turkiye/ankara-valiliginden-gosteri-yuruyusu-eylem-ve-etkinliklere-iliskin-aciklama>, 04.07.2017.

12 Haberler.com, "Edirne Valiliği, F Tipi Cezaevi Çevresindeki Etkinlikleri Yasakladı", <https://www.haberler.com/edirne-valiligi-f-tipi-cezaevi-cevresindeki-10080600-haberi/>, 29.09.2017.

nı bir ay süreli yasak kararlarından oluşmaktadır. Belirli bir süre konulmadan alınan “süresiz sınırlama” kararı sayısı ise 5’tir. Süresiz yasaklama kararlarında Ankara Valiliği 4 karar ile ilk sırada yer almaktadır. 26 Mayıs 2017 tarihinde Ankara Valiliği tarafından, “Ankara ili genelinde cadde ve sokaklarda güneş battıktan sonra gece geç saatlere kadar ateş yakıldığı ve yüksek sesle çevreyi rahatsız edici şekilde şarkı,

türkü, marş vb. sloganlar atılarak eylem yapıldığı görülmektedir. Bu durum vatandaşlarımızı tedirgin etmekte, kamu düzeni ve güvenliğini bozmakta, terör örgütlerinin eylem yapan topluluklara yönelik bombalı saldırı yapma riskini artırmakta ve güvenlik güçlerinin bu olaylara müdahalesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple; ilimiz genelindeki cadde ve sokaklarda güneşin batımından sonra ateş yakmak suretiyle eylem yapılması, yüksek sesle çevreyi rahatsız edici şekilde şarkı, türkü, marş vb. sloganlar atmak suretiyle toplantı, basın açıklaması vb. her ne suretle olursa olsun eylem yapılması” ilgili yasal dayanaklar belirtilerek yasaklanmıştır.¹³

Gaziantep Valiliği tarafından 1 Şubat 2017’de duyurulan açık alanlarda toplantı, basın açıklaması, bildiri dağıtma, çadır kurma, oturma eylemi vb. etkinlikleri ay sonuna kadar yasaklayan karar, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 19 Şubat’ta yapacağı miting için kaldırılmıştır. Valilik yaptığı açıklamada yasaklama kararının 13 Şubat itibarıyla kaldırıldığını duyurmuştur.¹⁴ Gaziantep Valiliği’nce il genelinde Nisan ayından başlamak üzere Temmuz ayı sonuna kadar aylık yasaklama kararları ve 1 Ağustos’tan itibaren yıl

İl	SINIRLAMANIN SÜRESİ								Toplam
	1-3 Gün	4-7 Gün	8-15 Gün	16-24 Gün	24-30 Gün	31-60 Gün	61+ Gün	Süresiz	
Ankara	0	0	0	0	3	0	1	4	8
Adana	0	0	0	0	4	0	0	0	4
Adıyaman	0	0	0	0	3	0	0	0	3
Artvin	0	0	0	1	12	0	0	0	13
Bitlis	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Çorum	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Edirne	1	1	0	1	0	1	0	1	5
Gaziantep	0	0	0	0	10	0	0	0	10
Giresun	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Hakkari	0	0	0	1	3	0	0	0	4
K. Maraş	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Mardin	0	0	0	0	1	1	1	0	3
Niğde	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Şanlıurfa	0	0	0	0	5	0	0	0	5
Tokat	0	0	1	0	1	0	0	0	2
Van	0	0	0	0	10	0	0	0	10
Toplam	1	2	2	4	55	2	2	5	73

13 Ankara Valiliği, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasağına İlişkin Basın Duyurusu, <http://www.ankara.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yasagina-iliskin-basin-duyurusu>, 26.12.2017.

14 Sözcü, “Gaziantep Valiliğinin Koyduğu Yasak Erdoğan İçin Kaldırılacak”, <http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/gaziantep-valiliginin-koydugu-yasak-erdogan-icin-kaldirilacak-1683765/>, 16.02.2017.

sonuna kadar da belirli ilçelerde aylık yasaklama kararları alınmaya devam edilmiştir. 29 Aralık 2017 tarihinde alınan kararlar Şahinbey, Şehitkamil, Oğuzeli ilçelerinde açık alanda yapılacak olası etkinlikler 2018 Ocak ayında da yasaklanmıştır.

Barışçıl gösteri hakkına getirilen sınırlama sürelerinin illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Ankara Valiliği tarafından alınan LGBTİ+ etkinliklerini süresiz yasaklama kararı tartışmalara yol açmıştır. 15 Kasım 2017 tarihinde yapılan valilik duyurusunda 16-17 Kasım tarihleri arasında Alman LGBTİ Film Günleri etkinliğinin “toplumun bir kesiminin aleyhine kin ve düşmanlığı tahrik edeceği”, “toplumsal duyarlılık nedeniyle bazı kesimlerin tepki gösterebileceği”, “terör örgütlerinin karşıt görüşlü gruplara yönelik eylem arayışı” ve “provokasyona neden olabileceği” gibi nedenlerle yasaklandığı açıklanmıştır. 19 Kasım tarihinde ise “halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik edeceği, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkabileceği; ayrıca kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasını tehlikeye düşürebileceği göz önünde bulundurulduğunda yapılmak istenen organizasyona katılacak olan grup ve şahıslara yönelik olarak; birtakım toplumsal duyarlılıklar nedeniyle de bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği değerlendirildiğini”, bu nedenlerle de “18 Kasım 2017 tarihinden itibaren süresiz olarak LGTT-LGBTİ vb. örgütler tarafından ilimizin muhtelif yerlerinde birtakım toplumsal hassasiyet ve duyarlılıkları içeren sinema, sinevizyon, tiyatro, panel, söyleşi, sergi vb. etkinlikleri” yasakladığını duyurmuştur.¹⁵

AİHM, bir gösteri içeriğinin “rahatsız” bulunması, çoğunluk görüşünü temsil etmesi ya da ayrılcı düşünceleri içermesi nedeniyle izin verilmemesini 11. Madde’nin ihlali anlamına geleceğine hükmetmektedir (Stankov v. Bulgaria, Barankevich v. Rusya). Chekhov kentinde Evanjelic Kilisesi rahibi 2002 yılında kamuya açık bir alanda gösteri yapmak üzere ilgili valiliğe başvuruda bulunmuştur. Valilik başvurusu, evanjelic kilisesi mensuplarının o bölgede yaşayan kişilerin çoğunluğundan farklı bir dine sahip oldukları ve dolayısıyla da çoğunluğun gösteriden rahatsız olacakları, çoğunluk üzerinde hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik yaratacağı gerekçeyle reddetmiştir. AİHM’e taşınan olayda mahkeme 11. Madde’nin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Kararda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının azınlıkta olan fikirlerin de korunmasını amaçladığını, demokrasinin bir gereği olarak da azınlıkta kalan fikirlerin çoğunluk karşısında korunmasının elzem olduğunun altı çizilmiştir.

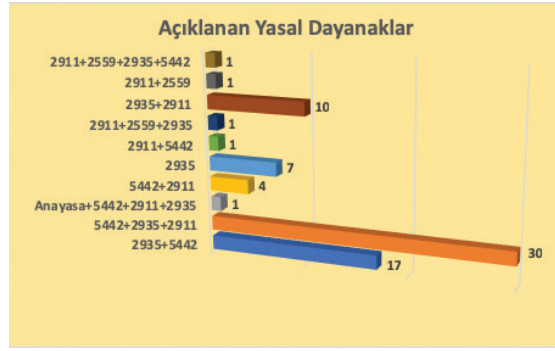
(O. Doğru, A. Nalbant, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi: Açıklama ve Önemli Kararlar, Cilt:2, s.430) Ne var ki korunması gereken azınlıkta kalan fikirlerin bir istisnası vardır o da belli bir grubu aşağılayıcı/ırkçı söylemlerdir (Vona v. Macaristan).

Valilikler tarafından alınan sınırlama kararlarına ilişkin duyurularda açıklanan yasal dayanaklara bakıldığında 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun (OHK) Şiddet Hareketlerinde Alınacak Tedbirler başlıklı 11. Maddesi’nin m¹⁶ bendi, 2911 sayılı TGYK’nın 17. Maddesi¹⁷ ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun (İİK) Valilerin hukuki du-

15 Ankara Valiliği, Yasaklama Kararına İlişkin Basın Duyurusu, <http://www.ankara.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basin-duyurusu-19112017>, 19.11.2017.

16 “Madde 11 - Bu Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hal ilanında; genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla 9’uncu maddede öngörülen tedbirlere ek olarak aşağıdaki tedbirler de alınabilir: m) Kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, ertelemek, izne bağlamak veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve zamanı tayin, tespit ve tahsis etmek, izne bağladığı her türlü toplantıyı izletmek, gözetim altında tutmak veya gerekiyorsa dağıtmak”

17 “Madde 17- Bölge valisi, vali veya kaymakam, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir.”

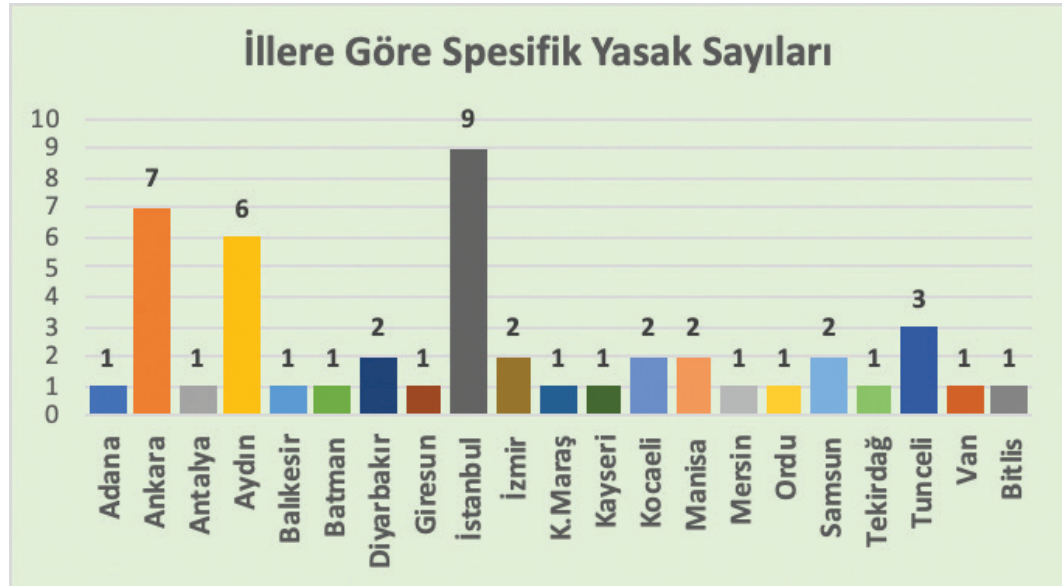

rumları, görev ve yetkileri başlığı altındaki 11. maddesinin c¹⁸ bendine dayanarak alınan kararların oranı %41'dir. Bu oran toplam 73 sınırlama kararının 30'una denk gelmektedir. OHK ve İKK'nın ilgili maddelerine dayanarak valilikler tarafından 17 sınırlama kararı alınmıştır. OHK ve TGYK'yı dayanak gösteren sınırlama sayısı ise 10'dur. 2017 yılı içinde valiliklerin sınırlama kararlarının büyük çoğunluğunda OHK yer almaktadır. Valiliklerce alı-

nan toplam 73 sınırlama kararının 66'sında OHK tek başına ya da diğer ilgili kanunlarla birlikte sınırlama gerekçesi olarak yer almıştır.

1.2. Toplantı ve Gösterilere Yönelik Spesifik Yasaklama Kararları

Valilikler tarafından genel sınırlama kararlarının yanı sıra belirli bir gösteri veya etkinliğin yasaklanmasına ilişkin özel yasaklama kararları da alınmıştır. Belirli bir gösteriyi veya etkinliği yasaklayan bu kararların illere göre dağılımına baktığımızda, verilen 47 özel yasaklama kararının 9'unun İstanbul, 7'sinin Ankara, 6'sının ise Aydın valiliklerince verildiği görülmektedir.

Yapılacak bir toplantı veya gösteriye ilişkin olarak alınan spesifik yasaklama kararları Newroz kutlaması, film gösterimleri, bildiri dağıtılması, hayır mitingleri, Mahir Çayan anması, Grup Yorum konseri, Nükleere Hayır etkinliği, Munzur Festivali, Ovacık Sanat günleri vb. gibi pek çok farklı etkinlik için alınmıştır.

10 Ocak 2017 tarihinde Vatan Partisi'nin seçim çalışmasına getirilen yasakla ilgili yaptığı açıklamada "‘Milli Seferberlik İçin Güçlü Meclis Güçlü Hükümet Cumhurbaşkanlığı Sistemine Hayır’ konulu masa çalışması ve broşür dağıtım çalışmamız, bugün öğle saatlerinde Aydın Valiliği tarafından verilen kararla yasaklanmıştır. Üstelik valiliğe bilgi vermek amaçlı yaz-

18 "Madde 11/C - İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır. Bu hususta alınan ve ilan olunan karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında 66'ncı madde hükmü uygulanır."

düğümüz dilekçe ‘...talebi görülen lüzum üzerine uygun görülmemiştir.’ şeklinde yanıtlanmıştır. Tebligatta kullanılan dil usul olarak uygun değildir.” ifadeleri yer almıştır.¹⁹ Documentarist Belgesel Yayın Organizasyonu tarafından her yıl düzenlenen ‘Hangi İnsan Hakları Film Festivali’ İstanbul’da etkinliklerini herhangi bir engelleme ile karşılaşmadan gerçekleştirirken, 15-17 Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirmek istenilen Diyarbakır Film Gösterimleri’nin yasaklandığı, belgesel düzenleyicilere destekte bulunan İnsan Hakları Derneği (İHD) Diyarbakır Şube Başkanı’na Diyarbakır Valiliği tarafından yazılı olarak bildirilmiş, bildirimde yasak kararına ilişkin herhangi bir gerekçeye yer verilmemiştir.²⁰

Etkinlik yasaklarına ilişkin Adana Valiliği’nin aldığı özgün bir karar bulunmaktadır. Furkan Vakfı’nın İsrail’in Mescid-i Aksa’ya girişlerde dedektör uygulamasını protesto etmek üzere İstasyon Meydanı’nda protesto düzenlemek üzere Adana Valiliği’ne yaptığı bildirimde, Adana Valiliği’nce “İlimiz İstasyon Meydanında İsrail’in Filistinli Müslümanları Mescid-i Aksa’ya almamaları ve ibadet etmelerini engellemelelerinden dolayı yapılmak istenen miting ve İlimiz genelinde yapılması istenen tüm faaliyetlere (Açık/kapalı alan toplantısı, basın açıklaması, stand açılması, pankart/afiş asılması vb) yasaklanmıştır.”²¹ şeklinde yazılı cevap verilmiştir.

Toplantı yapılması lehine karine; Temel bir hak olarak, barışçıl toplantı özgürlüğü, mümkün olduğu ölçüde, düzenlemeye tabi olmaksızın kullanılmalıdır. Kanunlarda açıkça yasaklanmayan her şeye izin verildiği karinesi üzerinden hareket edilmeli ve toplanmak isteyenlerin bunun için izin almaları gerekmemelidir. Karinenin bu özgürlük lehine olduğu kanunda açık ve net bir şekilde yer almalıdır.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü ile İlgili Rehber İlkeler)

19 “Vatan Partisi Yasağı Eleştirdi”, 11.01.2017, <http://www.aydinhabermerkezi.com/Guncel-vatan-partisi-yasagi-elestirdi-1760.html>

20 Sendika.org, “9. Hangi İnsan Hakları Film Festivali, Diyarbakır Valiliği tarafından yasaklandı”, 15.12.2017, <http://sendika62.org/2017/12/9-hangi-insan-haklari-film-festivali-diyarbakir-valiligi-tarafindan-yasaklandi-461894/>

21 Evrensel Gazetesi, “Adana Valiliği İsrail Protestolarını Yasakladı”, <https://www.evrensel.net/haber/327233/adana-valiligi-israil-protestolarini-yasakladi>, 23.07.2017.

2017 yılında mülki idare tarafından 47 etkinliğe ilişkin yasaklama kararının 43'ü valilikler tarafından, 4 etkinliğin yasaklanması kararı ise ilgili kaymakamlıklar tarafından alınmıştır. Aydın ili Nazilli ilçe kaymakamlığı tarafından 15 Mart 2017 tarihinde "herhangi bir tarihte yapılmak istenen kutlama" olarak nitelenen Newroz Kutlamaları, belediyenin zaten kutlama ile ilgili bir organizasyon yaptığı gerekçesi ile belediyenin organize ettiği kutlama dışında diğer tüm kutlamalar için yasaklama kararı alınmıştır.²² Beyoğlu Kaymakamlığı ise 25 Kasım LGBTİ+ yürüyüşü ve etkinliklerini "genel ahlak" nedeniyle yasakladığı duyurunun ardından, Pera Film'de düzenlenmek istenen *Kuir* Kısalar Film Gösterimi etkinliklerini "2911 ve 2559 sayılı kanunlar çerçevesinde gerekli başvurularda bulunulmadığı, ayrıca bahse konu etkinlikler, Anayasal düzene veya genel ahlâka aykırı olabileceği, kamu düzeni ve güvenliği açısından açık ve yakın tehlike oluşturabileceği için; kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi amaçlarıyla" yasakladığını ifade ederken Pera Film ise yaptığı açıklamada yasak kararının kaymakamlık tarafından 24 Kasım 2017 tarihinde kendilerine tebliğ edildiğini ve sonra açıklanacak bir tarihe kadar gösterimleri ertelediklerini belirtmişlerdir. Susma Platformu'nun Kazım Öz'ün yeni filmi Zer'i 24 Kasım'da saat 20.30'da Cinevan sinema salonunda gerçekleşecek olan film gösterimi ve yönetmen Kazım Öz'le söyleşi etkinliği Van Valiliği tarafından son anda izin verilmemesi nedeniyle iptal edilmişti.²³

İçerik temelli kısıtlamalar; Toplantılar ortak bir ifade amacıyla yapılmakta ve dolayısıyla da bir mesaj iletmeyi amaçlamaktadırlar. Herhangi bir mesajın görsel veya işitsel içeriğine kısıtlama getirilmesi için yüksek bir eşik kullanılmalı ve ancak yakın bir şiddet tehdidi varsa kısıtlama getirilmelidir.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], *Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler*)

Etkinliklere ilişkin alınan özel yasaklama kararlarının 11'i 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen Anayasa değişikliği referandumu kampanya döneminde gerçekleşmiştir. 7 etkinlik ise çeşitli siyasi partilerin barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanımını kısıtlayıcı nitelikteyken 6 sanatsal etkinlik ve 5 Newroz kutlaması, 4 LGBTİ+ etkinliği, 3 anma ve çevre hakkı ile ilgili 2 etkinlik yasaklanmıştır.

1 Nisan 2017 tarihinde Meral Akşener'in 'Hayır Kampanyası' kapsamında Ankara'nın Sıhhiye veya Tandoğan semtlerinde yapmak istediği miting Ankara Valiliği'nin "Sizi koruyamayız" gerekçesi ile yasaklanmıştır.²⁴ Ankara Valiliği bu yasaklama gerekçesi ile Türkiye'nin başkentinde bir siyasi partinin genel başkanını koruma tedbirleri alamayacağını ifade etmektedir. Bu gerekçeyle gösterilerin gerçekleşmesini ve göstericilerin

güvenliğini merkeze alan korumanın sağlanmasına ilişkin pozitif yükümlülükler yerine getirilmemiş, bunun yerine hakkın kullanımı doğrudan kısıtlanmıştır.

8 Nisan 2017 tarihinde Demokrat Parti (DP) tarafından Balıkesir'de düzenlenmek istenen 'Hayır' mitingi Balıkesir Valiliği tarafından herhangi bir gerekçe gösterilmeden yasaklanmış, düzenleyiciler de etkinlik mekanını değiştirmek zorunda kalmış ve etkinliği açık alan yerine kapalı alanda kiraladıkları bir düğün salonunda gerçekleştirmişti.²⁵

Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde 11.08.2017 - 13.08.2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmek istenen Berçenek Kültür ve Sanat Şenliği Festivali, Kahramanmaraş Valiliği tarafından 11 Ağustos 2017 tarihinde duyurulan kararda ifade edilen şu gerekçelerle: "Afşin Kaymakamlığına yapılan risk analizi çerçevesinde; ilçe sınırları içerisinde tesis olan huzur ve güven ortamı ile kamu düzeninin bozulmaması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla, planlanan etkinlik 5442 sayılı İl İdare-

22 Karar, "Nazilli'de Nevruz'a İzin Verilmedi", 15.03.2017, www.karar.com/guncel-haberler/nazillide-nevruza-izin-verilmedi-aydin-haberleri-415876

23 Evrensel Gazetesi, "Film Gösterimlerine Birbiri Ardına Yasak", 25.11.2017, <https://www.evrensel.net/haber/338912/film-gosterimlerine-birbiri-ardina-yasak>

24 CNN Türk, "Ankara Valisi sizi koruyamam dedi", 01.04.2017, https://www.cnnturk.com/turkiye/meral-aksener-ankara-valisi-sizi-koruyamam-dedi?utm_content=buffer2f278&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer

25 Aydınlık Gazetesi, "Dp'nin Hayır Mitingine Gerekçesiz İptal", 08.04.2017, <https://www.aydinlik.com.tr/politika/2017-nisan/dp-nin-hayir-mitingine-gerekcesiz-iptal>

si Kanununun 32/Ç Maddesi ve 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 11'inci Maddesi doğrultusunda...²⁶ ilçe genelinde yasaklanmıştır.

Milletvekili Nuri Okutan'ın 8 Nisan 2017 tarihinde yapmak istediği 'Hayır Mitingi' için Ankara Valiliği'ne yaptığı başvuruya valilikten gelen cevapta, Nuri Okutan'ın da üyesi olduğu Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli yanlılarının muhalif isimlere daha önceden gerçekleştirdiği saldırılar gerekçe gösterilerek izin verilmiştir. Yine Meral Akşener'in referandumuna yönelik yürüttüğü 'Hayır Kampanyası' kapsamında 12 Nisan 2017 tarihinde Isparta'da açık hava toplantısı gerçekleştirmek için yaptığı başvuru reddedilmiştir. Okutan'ın 'milli iradeye saygı' konulu bu toplantıyı düzenlemek için 23 Mart tarihinde Merkez İlçe Seçim Kurulu'na yaptığı başvuru ise TRT Kanunu'na aykırı olduğu gerekçesi ile reddedilmiştir.²⁷ Kanunun hangi maddesine referansla talebin reddedildiği bilgisine ulaşılamamıştır.

“Zaman, yer ve toplantının yapılış şekli” ile ilgili kısıtlamalar; Düzenleyici makamların başvurabilecekleri, iletilmek istenen mesaja müdahale etmeyen olası kısıtlamalar için geniş bir yelpaze bulunmaktadır. Bir toplantının zamanına, yerine ve yapılış şekline herhangi bir kısıtlama getirilecekse, makul alternatifler teklif edilmelidir. Aynı zamanda **“Görüş ve işitme” (sight and sound)** ilkesine göre de kamusal toplantılar belli bir hedef kişiye, gruba veya kuruluşa bir mesajın iletilmesi amacıyla düzenlenmektedir. Bu nedenle, genel bir kural olarak toplantılar hedef kitlenin görebileceği ve işitebileceği bir şekilde kolaylaştırılmalıdır.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü ile İlgili Rehber İlkeler)

İyi idare; Toplantı özgürlüğünün düzenlenmesi ile ilgili hangi kurumun karar alma sorumluluğuna sahip olduğu konusunda kamuoyu bilgilendirilmeli ve bu durum kanunlarda açık bir şekilde yer almalıdır. Düzenleme yetkisine sahip otorite, prosedürler ve işleyiş konusunda kamuoyunun güvenilir bilgiye yeterli erişiminin olmasını sağlamalıdır. Kamusal toplantı düzenleyenler ve hak ve özgürlükleri bir toplantıdan doğrudan etkilenenlerin düzenleyicilere makamlara doğrudan sözlü ve yazılı bilgi verme fırsatı olmalıdır. Düzenleme süreci mevcut bilgilerin tümünün adil ve objektif bir şekilde değerlendirilmesini sağlamalıdır. Bir toplantıya getirilebilecek herhangi bir kısıtlama gecikmeksizin yazılı olarak toplantının düzenleyicisine bildirilmeli, her bir kısıtlamanın gerekçeleriyle ilgili açıklama yapılmalıdır. Bu türden kararlar mümkün olduğunca erken bir aşamada alınmalıdır ki bağımsız bir mahkemeye itirazda edilecekse bu süreç toplantı bildiriminde belirtilen tarihten önce tamamlanabilsin.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü ile İlgili Rehber İlkeler)

Mülki idare tarafından özel etkinliklere ilişkin 21 ilde alınan toplam 47 kararın yasaklanan etkinliğe göre dağılımı yukarıdaki tabloda yer almaktadır. Yasaklanan etkinlikler bazıları şunlardır; Kayseri'nin Erciyes ilçesinde 06 Ağustos 2017 tarihinde düzenlenmek istenen Erciyes Zafer Kurultayı, 1 Ağustos 2017 tarihinde Kayseri Valiliği tarafından alınan kararla yasaklanmıştır.²⁸

Tüm-Köy-Sen'in Ordu'da düzenlediği Fındığımızı Sahip Çıkıyoruz mitingi Ordu Valiliği tarafından "Tüm-Köy-Sen diye bir sendika yok." gerekçesi ile,²⁹ 21 Ekim 2017 tarihinde işten çıkarılan Şişecem Kırklareli Cam Fabrikası işçilerinin "İş, Aş, Adalet" talebiyle İstanbul'daki sendika genel merkezine doğru başlatmış oldukları yürüyüş Tekirdağ Valiliği tarafından OHAL gerekçesiyle yasaklanmıştır.³⁰

26 Türkiye, "Valilik sanat şenliğini yasakladı", 11.03.2017, <https://www.cnnturk.com/turkiye/valilik-sanat-senligini-yasakladi>

27 Yeni Çağ, "Ankara Valiliği Nuri Okutan'ın mitingini yasakladı!", 30.03.2017, <http://msuite.prnet.com.tr/Tools/Displayer.aspx?GroupID=28564&ArticleID=97204395&SearchKey=toplant%C4%B1+&ActiveYear=2017>

28 Gerçek Gündem, "Kayseri Valiliğinden Ülkücüleri Kızdıracak Karar", 01.08.2017, <https://www.gercekgundem.com/kayseri-valiliginden-ulkuculeri-kizdiracak-yasak-286205h.htm>

29 T24, "Fındığımızı sahip çıkıyoruz etkinliği yasaklandı", 23.09.2017, <http://t24.com.tr/haber/findigimiza-sahip-cikiyoruz-mitingi-yasaklandi,447679>

30 Gazete Karınca, "Gerekçe OHAL: İşten çıkarılan Şişecem işçilerinin İstanbul'a doğru başlattığı yürüyüş yasaklandı." 21.10.2017, <http://gazetekarınca.com/2017/10/gerekce-ohal-isten-cikarilan-sisecam-iscilerinin-istanbula-dogru-baslat-tigi-yuruyus-yasaklandi/>

İl	YASAKLANAN ETKİNLİK TÜRÜ								Toplam
	Referandum	Newroz Kutlaması	Siyasi Parti Faaliyeti	Sanatsal Etkinlik	Anma	Çevre Hakkı Etkinliği	LGBTİ+ Etkinliği	Diğer	
Adana	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Ankara	2	1	2	0	0	0	1	1	7
Antalya	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Aydın	3	1	1	0	0	0	0	1	6
Balıkesir	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Batman	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Bitlis	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Diyarbakır	0	0	0	1	0	0	0	1	2
Giresun	0	0	0	0	1	0	0	0	1
İstanbul	2	1	0	1	0	1	3	1	9
İzmir	0	0	0	0	0	0	0	2	2
K. Maraş	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Kayseri	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Kocaeli	1	0	0	0	1	0	0	0	2
Manisa	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Mersin	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Ordu	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Samsun	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Tekirdağ	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Tunceli	0	0	0	2	1	0	0	0	3
Van	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Toplam	11	5	7	6	3	2	4	9	47

Ankara Valiliği tarafından 16-17 Kasım 2017 tarihlerinde düzenlenmesi planlanan “Alman LGBT Film Günleri” etkinliğinin 15 Kasım 2017 tarihinde alınan kararla yasaklandığı duyurulmuştur. Yasaklamaya ilişkin yapılan açıklamada karar şu şekilde gerekçelendirilmiştir; “(...) halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep ve bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimin aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik ederek kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlike oluşturabileceği ve terör örgütlerinin karşıt görüşlü gruplara yönelik eylem arayışı içerisinde olduğu yönündeki istihbari bilgiler doğrultusunda hedef olabileceği gerekçesi ile yasaklandığı kaydedildi. Yapılmak istenen film gösterimi etkinliğinin, organizasyona katılacak olan grup ve şahıslara yönelik olarak birtakım toplumsal duyarlılıklar nedeniyle bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 11/C maddesine göre ilimiz sınırları içerisinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması kapsamında, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 17. maddesine ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun 11/f maddesine göre 15-17 Kasım 2017 tarihlerinde ilimiz genelinde ve Ankara Büyüğü Fener Sinema Salonu’nda düzenlenmek istenen söz konusu film gösterimi organizasyonu valiliğimizce yasaklanmıştır.”³¹ Yasak kararının içeriğinde ifade edilen istihbari bilgilerin neler olduğu ve kaynağı valilik tarafından açıklanmamıştır.

31 CNN Türk, “Valilikten Alman LGBT Günlerine yasak geldi”, 15.11.2017, <https://www.cnnturk.com/turkiye/valilikten-alman-lgbt-film-gunlerine-yasak-geldi>

Yasaklanan etkinler arasında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları da bulunmaktadır. İstanbul Valiliği tarafından Beşiktaş Belediyesi'ne gönderilen 15 Mayıs 2017 tarihli yazıda kararın alındığı gün ve 19 Mayıs akşamı ve gecesi dahil olmak üzere 15.05.2017 - 19.05.2017 tarihleri arasında yapılması planlanan tüm etkinliklerin iptal edildiği ifade edilmiştir. Alınan iptal kararı, "Söz konusu talepler, ülkemizin bulunduğu şartlar dikkate alındığında provokatif eylem ve olayların meydana gelebileceği, etkinliklere katılacaklar da dahil halkın huzur, güvenlik ve esenliğinin, kamu güvenlik ve düzeninin bozulmasına ve toplumda panik oluşmasına sebebiyet verebileceği değerlendirilerek uygun görülmemiştir" şeklinde gerekçelendirilmiştir.³²

Mülki idare tarafından alınan 47 yasağın aylara göre dağılımına bakıldığında Mart ayı 9 yasak kararı ile ilk sıradadır. Newroz kutlamaları ve 8 Mart Dünya Kadınlar günü yasakları da Mart ayı içerisinde gerçekleşmiştir. LGBTİ+ Onur Yürüyüşü ve Trans Onur Yürüyüşü haftası kapsamındaki etkinlikleri de kapsayan 5 yasak kararı ise Temmuz ayında alınmıştır. Aylar bazında yasak kararlarının dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Referandum Kampanya sürecinde "Hayır" temalı toplantı ve mitingler çeşitli gerekçelerle yasaklanırken "Evet" temalı hiçbir toplantı ya da miting yasaklanmamıştır. Aksine çeşitli kamu kurumları tarafından "Evet" mitinglerine katılım kamu personeli için zorunlu kılınmıştır. Ordu'da 2 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen 'evet mitingi' için okullar İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından öğleden sonra öğretmen toplantısı olacağı gerekçesiyle tatil edilirken, okullarda görevli öğretmenlere ise 'mitinge katılımınız zorunlu' mesajı gönderilmiştir. Mesajda mitinge katılanların isimlerinin listeye yazılacağı belirtilmiştir. Kaymakamlık oluru ile bu bilgilerin yer aldığı belge ise basında yer almıştır.³³

Anayasa

Düşünce ve kanaat hürriyeti

MADDE 25. – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Cumhurbaşkanı'nın katılımı ile 23 Mayıs 2017 tarihli Antalya'da gerçekleştirilen toplu açılış töreni mitinginde ise Korkuteli ilçesinin devlet hastanesi başhekimi tarafından hastane personeline gönderilen yazıda nöbetçi personel dışında tüm personelin açılış mitingine katılımının zorunlu olduğu belirtilmiş, ilgili belge basında yer almıştır.³⁴

Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın katılımı ile Diyarbakır'da 1 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen toplu açılış töreni ve beraberinde gerçekleştirilecek 'Evet' mitingine tüm belediye çalışanlarının katılmasının istendiği, ismini vermek istemeyen bir personelin, Diyarba-

32 Gerçek Gündem, "İşte 19 Mayıs'ı yasaklayan valilik imzalı karar", 15.05.2017, <http://www.gercekgundem.com/iste-19-mayisi-yasaklayan-valilik-imzali-karar-274833h.htm>

33 Ulusal, "Erdoğan'dan Ordu'da 'evet' mitingi! Okullar tatil edildi katılım zorunlu kılındı.", 12.04.2017, <https://www.ulusal.com.tr/gundem/erdogan-dan-ordu-da-evet-mitingi-okullar-tatil-edildi-katilim-zorunlu-kilindi-h153539.html>

34 Diken, "Bir 'dayatma' daha: Erdoğan'ın Antalya mitingine sağlıkçıların katılımı zorunlu.", 23.05.2017, <http://www.diken.com.tr/bir-dayatma-daha-erdoganin-antalya-mitingine-saglikcilarin-katilimi-zorunlu/>

kır Belediyesi Ulaşım Daire Başkanı tarafından mitinge katılmaları için “Cenazeniz dahi olsa geleceksiniz, aksi takdirde yarın işe gelmeyin” dediği ortaya çıkmıştır.³⁵

Cumhurbaşkanı'nın katılımı ile 2 Nisan 2017 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen toplu açılış töreni mitinginde ise Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı tarafından, miting günü il genelinde 10:00 ile 19:00 saatleri arasında otobüs ve metroların ücretsiz olacağı, belediye tarafından televizyon reklamlarıyla da duyurulmuştur. ³⁶ Yıl içinde Ankara'da gerçekleşen başka hiçbir miting için belediye tarafından toplu taşıma ücretsiz olarak kullanıma sunulmamıştır.

Ayrımcılık Yasağı; Barışçıl toplantı özgürlüğü, herkes tarafından eşit bir şekilde kullanılması gereken bir haktır. İnsan haklarının ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması gerektiği ilkesi insan hakları standartları yorumlanırken en temelde gözetilmesi gereken ilkedir. UMSHS'nin 26. Maddesi ile AİHS'in 14. Maddesi, her Devletin bu sözleşmelerde tanınan hakların kendi yetki alanındaki bütün bireyler için ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına almasını gerektirir.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması üzerine Türkiye'de pek çok protesto gösterisi gerçekleştirilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin tamamı herhangi bir güvenlik gücü müdahalesi olmaksızın yapılabilmektedir. ABD'nin kararını protesto etmek için İstanbul'dan Kudüs'e 8 Aralık 2017 tarihinde yürüyüş düzenleyen bir kişi, yürüyüşünü 6 Şubat 2018 tarihinde Hatay'da tamamlamış ve yürüyüş güzergahı boyunca herhangi bir müdahaleye uğramamıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra yürüyüşüne devam edeceğini de ifade etmiştir.³⁷

11 Aralık 2017 tarihinde Bülent Ecevit Üniversitesi Farabi Kampüsü önünde siyasi parti ve sendika temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve öğrencilerin katılımıyla 200 kişilik protesto gösterisi düzenlenmiş ve basın açıklaması gerçekleştirilmiştir.³⁸ İstanbul'da İstiklal Caddesinde Filistin'e Özgürlük pankartıyla toplanan Antikapalistler Platformu üyeleri, basın açıklaması yapmış,³⁹ Antalya'nın Kumluca ilçesinde ise muhtarlar üzerlerine ABD Başkanı Trump'ın

adını yazdıkları turpları ısırarak Kumluca Muhtarlar Derneği binası önünde Türkiye ve Filistin bayrakları eşliğinde gerçekleştirilen basın açıklaması ile kararı protesto etmişlerdir.⁴⁰

12 Aralık 2017 tarihinde gece saatlerinde yaklaşık 150 taksici ve kamyoncudan oluşan bir grup gösterici araçları ile beraber İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan ABD Konsoloslugu önüne gelerek basın açıklaması düzenleyerek, kararı protesto etmişlerdir.⁴¹ Ankara Yenimahalle'de eğitim veren özel bir okulun bahçesinde ilk ve ortaokul öğrencileri ile veli ve öğretmenlerden oluşan topluluk Filistin Bayrağı açarak Amerika'nın kararını protesto etmiş, bir öğretmen ve öğrenci tarafından konuyla ilgili basın açıklaması yapılmış, sloganlar atılmıştır.⁴² Düzce'nin Akçakoca ilçesinde ise aynı gün içinde sivil toplum örgütlerinden temsilciler bir araya gelerek düzenledikleri basın açıklaması ile kararı protesto etmişlerdir.⁴³

13 Aralık 2017 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) olağanüstü toplantısını düzenlediği sırada Harbiye'de toplanan İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) ve Kudüs Platformu üyeleri ellerinde çeşitli ülkelerin isimlerinin ve bayraklarının

35 Evrensel, “Belediyeden personele miting baskısı.”, 31.03.2017, <https://www.evrensel.net/haber/314254/belediyeden-personele-miting-baskisi>

36 Sözcü, “Evet mitingi için Ankara'da toplu taşıma ücretsiz olacak.”, 01.04.2017, <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/evet-mitingi-icin-ankarada-toplu-tasima-ucretsiz-olacak-1768864/>

37 Milliyet, “Kudüs için yola çıktı Hatay'a ulaştı.”

38 Hürriyet, “Üniversite öğrencilerinden Kudüs Protestosu”, 11.12.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/universite-ogrencilerinden-kudus-protestosu-40674868>

39 Hürriyet, “Beyoğlu'nda Kudüs Protestosu”, 11.12.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/beyoglunda-kudus-protestosu-40675242>

40 Cumhuriyet, “Muhtarlar Trump'ın Kudüs kararını protesto için Turp ısırdı.”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/884232/Muhtarlar_Trump_in_Kudus_kararini_protesto_icin_turp_isirdi.html

41 Oda Tv, “Taksicilerden Kudüs Protestosu”, “12.12.2017”, <https://odatv.com/taksicilerden-kudus-protestosu-1212171200.html>

42 Haberler.com, “Öğrencilerden Kudüs Protestosu”, 12.12.2017, <https://www.haberler.com/ogrencilerden-kudus-protestosu-10341513-haberi/>

43 Milliyet, “Akçakoca'da STK temsilcileri, Abd'nin Kudüs kararını protesto ettiler.”, 12.12.2017, <http://www.milliyet.com.tr/akcakoca-da-stk-temsilcileri-abd-nin-duzce-yerelhaber-2462170/>

olduğu dövizleri taşıyan grup yüzlerine de Mescid-i Aksa Resmi olan maskeler takarak protesto gösterisi düzenlemiştir. Protesto İİT Zirvesi'ne yakın bir noktada gerçekleştiği için çevrede çok sayıda çevik kuvvet ekibi tarafından güvenlik önlemleri alınmış ve protesto gösterisi gerçekleştirilmiştir.⁴⁴ Bilecik'te Şeyh Edebali Üniversitesi öğrencileri Kudüs'ün başkent olarak tanınma kararını protesto etmek için toplanmış, sloganlar eşliğinde üniversite kampüsü içinde yürüyüş düzenleyen göstericiler yürüyüşlerini herhangi bir müdahale olmaksızın tamamlamış ve gerçekleştirdikleri basın açıklamasının ardından etkinliklerini sonlandırmışlardır.⁴⁵

Tespit edebildiğimiz verilere göre Kudüs'le ilgili protestolara iki defa müdahalede bulunulmuştur. İlk Halkevleri'nin Ankara Güvenpark'ta gerçekleştirmek istedikleri protestodur, müdahale esnasında protestocular gözaltına alınmış daha sonra serbest bırakılmışlardır.⁴⁶ Müdahale edilen diğer gösteri ise Kadıköy'de gerçekleştirilmek istenen protestodur. Gençlik Örgütleri olarak basın açıklaması yapan grup daha sonra yürüyüş yapmak isteyince güvenlik güçleri plastik mermi, cop ve kalkanlarla müdahale ederek 5 kişiyi gözaltına almış, olayı takip eden basın mensuplarının görüntü almasını da engellemiştir. "Dokuz8" muhabirinin çekim yaptığı telefonu alınıp görüntüler silinmiştir.⁴⁷

Medyanın erişimi; Medyanın bekçilikte oynadığı rol, kamuoyunu ilgilendiren konularda kamuoyunun hakkı olan bilgiyi ve fikirleri yaymaktır. Bu nedenle medya haberleri, hem toplantı düzenleyicileri hem de kolluk görevlileri için kamuya hesap verme unsurunu kapsamaktadır. Medya çalışanları bu yüzden bir toplantıya veya ilgili kolluk faaliyetlerine mümkün olduğunca erişebilmelidir.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

1 Aralık 2017 tarihinde Şanlıurfa Valiliği tarafından duyurulan ve 3 Aralık 2017 – 1 Ocak 2018 tarihleri arasında kapsayan yasak kararında, "mahalli idare organlarının, kamu kurumlarının, kamuya yararlı dernekler ve üniversitenin yapacağı etkinlikler dışında kalan yapılması muhtemel her türlü yürüyüş, basın açıklaması, miting, çadır kurma, stant açma ve benzeri türdeki tüm etkinlikler, 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 11. Maddesi(m), 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/C maddesi ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 17. Maddesi'ne istinaden, diğer illerden katılımlarla birlikte, 03 Aralık 2017 ile 01 Ocak 2018 tarihleri arasında 30 (otuz) gün süreyle il merkezi ve ilçelerimiz dahil olmak üzere Şanlıurfa coğrafi sınırları içerisinde yasaklanmıştır."⁴⁸ ifadesi yer almıştır. İzin verilen kurumların yapacağı etkinliklere ise etkinlikten 48 saat önce merkezde İl Emniyet Müdürlüğü'ne ilçelerde ise İlçe Emniyet Müdürlükleri'ne bildirimde bulunma zorunluluğu getirilmiştir. Yasaklama kararına rağmen Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından 25 Aralık 2017 tarihinde "Kudüs Mitingi" düzenlenmiştir.⁴⁹ 30 Aralık 2017 tarihinde ise Şanlıurfa'da Balıklı Göl yerleşkesindeki Dergâh Camisi'nin avlusunda toplanan Kudüs Anneleri Platformu üyesi bir grup tarafından pankart açılmış ve basın açıklaması yapılmıştır.⁵⁰

44 Amerika'nın Sesi, "İçeride Kudüs Zirvesi Dışarıda Protestosu." 13.12.2017, <https://www.amerikaninsesi.com/a/icerifde-kudus-zirvesi-disarida-protesto/4162189.html>

45 Milliyet, "Üniversite Öğrencilerinde Kudüs Protestosu.", 13.12.2017, <http://www.milliyet.com.tr/universite-ogrencilerinden-kudus-protestosu-bilecik-yerelhaber-2465370/>

46 Sputniknews, "Ankara'da Her Kesimden Kudüs Protestosu", 08.12.2017, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201712081031327876-ankara-her-kesim-kudus-protesto/>

47 Cumhuriyet Gazetesi, "Kadıköy'de Kudüs Eylemine Polis Müdahalesi", 09.12.2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/883147/Kadikoy_de_Kudus_eylemine_polis_mudahalesi.html

48 Şanlıurfa Valiliği Resmi Sitesi, Duyurular, <http://www.sanliurfa.gov.tr/yasaklama-karari-aralik>

49 Haber Şanlıurfa, "Şanlıurfalılar Kudüs için tek yürek oldu.", 25.12.2017, https://www.haber-sanliurfa.com/sanliurfalilar-kudus-icin-tek-yurek-oldu/38081/?utm_source=dvr.it&utm_medium=twitter

50 Haksöz Haber, "ABD ve İsrail' Şanlıurfa'dan tepki: Kudüs'e selam olsun", 30.12.2017, <http://www.haksozhaber.net/abd-ve-israile-sanliurfada-tepki-kuduse-selam-olsun-101034h.htm>

Özel Günlere İlişkin Yasaklamalar

8 Mart Dünya Kadınlar Günü

2017 yılında 8 Mart Dünya Kadınlar Günü çeşitli kadın örgütleri, meslek örgütleri, sendikalar, barolar ve siyasi partiler tarafından açık alanda kutlamak istenmiştir. 8 Mart tarihi bazı illerde önceden alınan aylık yasaklama kararlarının kapsadığı döneme denk gelmiştir. Örneğin; Afyonkarahisar'da OHAL süresi için alınan 14 Şubat 2017 tarihinde Valilik tarafından duyurulan yasak kararında il merkezi ve merkez ilçelerin tamamında, 2911 sayılı TGYK'nın "İstisnalar" başlıklı 4. maddesi dışında kalan kapalı veya açık yer toplantıları, gösteri yürüyüşleri, ticari stant açma hariç stant açma faaliyetleri, oturma eylemi, çadır kurma, basın açıklaması tarzındaki bildirimli veya bildirimsiz her türlü eylem ve etkinliklerin OHAL süresi boyunca yasaklandığı belirtilmiştir.

Adana Valiliği tarafından 3 Mart 2017 tarihinde duyurulan yasak kararında ise 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu 11. maddesi (m) bendi "Kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, ertelemek, izne bağlamak ve toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve zamanı tayin, tespit ve tahsis etmek, izne bağladığı her türlü toplantıyı izletmek, gözetim altında tutmak veya gerekiyorsa dağıtmak" ve 5442 sayılı İller İdaresi Kanununun 11'inci maddesi (c) bendi "İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır." hükmü gereği şehrin belirli bölgelerinde yapılacak olan toplantı, gösteri yürüyüşü, basın açıklaması, imza standı, çadır kurma vb. her türlü faaliyetlerin 1-31 Mart 2017 tarihleri arasında yasaklandığı bildirilmiştir.

Artvin'de ise 16 Şubat 2017 tarihinde valilik tarafından alınan ve devlet kurum ve kuruluşlarının yapacağı resmi programlar ve etkinlikler hariç; 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında her türlü yürüyüş, basın açıklaması, toplantı, miting, çadır kurma, oturma eylemi, stant açma, afiş, pankart, bildiri vb. türündeki tüm etkinlikler ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun Ek-1. Maddesi kapsamında açık alanlarda düzenlenecek olan oyun, temsil, çeşitli şekillerdeki gösterinin yapılmasını bu etkinliklerin öncesi, sırası ve sonrasında oluşabilecek şiddet hareketleri gerekçesi ile bir ay süreyle yapılacak her türlü toplantı ve gösteri etkinliği il merkezinde il valiliğinden ilçelerde ise kaymakamlıklardan alınacak izne bağlanmıştır.⁵¹

⁵¹ Manisa'da Birgün Gazetesi, "Afyonkarahisar'da toplantı ve gösteri yasağı", 14.02.2017, <https://www.manisadabirgun.com/genel/afyonkarahisarda-toplantı-ve-gösteri-yasağının-h30814.html>

Bazı illerde ise 8 Mart tarihinde süregelen herhangi bir yasaklama kararı olmamasına rağmen düzenlenecek kutlama etkinlikleri yasaklanmıştır. İstanbul, İzmir ve Diyarbakır'da etkinliklere ilişkin önce yasaklama kararları alınmış ancak gelen tepkiler ve yetkililerle yapılan müzakereler sonucu bu kararlar kaldırılmıştır.

Aydın'da valiliğin herhangi bir gerekçe göstermeden 8 Mart kutlamalarını yasaklamasının ardından, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlaması İnsan Hakları Derneği binasında yapılmak zorunda kalmıştır.⁵² İzmit'te Kocaeli Kadın Platformu'nun çağrısı ile bir araya gelen göstericilere güvenlik güçleri tarafından gösteri için izin alınmadığı gerekçesi ile müdahale edilmiştir. Güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucunda 35 gösterici ve göstericilere destek olan 4 kişi gözaltına alınmıştır.⁵³ Antalya'da 8 Mart için basın açıklaması yapan göstericilere güvenlik güçleri tarafından müdahale edilerek slogan atmadan dağılmaları istenmiştir. Gösterici grup içinden birkaç kişi şarkı söyleyip slogan atığı için güvenlik güçleri gruba TOMA ile müdahale etmiştir.⁵⁴ Şanlıurfa'da 5 Mart'ta Kadınlar Günü için bir araya gelen çeşitli sendikalardan, sivil toplum örgütlerinden ve siyasi partilerden kadınlar yürüyüş yapmak istemiş, ancak güvenlik güçleri valiliğin yasağına atıfta bulunarak 'izin' vermeyeceklerini dile getirmiştir. Kadınların ısrarı ve yürümleri üzerine güvenlik güçleri, biber gazıyla müdahale ederek 21 kişiyi gözaltına almıştır.⁵⁵

İstanbul 8 Mart Kadın Platformu ve İzmir 8 Mart Kadın Platformu tarafından 5 Mart tarihinde İstanbul ve İzmir'de miting yapılmak istenmiş, ancak gerekli izinler alınmadığı için etkinlikler gerçekleştirilememiştir. İzmir Valiliği tarafından "İzmir İl Emniyet Müdürlüğünden alınan bilgiler neticesinde kamu düzenini, genel sağlığı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini ciddi şekilde bozacak olaylara sebebiyet verilebileceği değerlendirildiğinden, gerçekleşmesi muhtemel, istenmeyen veya telafisi olmayan olayların meydana gelmesini önlemek amacıyla yapılmak istenen yürüyüş ve açık hava toplantısına..." izin verilmeyeceği duyurulmuştur.⁵⁶ Yasak kararının ardından yasak kararı ile ilgili gelen tepkiler üzerine İzmir Emniyet Müdürlüğü etkinlik düzenleyicilerden programdaki yürüyüşü iptal etmelerini ve Cumhuriyet Meydanı ile Gündoğdu Meydanı arasında seçim yapmalarını istemiştir. Düzenleyiciler tarafından Gündoğdu Meydanı'nın seçilmesi ile bera-

52 Evrensel, "Aydın'da valiliğin yasakladığı 8 Mart İHD binasında kutlandı", 08.03.2017, <https://www.evrensel.net/haber/311348/aydinda-valiligin-yasakladigi-8-mart-ihd-binasinda-kutlandi>

53 Kocaeli Gazetesi, "8 Mart'ta 35 Kadın Gözaltına Alındı", 08.03.2017, <http://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/1295800/8-martta-35-kadin-gozaltina-alindi>

54 BBC Türkçe, Türkiye'den Fotoğraflarla 8 Mart: Gözaltılar ve kutlamalar", 08.03.2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39213393>

55 Diken, "Şanlıurfa'da 8 Mart İçin Yürüyüş Yapmak İsteyen 21 Kişi Gözaltına Alındı", 05.03.2017, <http://www.diken.com.tr/sanliurfada-8-mart-icin-yuruyus-yapmak-isteyen-21-kisi-gozaltina-alindi/>

56 Gazete Karınca, "İstanbul ve İzmir'de 8 Mart etkinlikleri yasaklandı", 02.02.2017, <http://gazetekarınca.com/2017/03/istanbul-izmirde-8-mart-etkinlikleri-yasaklandi/>

ber yasak kararı geri çekilmiştir.⁵⁷ İstanbul'da ise 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Bakırköy Özgürlük Meydanı'nda kutlanmıştır. Diyarbakır Valiliği de Kadınlar Günü etkinliklerini OHAL gerekçesi ile yasaklamıştır. Gerçekleştirilmek istenen miting için düzenleyici komitenin valilik ile gerçekleştirdiği müzakereler sonucunda İzmir ve İstanbul gibi Diyarbakır'da da alınan yasak kararı geri çekilmiştir.⁵⁸

21 Mart Newroz Etkinlikleri

2016 yılında olduğu gibi, 2017 yılında da Newroz kutlamalarının 21 Mart tarihi dışında yapılması yasaklama nedeni sayılmıştır. İstanbul ve Ankara valilikleri tarafından 19 Mart 2017 tarihinde yapılmak istenen kutlama bildirimleri reddedilmiştir. İstanbul'da 21 Mart'ta 3 bölgede kutlama yapmak için yinelenen başvuruya valilik kısmi olarak olumlu cevap vererek kutlamaların sadece Kartal Meydanı'nda yapılabileceğini açıklamış,⁵⁹ kutlama Kartal Meydanı'nda gerçekleştirilmiştir. Alana "yasadışı pankartla" girmek istediği iddiasıyla iki kişi gözaltına alınmıştır.⁶⁰

Ankara Valiliği'nden Tertip Komitesi'ne gelen tebligatta kutlamanın 21 Mart günü dışında gerçekleştirilemeyeceği ve güvenlik sağlanamayacağı gerekçe gösterilerek başvuru reddedilmiştir. Valilik açıklamasında ayrıca *"toplantıya katılacak grup veya şahıslara yönelik, bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği"* ifadeleri de yer almıştır.⁶¹ Aydın ili Nazilli Kaymakamlığı da Newroz kutlamalarına izin verilmeyeceğini açıklamıştır.⁶² Nazilli Kaymakamı yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır: *"Şu an normal önlemlerimizi alıyoruz. Ekstra bir şey yok. İzin almadan hiçbir şey yapılamayacak. Şu anda zaten belediyemiz yapıyor organizasyonu. Başka herhangi bir Nevruz kutlaması yok ilçemizde. Olsa da izin vermeyeceğiz muhtemelen."*⁶³

Batman Valiliği de 19 Mart'ta yapılması planlanan kutlamaya gününde yapılmadığı gerekçesiyle 'izin' vermemiştir. Valilik, *"Bilindiği üzere 'Nevruz' Orta Asya'dan Balkan-*

57 Sputnik News, "Kadınlar İstanbul ve İzmir'deki 8 Mart engellerini kaldırdı", 03.03.2017, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201703031027479612-istanbul-izmir-8mart/>

58 Gazete Karınca, "Kadınlar direndi, Diyarbakır'daki 8 Mart Yasağı da Kalktı", 04.03.2017, <http://gazetekarınca.com/2017/03/kadinlar-direndi-diyarbakirdaki-8-mart-yasagi-da-kalkti/>

59 T24, "İstanbul'da Newroz Kartal'da Kutlanacak", <http://t24.com.tr/haber/istanbulda-newroz-kartalda-kutlanacak,394800,20.03.2017>

60 NTV.com, "Kartal'da Nevruz Kutlamasına Yasadışı Pankartla Giren İki Kişi Tutuklandı", 21.03.2017, https://www.ntv.com.tr/turkiye/kartalda-nevruz-kutlamasına-yasa-disi-pankartla-giren-2-kisi-tutuklandi,gN7yYmQGP0y9m5AkKfr_Fw

61 İnsanhaber.com, "İstanbul ve Ankara'da Newroz Mitingine Yasak", 16.03.2017, <http://www.insanhaber.com/guncel/istanbul-ve-ankara-da-newroz-mitingi-ne-yasak-h90145.html>

62 Cumhuriyet Gazetesi, "Nevruz Yasakları Başladı", 17.03.2017, s. 10.

63 Karar.com, "Nazilli'de Nevruz'a İzin Verilmedi", 15.03.2017, <http://www.karar.com/guncel-haberler/nazillide-nevruza-izin-verilmedi-aydin-haberleri-415876#>

lara kadar geniş bir coğrafyada her yıl 'Bahar Bayramı' olarak kutlanmakta, ülkemizde de kutlamalar 21 Mart'ta yapılmaktadır." açıklaması yapılmıştır. Dolayısıyla da 21 Mart günü dışında yapılmak istenen kutlamalara kanunlar uyarınca "kamu düzeni, genel asayiş ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla izin verilmemiş olup, 21 Mart günü için yapılacak müracaatlar ise 2911 sayılı kanun kapsamında değerlendirileceğini" bildirmiştir.⁶⁴ Kutlama 21 Mart tarihinde gerçekleşmiştir. Kutlamanın bitiminde 8 kişi 'PKK lehine slogan attıkları' gerekçesiyle gözaltına alınmıştır.⁶⁵ Benzer bir şekilde, Bitlis Valiliği'nin 21 Mart dışında yapılmak istenen Newroz kutlamalarına izin verilmeyeceğini duyurması üzerine kutlamalar 21 Mart tarihinde gerçekleşmiştir. İzmir Gündoğdu Meydanı'nda 21 Mart'ta gerçekleştirilen kutlamalar esnasında 'PKK ve Abdullah Öcalan lehine slogan attığı' iddiasıyla 45 kişi polis tarafından gözaltına alınmıştır.⁶⁶

Adıyaman'da 21 Mart'ta gerçekleştirilen kutlama öncesinde alana gelen polisler, Türkiye genelinde Newroz alanlarında "Mutlaka kazanacağız" pankartlarının mahkeme kararı ile yasaklandığı iddiasıyla platforma "Newroz pîroz be" ve "Mutlaka kazanacağız" sloganları yazılı olan pankarttaki "Mutlaka kazanacağız" bölümünü kestirmişlerdir.⁶⁷

Mardin'in Kızıltepe ilçesinde yapılan kutlamanın dağıldığı esnada bir grubun 'A. Öcalan lehine slogan atması' üzerine polis gruba gaz bombası ve tazyikli suyla müdahale ederek 2 kişiyi gözaltına almıştır.⁶⁸ Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde yapılan kutlamada ise polis bayrak, flama, afiş ve pankartların alana sokulmasına engel olmuştur. Kutlama esnasında 1 kişinin 'A. Öcalan lehine slogan attığı' gerekçesiyle gözaltına alınmak istenmesi üzerine polisle kutlamaya gelen vatandaşlar arasında çıkan tartışma sonucunda polis biber gazıyla müdahale ederek 10 kişiyi gözaltına almıştır.⁶⁹ 20 Mart'ta Dicle Üniversitesi'nde Newroz'u kutlamak isteyen öğrencilere polis kutlamanın izinsiz olduğu gerekçesiyle müdahale ederek 16 öğrenciyi gözaltına almıştır.⁷⁰

21 Mart Newroz Bayramı, bazı illerde valiliklerin aldıkları aylık ve daha uzun süreli yasakların uygulandığı döneme denk gelmiştir. Şanlıurfa Valiliği 14 Mart tarihli duyurusu ile siyasi partilerin referandum faaliyetleri dışında diğer illerden katılımı yapılacak her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşünü 10 Mart ile 8 Nisan arasında yasaklamıştır.⁷¹ Şanlıurfa'nın yanı sıra Adana'da 1 Mart'tan itibaren bir ay boyunca, Niğde'de ise 20 Mart - 26 Mart arasında toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasaklanmıştır.⁷² Artvin Valiliği ise yaptığı açıklama ile yapılacak her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşü etkinliklerini 18 Mart 2017 tarihinden itibaren 22 gün boyunca il merkezinde valinin, ilçelerde ise kaymakamların iznine bağlandığını duyurmuştur.⁷³ Van Valiliği tarafından yapılan açıklamayla 5 Mart 2017 ile 5 Nisan 2017 tarihleri arasında toplantı ve gösteri yürüyüşleri valilik ve kaymakamlıkların iznine bağlanırken, basın açıklaması, stant açma, oturma eylemi benzeri etkinlikler ise yasaklanmıştır.⁷⁴

Şanlıurfa Valiliği'nin yasak kararı öncesinde HDP il örgütü tarafından Newroz kutlamalarına çağrı amacı taşıyan el ilanları ve afişlere "PKK'nın renklerinin simgelandiği,

64 İLKHA, "Batman Valiliğinden Newroz Açıklaması", 16.03.2017, <https://ilkha.com/haber/32464/batman-valiliginden-newroz-aciklamasi>

65 Arif Arslan, "Batman ve Bingöl'de Nevruz Olaysız Geçti", 21.03.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/batman-ve-bingolde-nevruz-olaysiz-gecti-40402630>

66 CNN Türk, "İzmir'deki Nevruz Kutlamasında 45 Gözaltı", 21.03.2017, <https://www.cnn.com/turkiye/izmirdeki-nevruz-kutlamasinda-45-gozalti>

67 PİRHA, "Adıyaman'da Newroz Coşkulu Kutlandı", 21.03.2017, <http://www.pirha.net/adiyamanda-newroz-coskulu-kutlandi-47341.html>

68 Söz Gazetesi, "Kızıltepe'deki Nevruz Kutlaması Sonrası Olaylar Çıktı", 22.03.2017, s.10.

69 Evrensel Gazetesi, "Yüksekova'daki Coşkulu Newroz'a Polis Saldırdı", 21.03.2017, <https://www.evrensel.net/haber/313076/yuksekovadaki-coskulu-newroza-polis-saldirisi>

70 BirGün Gazetesi, "Dicle Üniversitesi'nde Newroz Müdahalesi: 16 Öğrenci Gözaltında", 20.03.2017, <https://www.birgun.net/haber-detay/dicle-universitesi-nde-newroz-mudahalesi-16-ogrenci-gozaltinda-151794.html>

71 Şanlıurfa Valiliği Resmi İnternet Sitesi, Duyurular, 14.03.2017, <http://www.sanlıurfa.gov.tr/yasaklama-karari1403>

72 Adana Valiliği Resmi İnternet Sitesi, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri İle İlgili Yasaklama Kararı", 01.03.2017, <http://www.adana.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-ile-ilgili-yasaklama-karari> ;

Niğde Valiliğinin yasaklama kararı için bkz. TimeTurk İnternet Sitesi, "Niğde Valiliği Toplantı, Gösteri ve Yürüyüşleri Yasakladı", 16.03.2017, <https://www.timeturk.com/nigde-valiligi-toplanti-gosteri-ve-yuruyusleri-yasakladi/haber-534594>

73 Artvin Valiliği Resmi İnternet Sitesi, Artvin Valiliği Basın Duyurusu, 17.03.2017, <https://www.timeturk.com/nigde-valiligi-toplanti-gosteri-ve-yuruyusleri-yasakladi/haber-534594>

74 Bkz. Demokrat Haber, "Van Valiliği'nden Gösteri ve Yürüyüşlere 30 Günlük Yasak", 04.03.2017, <http://www.demokrat-haber.org/guncel/van-valiligi-nden-gosteri-ve-yuruyuslere-30-gunluk-yasak-h80676.html>

afişlerde yer alan ibarelerin terör örgütü PKK/KCK'nın sempatanlarına yönelik söylemlerini çağrıştıran içerikte olduğu, örgütün görüş ve düşüncelerinin toplum tarafından benimsenmesi kabullenmesi ve hayata geçirilmesine yönelik çağrı niteliğinde olarak terör örgütü propagandasını oluşturdukları kanaatine varılınca 2'nci Sulh Ceza Mahkemesi tarafından el ilanları ve afişlere ilişkin yasaklama ve toplatılma kararı" verilmiştir.⁷⁵

Diyarbakır'da 21 Mart'ta kutlama yapılmasına ilişkin bildirimden valilikten olumlu yanıt gelmesi üzerine kutlama 21 Mart tarihinde gerçekleştirildi. Ne var ki valilik, kutlamaya çağrı için hazırlanan afiş ve pankartların üzerinde yer alan DTK (Demokratik Toplum Kongresi) logosunun resmi bir sıfatının olmadığı gerekçesiyle çıkartılmasını talep etmiş, afiş ve pankartlarda bulunan DTK, DBP ve HDP logolarının üzerine bant çekmiştir. Böylelikle de söz konusu pankart ve afişler toplatılmamıştır.⁷⁶ Kutlama alanında bulunan kontrol noktasında Kemal Kurkut adlı üniversite öğrencisinin polis tarafından öldürülmesi basında büyük yankı bulmuştur. Diyarbakır Valiliği tarafından yapılan açıklamada Kurkut'un polisler "sırt çantamda bomba var, hepinizi öldüreceğim" dediği, bütün uyarılara rağmen elindeki bıçağı atmadan alana doğru koştuğu dolayısıyla da "canlı bomba şüphesiyle" vurulduğu belirtilmiştir.⁷⁷ Ne var ki sosyal medyaya yansıyan görüntülerde Kurkut'un çantasız ve yarı çıplak bir şekilde olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili açılan davanın ilk duruşması 14 Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirilmiş, Kurkut'u vuran ve olası kasıtlı insan öldürme suçundan müebbet hapis istemiyle yargılanan polisin tutuklanması istemi, mahkeme tarafından reddedilerek dava 26 Nisan 2018 tarihine ertelenmiştir.

1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü

2017 yılı 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü gündeminin odağında; işçi sendikaları için semgesel öneme sahip Taksim Meydanı yasağı ve 1 Mayıs günü yapılan müdahaleler nedeniyle İstanbul yer almıştır. İzmit, Kayseri, Batman, Konya, Aydın, Rize, Çanakkale ve Kastamonu'da kutlamalar gerçekleşirken bazı illerde kısıtlama ve yasaklama kararları alınmıştır.⁷⁸

2013 yılında kutlamalara birkaç gün kala meydana çalışma yapıldığı gerekçesi ile alınan yasak kararından bu yana her yıl çeşitli gerekçelerle Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs kutlamaları düzenli olarak yasaklanmaktadır. 2017 yılında İstanbul'da 1 Mayıs kutlamaları için DİSK Başkanı ile İçişleri Bakanı görüşmüş, fakat Taksim Meydanı'nda kutlama yapılmasına izin verilmemiştir.⁷⁹ İstanbul Valiliği, 1 Mayıs öncesi yaptığı duyuru ile aldığı tedbirleri açıklamıştır. Valilik tarafından yapılan bu açıklamaya göre Beyoğlu ve Bakırköy semtlerinde toplam 14 cadde ve bulvar trafiğe kapatılmıştır.⁸⁰ Taksim Meydanı için bazı metro durakları kapatılırken, deniz ulaşımında da yaşanan aksamalar nedeniyle, gösteriye katılmayacak yurttaşların da gündelik hayatını sekteye uğratan tedbirler alınmıştır. Aynı zamanda Taksim'de konaklayan turistler de bariyerlerle çevrili alanda kalmış, otellerine ulaşmakta zorluk çekmişlerdir.⁸¹

1 Mayıs günü Taksim Meydanı'na çıkmak isteyen göstericilere güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiş ve Taksim Meydanı civarındaki tüm yollar güvenlik güçleri tarafından kapatılmış, pankart açan, slogan atan gösterici grupları da gözaltına alınmıştır. Güvenlik güçlerinin müdahalesinin ardından 1 Mayıs gününü kutlamak isteyen en az

75 Hürriyet Gazetesi, "Şanlıurfa'da Nevruz Afişleri Toplatıldı", 14.03.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/sanlıurfada-nevruz-afisleri-toplatildi-40395061>

76 T24.com, "Diyarbakır'da Nevroz İçin Asılan Pankart ve Afişlere Logo Düzeltmesi", 20.03.2017, <http://t24.com.tr/haber/diyarbakirda-newroz-icin-asilan-pankart-ve-afislere-logo-duzeltmesi.394709>

77 Hatice Kamer, "Diyarbakır'da Nevruz'da Vurulan Genç Kimdi?", BBC Türkçe, 22.03.2017 <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39350612>

78 Evrensel, "İl il 1 Mayıs kutlamaları", 01.05.2017, <https://www.evrensel.net/haber/317897/il-il-1-mayis-kutlamalari-haritasi>

79 Vatan Gazetesi, "Taksim'de 1 Mayıs kutlamalarına izin çıkmadı", 25.04.2017, <http://displayer.pnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28564&ArticleID=97893109&ActiveYear=2017>

80 İstanbul Valiliği Resmi Sitesi, Duyurular, 30.04.2017, <http://www.istanbul.gov.tr/tr/guncel/haberler/basin-duyurusu-30-04-2017>

81 Samsun Halk Gazetesi, "1 Mayıs'ta 200 gözaltı", 02.05.2017, <http://displayer.pnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=98097638&ActiveYear=2017>

165 kişi gözaltına alınmıştır. Bazı göstericilerin gözaltı işlemi sırasında kötü muameleye maruz kaldıkları görüntüler medyaya yansımıştır.⁸²

Mecidiyeköy yönünden Taksim Meydanı'na çıkmak isteyen göstericiler de polis müdahalesi ile dağıtılmış, tekrar bir araya gelen göstericilerden 25'i, güvenlik güçleri tarafından ters kelepçe uygulaması ile gözaltına alınmış, İstanbul'un diğer ilçelerinde de benzer manzaralar yaşanmıştır. 1 Mayıs için kutlama alanı olarak belirlenen Bakırköy'de güvenlik güçleri ve göstericiler arasında üst arama noktasında yaşanan arbede sonucunda güvenlik güçleri havaya ateş açmıştır.⁸³ Bir siyasi partinin Beşiktaş'taki ilçe binası önünde 1 Mayıs kutlaması yaptığı oturma eylemine güvenlik güçleri tarafından yapılan müdahale ile 14 gösterici gözaltına alınmıştır.⁸⁴

Van'da çeşitli meslek odaları, sendikalar ve siyasi partilerin katılımıyla gerçekleştirilen gösteride miting alanın girişinde pankart ve flamaların sokulmasında sorunlar yaşanmıştır.⁸⁵

Adana Valiliği, 1 Mayıs 2017 - 31 Mayıs 2017 tarihlerini kapsayan terör örgütlerinin silahlı ve bombalı etkinlikler düzenlediği ve Anayasa ve yasalarla güvence altına alınan toplantı, gösteri yürüyüşleri, basın açıklaması vb. etkinliklerde temel hak ve özgürlükleri istismar ettikleri gerekçesiyle 4 Mayıs 2017 tarihinde adliye binası çevresi, valilik binası çevresi, ABD konsoloslugu çevresi ve kışla çevrelerinde Mayıs ayı boyunca tüm toplantı ve gösterileri yasaklamıştır.⁸⁶

Çorum Valiliği de 1 Mayıs etkinliklerini kapsayan benzer bir yasaklama kararı alınmıştır. 20 Nisan 2017 – 20 Mayıs 2017 tarihleri arasında "16 Nisan 2017 Pazar günü gerçekleştirilen Halkoylaması sonucunu protesto etmek amacıyla, Sol ve marjinal gruplar ile terör örgütüne müzahir şahıslar tarafından sosyal medya üzerinden toplanma çağruları yapıldığı, özellikle tencere, tava düdüğü çalma gibi ses çıkarma eylemleri ile Halkoylaması sonuçlarının protesto edileceği, söz konusu eylemlerin bazı siyasi partilerce de desteklenerek 1 Mayıs Emek ve Dayanışma gününe kadar canlı tutulmaya çalışılabileceği, eylemlerin terör örgütlerince provoke edilerek ülke genelinde 'Gezi' benzeri kitlesel eylemlere dönüştürülme gayreti içinde oldukları

82 İzmir Haber Express, "İstanbul'da 1 Mayıs", 02.01.2017, <http://displayer.prnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=98088276&ActiveYear=2017>

83 Cumhuriyet, "Bakırköy'deki 1 Mayıs kutlamasında olay: Polis havaya ateş açtı", 01.05.2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/foto/turkiye/731337/1/Bakirkoy_deki_1_Mayis_kutlamasinda_olay_Polis_havaya_ates_acti.html

84 Agos, "1 Mayıs Kriz Masası 156 gözaltı var", 01.05.2017, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/18387/1-mayis-kriz-masasi-156-gozalti-var>

85 Evrensel, "İl il 1 Mayıs kutlamaları", 01.05.2017, <https://www.evrensel.net/haber/317897/il-il-1-mayis-kutlamalari-haritasi>

86 Adana Valiliği Resmi Sitesi, Duyurular, 04.05.2017, <http://www.adana.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-ile-ilgili-basin-bulteni>

bilgisi edinilmiştir. Bu bağlamda; ilimizde genel güvenliğinin sağlanması, asayişin ve kamu düzeninin korunması, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü ve başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ile şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla, Çorum İl Genelinde, Açık Yerlerde Yapılacak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, her türlü Protesto eylemi, Oturma eylemi, Basın Açıklaması, Yürüyüş, Stant Kurma, İmza Kampanyası ve Bildiri Dağıtma gibi etkinlikler 20 Mayıs 2017 tarihine kadar Valilik iznine bağlanmıştır.⁸⁷

Gaziantep Valiliği ise “18.04.2017 - 18.05.2017 tarihleri arasında yine 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen Anayasa Değişikliği Referandumu sonucuna ilişkin protestoların büyük toplumsal olaylara dönüşebileceği ve marjinal gruplar tarafından büyük çaplı infial yaratacak toplumsal olayları tetiklemeye yönelik faaliyetlerde bulunulacağına dair istihbari bilgiler edinildiği gerekçesi ile açık yer toplantısı, basın açıklaması, stant kurma, imza kampanyası, bildiri dağıtma, pankart asma, çadır kurma, oturma eylemi vb.” etkinlikleri genel asayiş ve kamu düzeninin korunması için il genelinde yasaklamıştır. Alınan istihbari bilgilerin kaynağı ise yasak kararında veya sonrasında açıklanmamıştır.⁸⁸

Hakkari Valiliği tarafından alınan genel yasak kararı da 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü etkinliklerini benzer şekilde kısıtlayıcı içerikte olmuştur. “Bazı marjinal grupların 1 Mayıs gününü bahane ederek sansasyonel ve provokatif saldırılar yapılabileceği ve kargaşa ortamı çıkarılmaya çalışılabileceği bu etkinlikleri terör örgütünün propagandasına dönüştürebilecekleri, kamu düzenini bozarak, halkın can ve mal emniyetini tehlikeye düşürebilecekleri, güvenlik kuvvetlerine karşı taşlı, molotoflu, silahlı ve bombalı eylemler yapabilecekleri” şeklinde bir değerlendirme yapılmış ve bu doğrultuda il genelinde 21.04.2017-05.05.2017 tarihleri arasında her türlü yürüyüş, basın açıklaması, miting, çadır kurma, fidan dikme, stant açma ve benzeri türdeki tüm etkinlikler yasaklanmıştır.⁸⁹

Ankara’da gerçekleştirilen 1 Mayıs kutlamalarına katılmak isteyen Eğitim-Sen 5 No’lu Üniversiteler Şubesi üyeleri tarafından kutlama alanında taşınmak için hazırlanan yukarıdaki görselde yer alan pankartın içinde ‘OHAL ve KHK’ kelimeleri geçtiği için güvenlik güçleri tarafından alana alınmamış, göstericiler tarafından pankarttan ilgili kelimeler çıkartılıp alana girilmelerine izin verilmiştir. Benzer şekilde aşağıdaki görselde

87 Çorum Radyo Televizyonu, “Çorum’da İzinsiz Eylemlere Yasak Geldi”, 22.04.2017, <http://corumradyotelevizyonu.com/izinsiz-eylemlere-yasak-geldi/>

88 Gaziantep Valiliği Resmi Sitesi, Basın Açıklaması, 18.04.2017, <http://www.gaziantep.gov.tr/basin-aciklamasi-2017-35->

89 Milliyet Gazetesi, “Valilik açıkladı 5 Mayıs’a kadar yasakladı”, 21.04.2017, <http://www.milliyet.com.tr/valilik-acikladi-5-mayis-a-kadar-gundem-2436700/>

yer alan TMMOB imzalı ‘Diktatörlüğe Hayır’ imzalı dövizler de herhangi bir grubu hedef almaması, nefret söylemi veya şiddet içerikli olmamasına rağmen Ankara’da 1 Mayıs kutlama alanına güvenlik güçleri tarafından sokulmamıştır.⁹⁰

Onur Haftası

İstanbul Valiliği tarafından 24 Haziran 2017 tarihinde yapılan açıklamada 25 Haziran’da gerçekleştirilmesi planlanan 15. Onur Yürüyüşü’ne izin verilmeyeceğinin belirtildiği açıklamada “Taksim Meydanı ve çevresinin ilan edilen toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergâhında olmaması, bildirim usulüne uygun yapılmamış olması, ‘sosyal medya platformlarında bu çağrıya karşı toplumun farklı kesimlerinden çok ciddi tepki gösterildiği görüldüğü’ dolayısıyla da yapılan değerlendirme sonucunda başta katılımcılar olmak üzere vatandaşların ve turistlerin güvenliği ile kamu düzeni gözetilerek 25 Haziran öncesinde ya da sonrasında ‘toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesine izin verilmeyeceği’” kamuoyuna duyurulmuştur.⁹¹ Onur Haftası Komitesi ise valiliğin iddiasının aksine yürüyüşün yapılması planlanan yer ve tarih belirten yazılı başvuru yapıldığını belirterek yasağın baskıları güç-

⁹⁰ Diken, “1 Mayıs Manzaraları, 165 kişi gözaltında.”, 01.05.2017, <http://www.diken.com.tr/1-mayis-manzaralari-165-ki-si-gozaltina-alindi/>

⁹¹ Deutsche Well, “İstanbul Valiliği: Onur Yürüyüşü’ne İzin Verilmeyecek”, 24.06.2017, <http://www.dw.com/tr/istanbul-valili%C4%9Fi-onur-y%C3%BCr%C3%BCy%C3%BC%C5%9F%C3%BCne-izin-verilmeyecek/a-39399084>

lendirmeye yol açacağını; dolayısıyla yasağın çağrılarını kapsamadığının altını çizerek “*Haklarımız ve görünürlüğümüz için yürümeye devam edeceğiz*” açıklaması yapmıştır.⁹²

2017 Onur Yürüyüşü öncesinde, 2016 yılında olduğu gibi yürüyüşe katılacaklara yönelik çeşitli tehditler de basına yansımıştır. Alperen Ocakları Vakfı İstanbul İl Başkanı Kürşat Mican 19 Haziran 2017’de yaptığı açıklamada “bu ahlaksızlığı bizim önlememiz lazım, çok ciddi manada yayılacak” ifadelerini kullanarak devlet izin verse bile yürüyüşe izin vermeyeceklerini, gerekirse yürüyecekleri caddeyi kapatacaklarını belirtmiştir.⁹³ 2016 yılında yaptığı benzer tehditlere ilişkin, hakkında dava açılan Mican “halkın bir kesimini cinsiyet farklılığına dayanarak aşağılama” suçundan 8 ay hapis cezası aldı, ancak “iyi hal” indirimiyle cezası 6 ay 20 güne düşürüldü, ceza 4 bin TL para cezasına çevrildi. Mican kararı temyize taşıyarak beraat etmek için başvuru yapacağını belirtmiştir.⁹⁴ Ayrıca 2017 yılında sarf ettiği sözlerle ilişkili de LGBTİ+ örgütleri suç duyurusunda bulunmuşlardır ancak dava açılıp açılmadığına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

25. İstanbul LGBTİ+ Onur Haftası Komitesi’nin basın duyurusunda basın açıklamasının, protestonun bir hak olduğu ve izne tabi tutulamayacağı, barışçıl bir yürüyüşe tepki göstermenin asıl nedeninin nefret olduğu, başlatılan linçin ve savrulan tehditlerin “ciddi bir tepki” değil aksine kamuya karşı işlenmiş bir suç olduğunun altı çizilerek valiliğin toplumun değil, suçluların yanında durduğunu belirtmiştir.

25 Haziran günü İstiklal Caddesi’ne çıkan bütün sokaklar polis tarafından kapatılmış, İstiklal Caddesi’ne gitmeye çalışan bütün gruplara biber gazları ve tazyikli suyla müdahale edilmiştir. Müdahaleden basın mensupları da etkilenmiştir. Yürüyüşte görüntü almaya çalışan AP (Associated Press) kameramanı yanında pasaportu olmadığı gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. Onur Yürüyüşü’nü engelleyeceklerini duyuran Alperen Ocakları adlı grubun mensupları da 25 Haziran günü Taksim’e gelmiştir. Karşıt gösteri düzenlemek isteyen bu gruptan 7 kişi gözaltına alınmıştır. Doğan Haber Ajansı’nın verdiği bilgiye göre 24’ü Onur Yürüyüşü katılımcısı, 20’si de yürüyüşü engellemeye çalışan olmak üzere 25 Haziran günü gözaltına alınan kişi sayısı 44’tür.⁹⁵ Gözaltına alınan herkes aynı günün akşamı serbest bırakılırken Ağustos ayında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı 24 kişi hakkında Onur Yürüyüşü’ne katıldıkları gerekçesiyle 2911 sayılı kanunun 28/1 maddesine dayanarak “kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü” düzenlemekten iddianame hazırlamıştır. Hazırlanan iddianamenin kabul edilmesiyle birlikte başlayan davanın ilk duruşması 16 Kasım 2017 tarihinde gerçekleşmiştir. Duruşmada sanıkların ifadeleri alınmış; mahkeme, valiliğe yürüyüşle ilgili yasaklama kararının ne zaman verildiğini, bu kararın ilan edilip edilmediğini, edilmişse ne zaman hangi usulle ilan edildiğine ilişkin bilgi edinmek üzere yazı yazılmasına karar vererek davayı 27 Şubat 2018 tarihine ertelemiştir.

2 Temmuz 2017’de yapılması planlanan Trans Onur Yürüyüşü de İstanbul Valiliği tarafından yasaklanmıştır. 1 Temmuz’da Emniyet Müdürlüğü’nün bazı sokak ve caddelerin 2 Temmuz günü trafiğe kapatılacağını duyurmasından saatler sonra İstanbul Valiliği bir hafta önce yayınladığı duyuruyu tekrar ederek usulüne uygun başvuru yapılmamış olması, toplumun farklı kesimlerinden ciddi tepkiler gösterilmesi ve vatandaşların güvenliği için yürüyüşe izin verilmeyeceğini duyurmuştur.⁹⁶ Taksim’in her sokağı polis tarafından kapatıldığı için Şişli Pangaltı’da bir araya gelen göstericiler bir basın açıklaması yaparak Taksim Meydanı’na doğru yürüyüş düzenlemek istemişler, yürüyüşe izin vermeyen güvenlik güçleri müdahalede bulunarak 7 kişiyi gözaltına almıştır.⁹⁷

92 Bianet, “Onur Haftası Komitesi: Pazar 17.00’de Fransız Kültür Merkezi Önündeyiz”, 24.06.2017, <http://bianet.org/bianet/lgbti/187747-onur-haftasi-komitesi-pazar-17-00-de-fransiz-kultur-merkezi-onundeyiz>

93 Cumhuriyet Gazetesi, “Alperen Ocakları Onur Yürüyüşü’nü Yine Tehdit Etti: Yürütmeyeceğiz”, 19.06.2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/764178/Alperen_Ocaklari_Onur_Yuruyusu_nu_yine_tehdit_etti_Yurutmeyecegiz.html

94 CNN Türk, “Alperen Ocakları’na Onur yürüyüşü Cezası”, 14.12.2017, <https://www.cnnturk.com/turkiye/alperen-ocaklarina-onur-yuruyusu-cezasi>

95 Doğan Haber Ajansı, 01.05.2017, <https://www.dha.com.tr/istanbul/onur-yuruyusune-mudahale-44-gozalti-haber-1534681>

96 Diken, “Trans Onur Yürüyüşü de Yasaklandı”, 01.07.2017, <http://www.diken.com.tr/trans-onur-yuruyusu-de-yasaklandi/>

97 Zeynep Kuray, “8. Trans Onur yürüyüşü Engel Tanımadı”, BirGün Gazetesi, 02.07.2017, <https://www.birgun.net/haber-detay/8-trans-onur-yuruyusu-engel-tanimadi-167805.html>

Toplantı ve Gösteri Hakkına Getirilen OHAL Sınırlamaları

21 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen OHAL sonrasında valiliklerce OHAL süresi boyunca geçerli olmak üzere toplantı ve gösterilere sınırlama veya yasaklama getiren kararlar alınmaya başlanmıştır. İlki Denizli Valiliği tarafından 22 Ağustos 2016 tarihinde alınan ve 2016 yılı sonunda 14 ilde uygulanan sınırlamalar, 2017 yılında Afyonkarahisar, Giresun ve Sinop olmak üzere 3 ilin daha eklenmesiyle 17 ilde OHAL'in kaldırıldığı tarihe kadar uygulanmıştır.

OHAL süresi boyunca toplantı ve gösteri hakkına kısıtlama getiren kararlara bakıldığında 13 ilde her türlü etkinliğin valilik iznine tabi kılındığı, Afyonkarahisar'da 14 Şubat 2017 tarihinde duyurulan yasak kararından 2911 sayılı kanunun 'İstisnalar' 4. Maddesinde⁹⁸ sıralanan etkinlikler dışındaki tüm etkinliklerin yasaklandığı, Tunceli ilinde basın açıklamaları izne tabi kılınp geriye kalan tüm açık hava etkinliklerinin yasaklandığı görülmektedir. Valilikler dışında 21 Ocak 2017 tarihinde "Sinop Emniyet Müdürlüğü" tarafından toplantı ve gösteri hakkına mekân yasağı getirilmiş bu kararla Sinop'ta 18 Ocak 2017 tarihinden itibaren OHAL süresince valilik binasının yanı ve çevresi, hükümet konağı önü ve çevresi ile adliye önü ve çevresinde etkinlik düzenlemek süresiz olarak yasaklanmıştır.

İl	Duyuru Tarihi	İzne Bağlanan/Yasaklanan Etkinlik Türleri
Denizli	22.08.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Eskişehir	09.09.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Bolu	25.10.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Konya	25.10.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Kilis	27.10.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Malatya	27.10.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Tunceli	27.10.2016	İl genelinde yapılacak olan basın açıklamaları için ilgili mülki amirden izin alınması, basın açıklaması dışında kalan açık havada yapılacak her türlü etkinlik yasaklanmıştır.
Sivas	01.11.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Adıyaman	02.11.2016	Her türlü etkinlik mülki amirin iznine tabi kılınmıştır.
Mersin	02.11.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Antalya	04.11.2016	Her türlü etkinlik mülki amirin iznine tabi kılınmıştır.
Batman	04.11.2016	Her türlü etkinlik mülki amirin iznine tabi kılınmıştır.
Siirt	05.11.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Elazığ	18.11.2016	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.
Sinop	21.01.2017	Sinop Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada 18.01.2017 tarihinden geçerli olarak OHAL süresince valilik binasının yanı ve çevresi, hükümet konağı önü ve çevresi, adliye önü ve çevresinde yasaklanmıştır.
Afyonkarahisar	14.02.2017	2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun "İstisnalar" başlıklı 4. Maddesi dışında kalan her türlü etkinlik yasaklanmıştır.
Giresun	18.10.2017	Her türlü etkinlik valilik iznine tabi kılınmıştır.

Sinop Emniyet Müdürlüğü tarafından 21 Temmuz 2017 tarihinde duyurulan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine dair OHAL süresi boyunca gereçli olan yasak kararı şu şekil-

98 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu, Madde 4 "Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu Kanun Hükmüne tabi değildir. a) Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları, b) Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar, c) Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar, d) Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanların Devlet ve Hükümet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler."

de gerekçelendirilmiştir; “2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun, 5442 sayılı İller İdaresi Kanunu’nun ilgili maddeleri gereğince, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapılacak olan her türlü yürüyüş, basın açıklaması, toplantı, miting, oturma eylemi, stant açma, afiş, pankart, bildiri vb. türündeki tüm etkinliklerin öncesi, sırası ve sonrasında vatandaşlarımızın günlük iş ve işlemlerinde yoğun olarak kullandığı yerler olduğu ile ayrıca trafik yoğunluğu bulunduğu normal hayatın akışını etkileyebileceği değerlendirildiğinden ve müessif olaylara sebebiyet verilebileceği gerekçesi ile 18.01.2017 tarihinden geçerli olarak OHAL süresince İlimiz Valilik yanı ve çevresi, hükümet konağı önü ve çevresi, adliye önü ve çevresinde yasaklanmıştır”.⁹⁹ İzleme süresi boyunca tespit edilen tüm etkinlik yasakları mülki idare amirleri tarafınca alınmışken, Sinop ilinde İl Emniyet Müdürlüğü tarafından alınan yasak kararının hangi kanuna dayanarak alındığına açıklamada yer verilmemiştir.

Giresun Valiliği tarafından 18 Ekim 2017 tarihinde duyurulan ve OHAL süresi boyunca geçerli olacağı ifade edilen yasak kararında ise bölge valisinin veya kaymakamın, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebileceği veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması halinde yasaklayabileceği ifade edilmiştir. 5442 sayılı İl İdaresi kanununun 11/c ile 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu’nun 11. Maddesinin (m) fıkrasına dayanarak alınan sınırlama kararında şu ifadeler yer almaktadır: “Valilerimiz tarafından toplantı ve gösteri yürüyüşleri ve basın açıklamalarının izin sistemine bağlanması ve gerekiyorsa yasaklanması konusunda her türlü tedbirin alınacağı ve bu doğrultuda tatbik ve icrası ile herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesi gerektiği bildirilmiştir. Bu çerçevede İlimizde düzenlenecek olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile basın açıklamalarının izne bağlanmasına karar verilmiştir.”

27 Ekim 2016 tarihinde Tunceli Valiliği tarafından, Tunceli ili Merkez ve İlçeleri sınırları içinde yapılacak basın açıklamalarının, basın açıklamasının yapılmasından en az 24 saat önce ve mesai saatleri içerisinde hazırlanacak bildirim Tunceli il Merkezi’nde Tunceli Valiliği’ne, ilçelerinde ise ilgili Kaymakamlığa verilmesi ve yapılacak bildirim sonucunda ilgili makamca izin verilmesi durumunda, alınacak yazılı izin neticesinde gerçekleştirilebileceği; basın açıklaması dışında açık alanlarda yapılacak toplantı, gösteri yürüyüşleri, oyun, temsil, stant kurma, bildiri dağıtma, çadır kurma, oturma eylemi, konser, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında düzenlenecek tüm etkinlikler ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu kapsamında düzenlenecek tüm etkinliklerin OHAL süresince yasaklanması, aksine davranılması halinde mevzuat çerçevesinde adli ve idari işlemler yapılmasına yönelik yasak kararı alınmıştır. Karar içeriğinde 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun da yasak kararına karşın yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşleri ve basın açıklamalarına yönelik yaptırım noktasında kullanılacağı yer almıştır. Yaptırım, Kabahatler Kanunu’nda yer alan “emre aykırı davranış” başlıklı 32. Maddesi’nde bulunan “yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye ... idarî para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir...” hükümlerine dayandırılmıştır.¹⁰⁰

Siirt Valiliği’nce 05 Kasım 2017 tarihinde alınan ve OHAL süresi boyunca geçerli olan kararda ise il merkez ve ilçelerinde düzenlenecek olan, kapalı ve açık yerlerde yapılacak olan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile basın açıklamalarının izne bağlanacağı ifade edilmiştir. 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu ve milli güvenlik ile kamu düzeni ve esenliğinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması, mal ve can güvenliğinin sağlanması kararda yer alan kısıt gerekçeleri olarak ifade edilmiştir.¹⁰¹

99 Sanal Basın, “OHAL’de yasak!”, 21.01.2017, <http://www.sanalbasin.com/ohalde-yasak-17306559/>

100 Tunceli Valiliği Resmi sitesi, Duyurular, 27.10.2017, <http://www.tunceli.gov.tr/basin-aciklamalari-ve-toplanti-gosteri-yuruyusleri-ile-ilgili-valilik-emri>

101 Siirt Valiliği Resmi İnternet Sitesi, “Basın Duyurusu (Toplantı Gösteri Yürüyüşleri ile İlgili Valilik Emri)”, 05.11.2016, <http://www.siirt.gov.tr/basin-duyurusu-toplanti-gosteri-yuruyusleri-ile-ilgili-valilik-emri>

Adıyaman Valiliği, 2 Kasım 2016 tarihinde OHAL süresince 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapılacak olan tüm etkinlikler ve basın açıklamaları mülki amirin iznine bağlanması kararındaki 10 Ağustos 2017 tarihinde basın açıklamaları için izin alma şartını yürürlükten kaldırmıştır. Ancak Adıyaman Valiliği tarafından 8 Ekim 2017, 20 Kasım 2017 ve 19 Aralık 2017 tarihlerinde yapılan duyurular ile birer ay geçerli olmak üzere 48 saat önceden valilikten izin alınmadan ve valiliğin belirlediği yerler dışında basın açıklaması yapılması yasaklanmıştır.

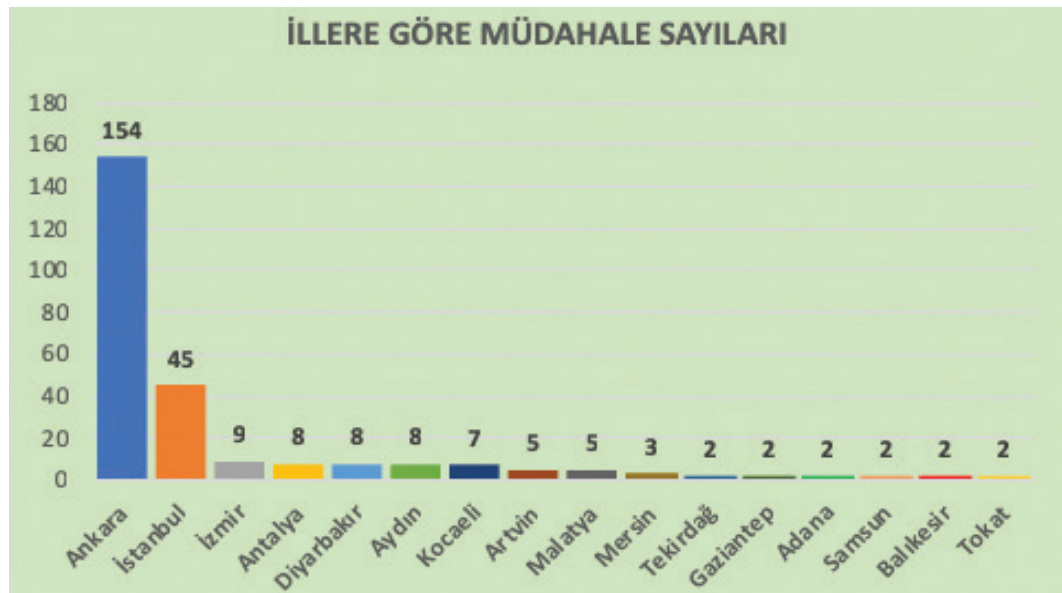
Müdahale Edilen Gösteriler

Toplantı ve gösteri hakkının kullanımını sağlamak ve kolaylaştırmak devletlerin yükümlülüğüdür, bu çerçevede güvenlik güçlerinin başlıca görevi hakkın güvenli bir şekilde kullanılması için gerekli önlemleri almaktır. Uluslararası sözleşmeler, standart müdahaleler sırasında da güvenlik güçlerinin insan hakları yaklaşımı içinde görev yapmasını gerektirmektedir.

Toplantılarda verilen polislik hizmetlerinde insan hakları yaklaşımı; Toplantılarda kolluk hizmeti verilmesinde insan hakları kapsamında; yasallık, gereklilik, orantısallık ve ayrımcılık yapmama ilkeleri gözetilmeli ve geçerli insan hakları standartlarına uyulmalıdır. Devletin özellikle katılımcıların fiziksel şiddetten korkmadan barışçıl toplantılara katılabilecekleri makul ve uygun tedbirleri almak gibi bir pozitif yükümlülüğü vardır. Kolluk kuvvetleri aynı zamanda barışçıl bir toplantının katılımcılarını, toplantıyı herhangi bir şekilde bozma veya engellemeye çalışan (provokatör ajanlar ve karşı göstericiler dâhil) kişi ve gruplara karşı korumalıdır.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

2017 yılında 34 ilde fiilen müdahaleye maruz kalan barışçıl gösteri sayısı en az 282'dir. Doğrudan müdahale edilmeyen gösterilerin bir kısmında; gösterinin yapıldığı alanda aşırı sayıda güvenlik gücü bulundurmamak, TOMA araçlarının katılanlarda müdahale edilecek hissi yaratmak için çalıştırılıp kapatılması, güvenlik güçlerinin biber gazıyla müdahale etmede kullandıkları maskelerini takıp çıkarmaları, kalkanlarla barikatlar kurmaları gibi hakkın kullanımına ilişkin caydırıcı etki yaratan uygulamalarda bulunulmuştur.

Toplantı ve gösterilere en fazla müdahale Ankara'da gerçekleşmiştir. 2017 yılında Ankara'da 154 gösteriye müdahale edilmiş, bu müdahalelerin çoğunluğu kamu emekçilerinin işe geri dönüş taleplerini dile getirdikleri Yüksel Caddesi'ndeki gösterilere yapılmıştır. Ankara'yı 45 gösteriye müdahale ile İstanbul takip etmektedir.

Yukardaki tabloda gösterilere birden fazla kez müdahale edilen iller görülmektedir. Güvenlik güçlerince ayrıca Samsun, Şanlıurfa, Hakkari, Mardin, Siirt, Eskişehir, Uşak, Denizli, Çorum, Hatay, Edirne, Manisa, Batman, Tunceli, Aksaray, Bursa, Kars ve Adıyaman'da birer gösteriye müdahale edilmiştir.

Olağanüstü Hal kapsamında çıkartılan KHK ile açığa alınan Nuriye Gülmen 9 Kasım 2016'da "açığa alındım işimi geri istiyorum" talebiyle Ankara'da Yüksel Caddesi'nde bulunan İnsan Hakları Anıtı önünde oturma eylemine başladı. Gülmen 6 Ocak 2017 tarihinde eylemin 59. gününde KHK ile ihraç edildi. 29 Ekim 2016'da yayımlanan 675 sayılı KHK ile ihraç edilen Semih Özakça ise 23 Kasım 2016'da oturma eylemine katıldı. Her gün anıtın önüne giden Gülmen ve Özakça defalarca gözaltına alındı ve serbest bırakıldı. Kamuoyunda büyük yankı bulan eylem, yeni katılımlarla devam etti. Gülmen, Özakça, Acun Karadağ ve Veli Saçılık Yüksel Caddesi eylemlerinin sembol isimleri haline geldiler. Ellerinde dövizlerle oturma eylemi yapan grup valiliğin yasaklama kararı ile güvenlik güçlerinin orantısız müdahalesine maruz kaldı.

Gülmen ve Özakça 4 Mart 2017'de eylemlerinin 117. gününde, 11 Mart itibariyle süresiz açlık grevine başlayacaklarını duyurdular.¹⁰² 9 Mart'ta Meclis'te CHP'li vekillerle KHK'lar üzerine yaptıkları basın açıklamasının ardından N. Gülmen, A. Karadağ, S. Özakça, E. Özakça gözaltına alındı.¹⁰³ Gülmen ve Özakça 14 Mart'ta adliyeye sevk edildiler. Mahkeme kararıyla adli kontrol şartıyla serbest bırakıldılar.

Açlık grevinin 74. gününde Gülmen ve Özakça adli kontrol şartlarını yerine getirmelerine rağmen 21 Mayıs gecesi polis tarafından evleri basılarak gözaltına alındı.¹⁰⁴ Avukatları Selçuk Kozağaçlı'nın Twitter hesabından paylaştığı bilgiye göre Gülmen ve Özakça'nın yakalama gerekçesi şu şekildedir; "eylem ölüm orucuna dönebilir, gezi, tekel benzeri eylemlere sebep olabilir". Gözaltıları protesto etmek isteyenler İnsan Hakları Anıtı'na yaklaştırılmadı, polis kitleye birkaç defa müdahale etti. Müdahaleler esnasında toplam 11 kişi gözaltına alındı.¹⁰⁵ Gözaltına alınan kişilere gözaltı aracı içinde gaz sıkıldığı sosyal medyada yer alan görüntülerde ortaya çıktı. Müdahaleler esnasında güvenlik güçleri taziyelik su, gaz bombası ve plastik mermi kullandı. İnsan Hakları Anıtı'nın etrafı güvenlik güçleri tarafından bariyerlerle çevrilerken anıt "gözaltına" alınmak suretiyle kimsenin yaklaşmasına izin verilmedi.¹⁰⁶ 23 Mayıs'ta hâkim karşısına çıkarılan Gülmen ve Özakça tutuklandılar. İnsan Hakları Anıtı 22 Mayıs tarihinden beri bariyerlerle çevrilidir.

Gülmen ve Özakça'nın açlık grevlerinin 190. gününde 14 Eylül 2017'de "örgüt üyeliği" ile suçlandıkları davanın ilk duruşması görüldü. Gülmen ve Özakça'ya destek için adliye önünde toplanan kitleye ise güvenlik güçleri müdahale ederek en az 40 kişiyi gözaltına aldı. Sürdürdükleri açlık grevinin 226. gününde yapılan duruşmada Özakça için elektronik kelepçe ile tahliye, Gülmen için ise tutukluluğunun devamı kararları verildi. Açlık grevinin 269. gününde görülen davanın 6. duruşmasında Gülmen'in "terör örgütü üyeliği" suçundan 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılarak tahliyesine; öğretmenler S. Özakça ile A. Karadağ'ın ise tüm suçlardan beraatına karar verildi.¹⁰⁷

102 Dilek Şen, "Açlık Grevine Başlıyorlar", Cumhuriyet, 04.03.2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/691006/Aclik_grevine_basliyorlar.html

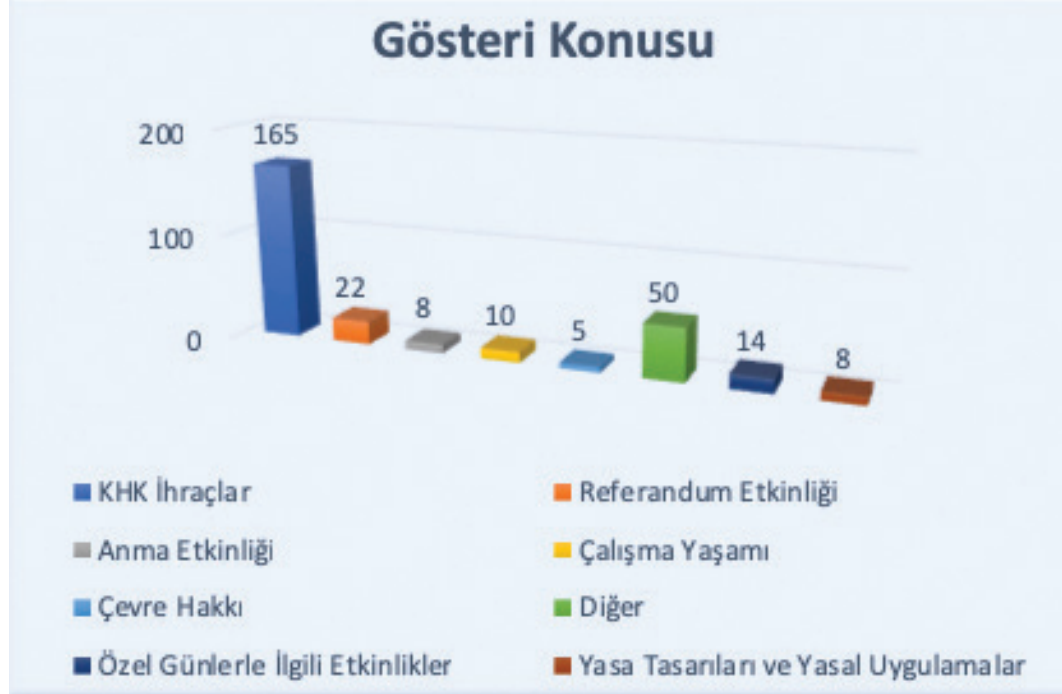
103 Gazete Duvar, "KHK Açıklaması Sonrası Gözaltı", 09.03.2017, http://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/03/09/khk-aciklamasi-sonrasi-gozalti/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter

104 Gazete Manifesto, "Özakça ve Gülmen Gözaltına Alındı! Gerekçe: 'Tekel veya Gezi Benzeri Eylemlere Sebep Olabilir'", 22.05.2017, <http://gazetemanifesto.com/2017/05/22/ozakca-ve-gulmen-gozaltina-alindi-gerekce-tekel-veya-gezi-benzeri-eylemlere-sebep-olabilir/>

105 NTV, "Nuriye Gülmen ve Semih Özakça eyleminde 11 Gözaltı", 22.05.2017, <http://www.ntv.com.tr/turkiye/nuriye-gulmen-ve-semih-ozakca-eyleminde-11-gozalti%2cfXAqhdZy8kmbD3cnFSHqLQ>

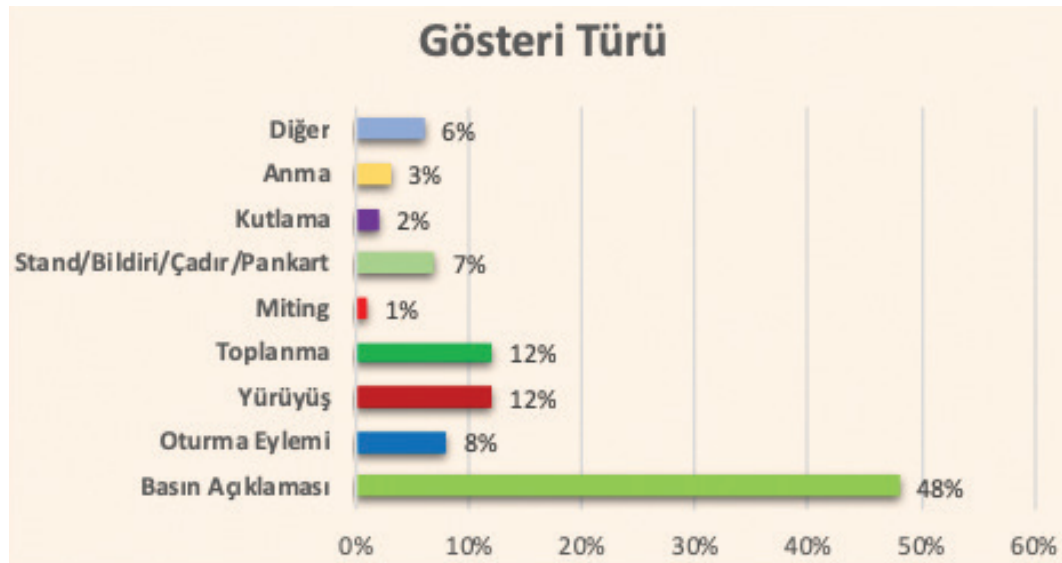
106 Cumhuriyet Gazetesi, "Hak Arayanlara Gözaltı, İnsan Hakları Anıtı'na Abluka", 22.05.2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/745880/Hak_arayanlara_gozalti_insan_haklari_aniti_na_abluka.html

107 Cumhuriyet Gazetesi, "Nuriye Gülmen'e Önce Ceza Sonra Tahliye... Semih Özakça'ya beraat Kararı", 01.12.2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/877358/Nuriye_Gulmen_e_once_ceza_sonra_tahliye..._Semih_Ozakca_ya_beraat_karari.html

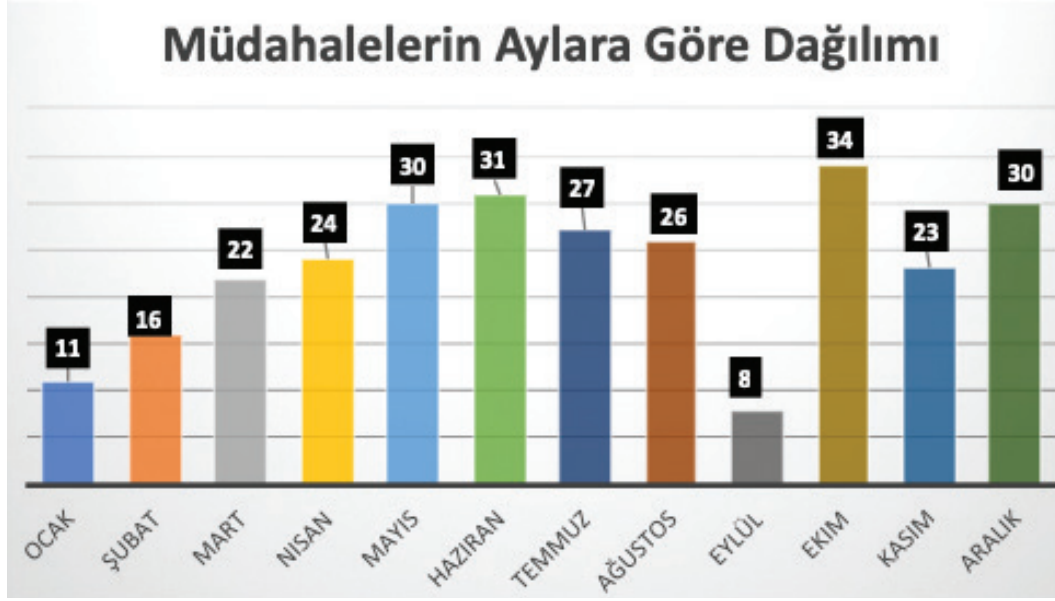
Barışçıl gösterilere gerçekleştirilen toplam 282 müdahalenin gösterilerin konularına göre dağılımına bakıldığında en fazla müdahalenin KHK ihraçları konusundaki gösterilere yapıldığı görülmektedir. KHK ihraçları ilgili yapılmak istenen 165 barışçıl gösteriye güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiştir. Anayasa değişikliği referandumu döneminde farklı siyasi partilerin referandum kampanyalarına ve referandum sonucuna ilişkin protestolara yapılan müdahalelerin sayısı ise 22'dir. Çalışma yaşamı ilgili 10 gösteriye, özel günlerle ilgili 14 etkinliğe, yasa tasarıları ve yasal uygulamalarla ilişkin 8 gösteriye, farklı konulardaki 8 anma etkinliğine ve çevre hakkıyla ilgili 5 protestoya güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiştir.

KHK ile 16 akademisyenin ihraç edildiği Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri hem ihraçlara tepki göstermek hem de gelirini Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası'na (Eğitim-Sen) bağışlamak üzere 22 Şubat'ta "PanHayır" isimli bir etkinlik düzenlemişlerdir. Rektörlük talimatıyla içeri girdiklerini ifade eden güvenlik güçleri etkinliğin bitirilmesini talep etmiştir. Öğrencilerin ve akademisyenlerin itirazlarına rağmen güvenlik güçleri pankartları indirmiş ve balonları patlatmıştır. Polisin İspanyolca şarkıları da

Kürtçe zannederek “Kürtçe müzikler çalılıyorsunuz. Propagandaya girebilir çünkü sözleri anlaşılımlıyor” söylemi üzerine polisle öğrenciler arasında tartışma çıkmıştır. Yaşanan gerinliğin ardından öğrenciler etkinliklerini kantine taşımak zorunda kalmıştır.¹⁰⁸

2017 yılında müdahale edilen 282 barışçıl gösterinin %48’ini yani 136’sını basın açıklamaları oluşturmaktadır. İzleme dönemi içinde 35 yürüyüşe, 34 toplantıya, 23 oturma eylemine, 21 stant açma ve çadır kurma eylemine, 3 mitinge, 5 kutlamaya, 8 anma etkinliğine güvenlik güçleri müdahale etmiştir. Müdahale edilen anma etkinlikleri arasında Suruç Katliamı anması ve Ankara Garı Katliamı anmaları da bulunmaktadır.

Barışçıl gösterilere yapılan müdahalelerin aylara göre dağılımına bakıldığında 2017 yılının Ocak-Haziran ayları döneminde artarak devam ettiği, Temmuz-Eylül arasında müdahale sayısında düşüş yaşandığı ve Ekim ayında gösterilere müdahale yapılmasında yılın en yüksek sayısına ulaşıldığı görülmektedir.

Müdahale edilen 282 barışçıl gösteriden 266’sında göstericiler müdahale ile dağıtılmıştır. 14 gösteri müdahaleye rağmen gerçekleşmiştir. 2 protestonun ise müdahale sonrası devam edip etmediğine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. Müdahaleye rağmen gerçekleşen gösterilerin çoğunluğunda müdahaleler ya gösteriler dağılırken yapılmış ya da göstericiler içinde bir gruba yönelik yapılmıştır.

Siirt’te HDP İl Başkanlığı tarafından 7 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen miting sonrasında “yasa dışı” slogan attıkları gerekçesiyle bir gruba güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiş ve 6 kişi gözaltına alınmıştır.¹⁰⁹ Diyarbakır’da Tevgara Jinên Azad (TJA), HDP Kadın Meclisi ve Demokratik Bölgeler Partisi (DBP) öncülüğünde “Tecrit kaybedecek, özgürlük kazanacak” sloganıyla 11 Kasım’da gerçekleştirilen miting esnasında

108 BirGün, “PanHayır’a da Tahammülleri Yok: İspanyolca’yı Kürtçe Zannettiler”, 22.02.2017, <https://www.birgun.net/haber-detay/panhayir-a-da-tahammulleri-yok-ismanyolca-yi-kurtce-zannettiler-147846.html>

109 Güneydoğu Express Gazetesi, “Siirt’te Yasa Dışı Slogan Atan 6 Kişi Gözaltına Alındı”, 08.04.2017, s. 3.

“yasa dışı” slogan attıkları gerekçesiyle 9 kişi gözaltına alınmıştır.¹¹⁰

KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) Ankara Şubeler Platformu üyeleri 21 Ekim 2017 tarihinde OHAL (Olağanüstü Hal) ve KHK'lara karşı basın açıklaması ve oturma eylemi yapmak üzere Sakarya Caddesi'nde bir araya gelmiş, ancak güvenlik güçleri Ankara Valiliği'nin burada basın açıklaması yapılmasını yasakladığı gerekçesiyle açıklamayı sendika binası önünde yapabileceklerini bildirmiştir. Sendika binasına doğru yürürken pankart açan platform üyelerine polis, biber gazı ve plastik mermiyle müdahale etmiştir. Sendika binasının önünde basın açıklaması yapmak üzere toplanan üyeler açıklamaya başlamadan önce N. Gülmen ve S. Özakça'dan bahsedince güvenlik güçleri bu sefer de “açıklamanın yasadışı eyleme dönüştüğünü” iddia ederek yeniden müdahale etmiştir.¹¹¹

Çevre hakkına ilişkin gösterilere müdahalelerden bir tanesi Tokat'ın Zile ilçesinden geçen Çekerek Irmağı üzerine özel bir firma tarafından yapım çalışmaları devam eden Hidroelektrik Santrali (HES) projesini protesto etmek için bir araya gelen kişilerin engellenmesidir. İstanbul'dan iki otobüsle Zile'ye gelen Tokat-Yozgat Güçbirliği Platformu üyeleri il sınırında güvenlik güçleri tarafından durdurularak valilik tarafından her türlü etkinliğin yasaklandığı gerekçesiyle geçişlerine izin verilmeyeceği bildirilmiş, platform üyeleri il sınırında basın açıklaması yapıp İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır.¹¹²

26 Temmuz'da Manisa'nın Yunussemre ilçesi Akgedik Mahallesi girişine TOKİ konutları için arıtma tesisi yapmak amacıyla 10 yıllık çam ağaçlarının kesilmesine tepki gösteren vatandaşlar ise kepçenin üzerine çıkıp, ağaçların altında oturarak 10 saat nöbet tutmuş, güvenlik güçleri eylemin “kanuna aykırı” olduğunu belirterek dağılmalarını istediği köylülere müdahale ederek 4 kişiyi gözaltına almıştır.¹¹³

Güvenlik güçlerinin herhangi bir müdahalesi olmaksızın gerçekleştirilen barışçıl gösterilerin ardından göstericilere kesilen para cezaları ya da açılan davalar da izleme dönemi içinde rastlanan durumlardandır. Eğitim-Sen Antalya şubesi, 9 Şubat 2017 tarihinde KHK ile ihraçları protesto etmek için bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir. Basında yer alan 10 Nisan tarihli habere göre basın açıklamasına katılan kişilere Muratpaşa Kaymakamlığı tarafından izinsiz olarak basın açıklamasına katıldıkları gerekçesiyle Kabahatler Kanunu'na muhalefetten para cezası kesilmiştir.¹¹⁴ Yine 16 Nisan 2017'de referandum sonuçlarını protesto eden 19 kişi, 19 Nisan günü evlerine yapılan baskınla gözaltına alınmıştır.¹¹⁵ 23 Kasım 2016 tarihinde Mersin'de KHK ile ihraç edilen 6 kişi görev yaptıkları kamu binasının önünde konuyla ilgili bir basın açıklaması gerçekleştirmek üzere bir araya gelmişlerdir. Güvenlik güçleri basın açıklamasına izin vermeyeceklerini belirtmiş ve dağılmaları gerektiğini söylemiştir, bunun üzerine grup dağılmıştır. Ancak gerçekleşmeyen basın açıklamasına ilişkin tutanak tutulmuş ve 6 kişi hakkında 2911 Sayılı TGYK'ya muhalefetten dava açılmıştır. Davanın ikinci duruşmasında 6 kişiye 15 ay hapis cezası verilmiştir.¹¹⁶

110 Hürriyet, “HDP Eş Genel Başkanı Kemalbay: Barajlar Yıkılsın (2)”, <http://www.hurriyet.com.tr/hdp-es-genel-baskani-kemalbay-barajlar-yikilsi-40642133>, 11.11.2017.

111 Evrensel Gazetesi, “Nuriye ve Semih'den Bahsedince Polis Saldırdı”, <https://www.evrensel.net/haber/335829/nuriye-ve-semihden-bahsedince-polis-saldiridi>, 21.10.2017.

112 Milliyet, “Tokat'ta HES Eylemi”, <http://www.milliyet.com.tr/tokat-ta-hes-eylemi-tokat-yerelhaber-2487233/>, 24.12.2017.

113 Evrensel, “Köylülerden 'Ağaçlar Sökülmesin' Nöbeti: 4 Gözaltı”, <https://www.evrensel.net/haber/327557/koylulardan-agaclar-sokulmesin-nobeti-4-gozalti>, 26.07.2017.

114 Mahir Doğan, “Antalya'da Basın Açıklamasına Katılanlara Para Cezası”, <https://www.evrensel.net/haber/315370/antalyada-basin-aciklamasina-katilanlara-para-cezasi>, 10.04.2017.

115 Yurdağül Uygun, “YSK'yı Protesto Eden 'Hayır'cılara Gözaltı”, 19.04.2017, <http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/ysk-yi-protesto-eden-hayircilara-gozalti-1804228/>

116 Evrensel Gazetesi, “Yapılmayan Açıklamaya 15 ay Hapis!”, <https://www.evrensel.net/haber/320971/yapilmayan-aciklamaya-15-ay-hapis>, 24.05.2017.

Kabahatler Kanunu'na Dayanarak Kesilen Para Cezaları

Müdahaleler esnasında gözaltına alınan kişilere Kabahatler Kanunu uyarınca ceza kesmek, izleme dönemi içinde sıklıkla başvurulan bir yöntem olmuştur. KHK ile ihraç edilen 4 KESK üyesi, Malatya'da 5 Ocak 2017 tarihinden itibaren ihraçları protesto etmek ve işe geri dönüş taleplerini dile getirmek üzere eylem yapmaktadırlar. 6 Haziran tarihli Gazete Duvar internet sitesinde yer alan habere göre 113 gün süren eylemde 97 defa gözaltına alınan KESK üyelerine Kabahatler Kanunu uyarınca 100 bin liranın üzerinde para cezası kesilmiştir.¹¹⁷

Özellikle Yüksel Caddesi'nde göstericiler, gözaltına alınma işlemi yanında idari para cezası uygulamasına da maruz bırakılmışlardır. 27 Ekim tarihinde Artı Gerçek internet sitesinde Yüksel eylemlerinin sembol isimlerinden Veli Saçılık ile ilgili haber 2017 yılında barışçıl gösterilere yapılan müdahalelerin bir özetidir. Saçılık süreci şu şekilde anlatmaktadır: “İşimizi geri istiyoruz’ talebiyle eylemlere başladığımızdan bu yana 50’yi aşkın defa gözaltına alındım. Her gözaltına alınışında farklı bir prosedür işletiyorlar. İlk başta 2911, yani ‘Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu’na muhalefetten işlem yapıyorlardı. Daha sonra ‘Kabahatler Kanunu’ndan para cezası kesmeye başladılar. Sonra ‘örgüt üyesi’ yaptılar. Bir ara ‘Veli Saçılık yine gözaltına alındı’ dedirtmemek için, gözaltı yapmamaya başladılar. 2 hafta almadılar beni mesela. Bir süre de gözaltına alıp hiçbir işlem yapmadan bırakmaya başladılar”. Saçılık, röportajda 27 Ekim itibarıyla 30 defa Kabahatler Kanunu gerekçe gösterilerek 227’şer liradan 7 bin liraya yakın para cezası kesildiğini, hakkında süren 9 dava ve 10 soruşturma olduğunu belirtmiştir. Açılan davalardan bir tanesinin ‘örgüt üyeliğinden’ olduğunu ve haftada bir defa imza verdiğini” belirtmiştir.¹¹⁸

Benzer bir şekilde Yüksel’de ‘İşimizi Geri İstiyoruz’ eylemlerinde 75 günde ikişer defa gözaltına alınan İlker Işık’a Kabahatler Kanunu uyarınca toplamda 34 bin lira para cezası kesilmiştir.¹¹⁹

Başvurulan bu yöntemin barışçıl gösterilere katılım konusunda insanlarda bir tedirginlik yaratabileceği, barışçıl toplantılara katılmaktan imtina etmesine yol açabileceği göz önüne alındığında hakka dolaylı bir müdahale biçimi olduğu görülmektedir. Bu tür uygulamalar hakkın kullanımına ilişkin caydırıcı etkiye (chilling effect) sahiptir.

Göstericiler hakkında Kabahatler Kanunu’na dayanarak idari para cezası kesilmesi uygulamasına ilişkin AİHM’e yapılan bir başvuruda 2017 yılında mahkeme kararını açıklamış ve Türkiye’nin ifade ve toplanma özgürlüğünü ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

AİHM, bir cenaze törenine ve üniversitedeki eylemlere katıldığı ve zafer işareti yaptığı gerekçesiyle Terörle Mücadele Kanunu’nun 7/2 maddesi uyarınca “örgüt propagandası” ve Türk Ceza Kanunu’nun 314/2 maddesindeki “örgüt üyeliği” ile suçlanan ve 4 yıl 8 ay hapiste kalan Murat Işıkırık’ın başvurusu sonucunda, AİHM’in 11. Maddesi’nin ihlal edildiği gerekçesiyle Türkiye’yi tazminat ödemeye mahkum etti. Kararda ayrıca, sadece eyleme katılıp, zafer işareti yapıp slogan attıkları iddiasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezası verilmesinin çok ağır ve orantısız bir yaptırım olduğunun altı çizilerek sadece ceza alan kişi için değil, eş zamanlı olarak barışçıl bir şekilde gösterilere katılmak isteyen kişiler üzerinde de ifade ile toplantı ve gösteri özgürlüklerini kullanma konusunda caydırıcı bir etki yarattığı vurgulanmıştır. “Bu nedenle Mahkeme, müdahalenin kanun tarafından öngörülemez olduğuna karar vermiş, müdahalenin meşru bir amaç taşıyıp taşımadığını ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını inceleme gereği duymadan 11. maddeden ihlal kararı vermiştir”.

(Anayasa Gündemi, “İHAM’ın Işıkırık v. Türkiye Kararının Özet Çevirisi: TCK’nin 220/6 Maddesi Öngörülebilir Değil”, <https://anayasagundemi.com/2017/12/11/ihamin-isikirik-v-turkiye-kararinin-ozet-cevirisi-tcknin-220-6-maddesi-ongorulebilir-degil/>)

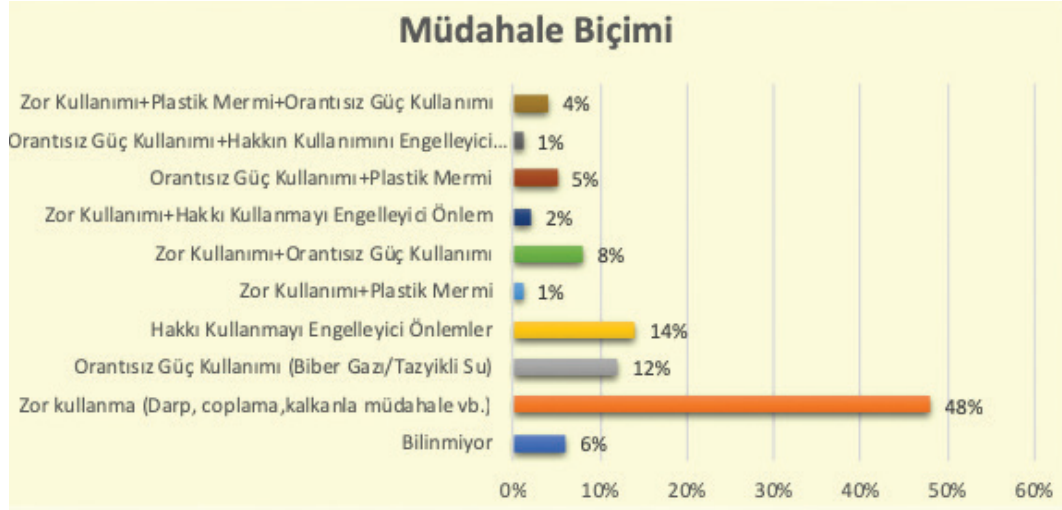
117 Gazete Duvar, “Eylemler Kitleleşse Yeni KHK’lar Çıkmazdı”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/06/06/eylemler-kitleselse-yeni-khklar-cikmazdi/>, 06.06.2017

118 (Erdal İmrek, “Talimat Böyle: 50 Gözaltı, 7 Bin Lira Para Cezası”, Artı Gerçek, <https://www.artigercek.com/isini-geri-istemenin-bedeli-50-gozalti-7-bin-lira-para-cezasi>, 27.10.2017).

119 Selman Güzelyüz, “75 Günde 150 Defa Gözaltına Alındı 34 Bin TL Ceza Aldı”, <https://www.evrensel.net/haber/337999/75-gunde-150-defa-gozaltina-alindi-34-bin-tl-ceza-aldi>, 15.11.2017

Müdahale Biçimleri

2017 yılında etkinliklere yapılan müdahaleler arasında zor kullanma (darp, cop, kalkanla müdahale, kötü muamele) güvenlik güçlerinin en sık başvurduğu müdahale biçimi olmuştur. 282 müdahalenin 134'ünün zor kullanma biçiminde olduğu görülmektedir. 41 müdahalede ise barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımını engelleyici önlemler alınmış olup 35 etkinliğe ise orantısız güç kullanılarak müdahale edilmiştir.

Protesto Biçimi	Güvenlik Güçlerinin Müdahale Biçimi										Toplam
	Bilinmiyor	Zor kullanma (Darp, coplama, kalkanla müdahale vb.)	Orantısız Güç Kullanımı (Biber Gazı/Tazyikli Su)	Hakkı Kullanmayı Engelleyici Önlemler	Zor Kullanımı +Plastik Mermi	Zor Kullanımı+Orantısız Güç Kullanımı	Zor Kullanımı+Hakkı Kullanmayı Engelleyici Önlem	Orantısız Güç Kullanımı+Plastik Mermi	Orantısız Güç Kullanımı+Hakkın Kullanımını Engelleyici Önlem	Zor Kullanımı +Plastik Mermi+Orantısız Güç Kullanımı	
Basın Açıklaması	4	78	11	17	2	8	2	9	0	5	136
Oturma Eylemi	1	13	2	2	0	5	0	0	0	0	23
Yürüyüş	1	9	7	7	1	4	2	2	1	1	35
Toplanma	3	16	9	1	0	3	0	1	0	1	34
Miting	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	3
Stand/ Bildiri/Çadır / Pankart	4	8	1	6	0	1	1	0	0	0	21
Kutlama	0	1	2	1	0	0	0	0	0	1	5
Anma	0	5	0	1	0	0	0	0	0	2	8
Diğer	2	4	3	5	0	2	0	1	0	0	17
Toplam	16	134	35	41	3	23	6	13	1	10	282

Eğitim-Sen tarafından KHK ile akademisyenlerin ihraç edilmesini protesto etmek amacıyla Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü'nde 'Büyük Buluşma-Hayır Gitmiyoruz' etkinliği düzenlenmek istenmiştir. Güvenlik güçleri tarafından kampüse akademisyenlerin girişi engellenirken kampüsün içindeki akademisyenlere ise biber gazı, plastik mermi ve eğitilmiş köpekler ile müdahale edilmiş, 11 protestocu gözaltına alınmıştır. İlgili haberlerde yer alan görseller ve videolarda göstericilerin güvenlik güçleri tarafından darp edildiği görülmektedir.¹²⁰

¹²⁰ Evrensel, 10.02.2017, "Ankara Üniversitesi'ne polis ablukası: Hocalar gözaltında", <https://www.evrensel.net/haber/307631/ankara-universitesine-polis-ablukasi-hocalar-gozaltinda>

Kuvvet kullanımı; Kuvvet kullanımı ulusal kanunlarca düzenlenmeli ve kuvvette başvurulabilecek gerekçeler (yeterli ön uyarı yapılması şartı da dâhil olmak üzere) ve çeşitli tehditler karşısında kullanılması kabul edilir sayılan kuvvet seviyeleri kanunda belirtilmelidir. Devletler, kuvvetin farklı ve orantılı bir şekilde kullanılmasını olanaklı kılan yöntemler geliştirmelidir. Bu yöntemlerin en önemlisi, başka daha barışçıl müdahalelerin başarılı olmadığı hallerde kullanılacak ölümcül olmayan bir şekilde etkisiz hale getiren silahların geliştirilmesidir.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

121

11 Nisan 2017 tarihinde bir grup sokak tiyatrocusu kamu görevlilerinin KHK ile görevlerinden ihraç edilmesini protesto etmek için Ankara-Kızılay'da, üzerinde OHAL yazan minyatür kaleye gol atma skeci düzenlemişlerdir. Güvenlik güçleri tarafından izinsiz olduğu gerekçesi ile etkinliğe müdahale edilmiş, minyatür kalenin üzerinde bulunan OHAL yazılı olan pankart ise yırtılmıştır.¹²²

18 Nisan 2017 tarihinde Adana'da 16 Nisan tarihinde gerçekleşen referandumda YSK'nın mühürsüz pusulaları geçerli sayması ve başkanlık sistemini protesto etmek amacıyla bir yandan müzik aletlerini kullanarak yürüyüş gerçekleştirmek istenmiştir. Yürüyüşün 2911 sayılı kanuna aykırı olduğu gerekçesi ile güvenlik güçleri tarafından göstericilere müdahale edilmiş ve en az 4 gösterici gözaltına alınmıştır. Aynı zamanda müdahaleyi görüntülemeye çalışan bir gazeteciye de güvenlik güçleri tarafından sözlü tacizde bulunulmuş ve fiziksel olarak müdahale edilmiştir.¹²³

121 Fotoğraf Evrensel Gazetesi'nden alınmıştır; Evrensel, 10.02.2017, "Ankara Üniversitesi'ne polis ablukası: Hocalar gözaltında", <https://www.evrensel.net/haber/307631/ankara-universitesine-polis-ablukasi-hocalar-gozaltinda>

122 Özgürlükçü Demokrasi, "Polis OHAL'e gol attırmadı.", 12.04.2017, <http://gold.ajanspress.com.tr/linkpress/zk5iAE67a-G3XBz3-XFjXDQ2/?v=2&s=&b=&isH=1>

123 Evrensel, "Adanalılar YSK'yi Protesto Etti.", 18.04.2017, <https://www.evrensel.net/haber/316333/adanalilar-yskyi-protesto-etti>

Güvenlik güçleri tarafından zor kullanılarak müdahale edilen 134 etkinliğin 78'ini basın açıklamaları oluşturmaktadır. Oturma eylemi yapılan 13 etkinliğe de zor kullanılarak müdahale edilmiştir. Orantısız güç ve plastik mermi kullanılarak 13 etkinliğe müdahale gerçekleştirilmiştir, bu etkinliklerin 9'u basın açıklamasıdır. Stand açma/ bildiri dağıtma / çadır kurma etkinliklerine de zor kullanma, hakkı kullanmayı engelleyici önlemler ve orantısız güç kullanılarak müdahale edilmiştir.

Gaziantep Spor taraftarlarından bir grup 'Gaziantep Spor'un kötü gidişatını protesto etmek için toplanmış, polisin valiliğin yürüyüş ve basın açıklaması yasağı olduğu uyarısının ardından dağılmıştır. Ardından protestoyu gerçekleştirmek istedikleri alana uzak bir bölgede yeniden toplanmış ve yönetimi istifaya çağırın sloganlar atmışlardır. Bunun üzerine güvenlik güçleri tarafından bir kez daha engellenmiş ve bulunulan alanda bir süre protestocu grup ve güvenlik güçleri arasında kovalamaca yaşanmıştır.¹²⁴

28 Mart 2018 tarihinde ev aldıkları inşaat firması iflas edince tapularını alamayan ve yaşadıkları evin inşaat şirketinin borçlu olduğu bankalar tarafından satılmasını protesto etmek isteyen 100 kişilik bir grup Gaziantep'in Akkent Mahallesi'nde, ellerinde "Uğur İnşaat Mağdurları Derneği" yazılı pankart ile oturdukları konutların bulunduğu bölgedeki tramvay yolunu kapatarak taleplerini ifade etmişlerdir. Protesto yerine gelen güvenlik güçleri tarafından göstericilere zor kullanılarak müdahale edilmiştir.¹²⁵

Güvenlik güçlerinin müdahale biçimlerinin illere göre dağılımı incelendiğinde en fazla müdahalenin gerçekleştiği Ankara'da müdahale biçimlerinin her türüne rastlanmaktadır.

Güvenlik güçleri tarafından 45 etkinliğe 'izinsiz' olduğu, 22 etkinliğe valilik yasakları, 15 etkinliğe ise izinsiz veya yasa dışı slogan atma/pankart asma/bildiri dağıtma nedeniyle müdahale edilmiştir. 282 etkinliğin 10'una yapılan müdahalede OHAL gerekçe gösterilirken, 9 etkinliğe ise güvenlik güçleri tarafından herhangi bir gerekçe gösterilmeden müdahale edilmiştir. 11 etkinliğe ise kamu düzeni, mekân yasağı ve yapılmak istenen basın açıklamasının içeriği nedeniyle müdahale edilmiştir.

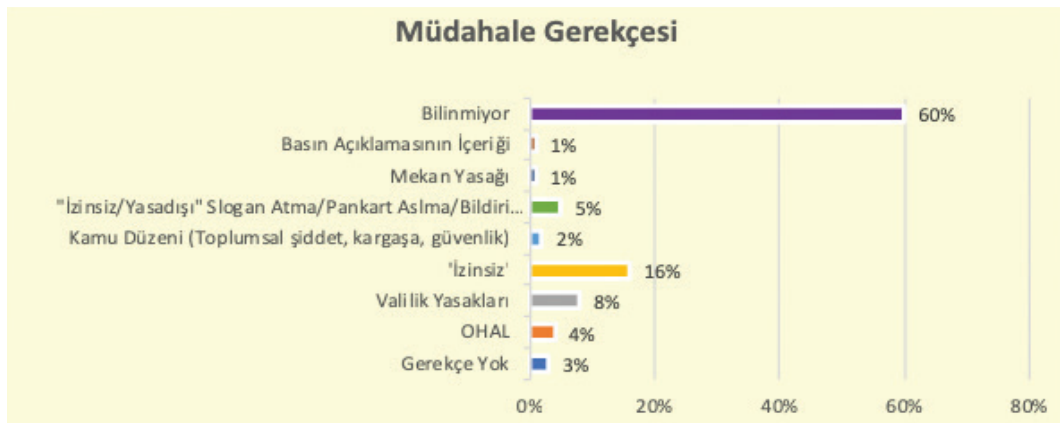
Uşak'ta 21 Nisan 2017 tarihinde YSK'yı protesto etmek için bir araya gelen gruba güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiş, 14 gösterici gözaltına alınmıştır. Gözaltının nedenine ilişkin bilgiye erişilememiştir.¹²⁶

124 Gaziantep Sabah Gazetesi, 12.02.2017, "Kızıl'ı protest ettiler ama OHAL izin vermedi", <http://gold.ajanspress.com.tr/linkpress/-sePCwyCC2XXBz3-XFjXDQ2/?v=2&s=&b=&isH=1>

125 Gaziantep Oluşum, "Mağdur Aileler Tramvay Yolunu Kapattı.", 29.03.2017, <http://displayer.pnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=97171659&ActiveYear=2017>

126 Beyaz Gazete, "Uşak'ta İzinsiz Gösteri", 21.04.2017, <http://beyazgazete.com/haber/2017/4/21/usak-ta-izinsiz-gosteri-3839929.html>

il	Polis Müdahalesi											Toplam
	Bilinmiyor	Zor kullanma (Darp, coplama, kalkanla müdahale vb.)	Orantısız Güç Kullanımı (Biber Gazı/Tazyikli Su)	Hakkı Kullanmayı Engelleme Ölçümleri	Zor Kullanımı+ Plastik Mermi	Zor Kullanımı+ Orantısız Güç Kullanımı	Zor Kullanımı+ Hakkı Kullanmayı Engelleme Ölçümü	Orantısız Güç Kullanımı+ Plastik Mermi	Orantısız Güç Kullanımı+ Hakkı Kullanımı	Zor Kullanımı+ Plastik Mermi+ Orantısız Güç Kullanımı		
Ankara	4	82	19	10	2	12	5	11	1	8	154	
Artvin	0	1	2	0	0	2	0	0	0	0	5	
İzmir	1	3	2	2	0	1	0	0	0	0	9	
İstanbul	3	21	5	7	1	4	0	2	0	2	45	
Tekirdağ	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	
Kocaeli	0	3	0	3	0	1	0	0	0	0	7	
Antalya	1	3	2	2	0	0	0	0	0	0	8	
Tokat	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
Diyarbakır	0	5	0	3	0	0	0	0	0	0	8	
Malatya	0	2	1	0	0	1	1	0	0	0	5	
Aydın	1	6	0	1	0	0	0	0	0	0	8	
Gaziantep	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	
Mersin	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	3	
Samsun	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Şanlıurfa	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Hakkari	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
Mardin	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
Siirt	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Eskişehir	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Adana	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	
Uşak	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Denizli	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Samsun	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	
Çorum	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
Hatay	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Edirne	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Balıkesir	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	
Manisa	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
Batman	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
Tunceli	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
Aksaray	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
Bursa	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
Kars	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
Adıyaman	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
Tokat	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
Toplam	16	134	35	41	3	23	6	13	1	10	282	

28 Nisan 2017 tarihinde Ensar Vakfı'nın düzenlediği 'Nebevi bir eylem davet' isimli program devam ederken, Birleşik Haziran Hareketi ve Halkevi üyelerinden oluşan bir grup gösterici tarafından protesto edilmek istenmiştir. Protestocu gruba güvenlik güçleri tarafından bilinmeyen bir nedenle müdahale edilmiş ve 12 gösterici gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınan göstericiler ifadelerinin alınmasının ardından serbest bırakılmıştır.¹²⁷

127 Artvin Serhad, "Artvin'de Ensar Vakfı'nın Programına Protesto: 12 Gözaltı.", 30.01.2017, <http://displayer.pnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=98056528&ActiveYear=2017>

Her ne kadar 2911 sayılı TGYK hakkın kullanımı için bildirim şartı getirmiş olsa da gerek barışçıl gösterilere güvenlik güçlerinin müdahale gerekçesi olarak gösterinin “izinsiz” olduğu iddiası, gerekse de valiliklere yapılan bildirimlerin bir kısmından “yasak” kararının çıkması; bu olayların sıklıkla “izinsiz gösteri/eylem”, “valilikten izin çıkmadı” şeklinde haberleştirilmesi; idare tarafından yapılan açıklamalarda “izin” kelimesinin kullanılması kamuoyu tarafından hakkın kullanımının izne tabi olduğu algısının oluşmasına neden olmakta ve pratikteki uygulamaların normalleşmesine neden olmaktadır. Örneğin; İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili 15 Kasım 2017 tarihinde yaptığı açıklamada son 4-5 aydır meşru taleplere izin verdiklerini dile getirerek CHP’nin yürüyüşlerini hatırlatıp “Hangi OHAL’den bahsediyoruz? OHAL’i uyguladığımız yer net ve açıktır. OHAL’i uyguladığımız yer teröristedir. OHAL’i uyguladığımız yer demokrasiyi istismar eden, onu küçültmeye çalışan marjinal gruplardır” ifadelerini kullanmıştır.

(NTV.com, “Son Dakika Haberi... Süleyman Soylu: Kandil’e gidip Oturacağız”, 15.11.2017, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/son-dakika-haberi-suleyman-soylu-kandile-gidip-oturacagiz,WSXEcUB8z0KNLX23bLvTMQ>)

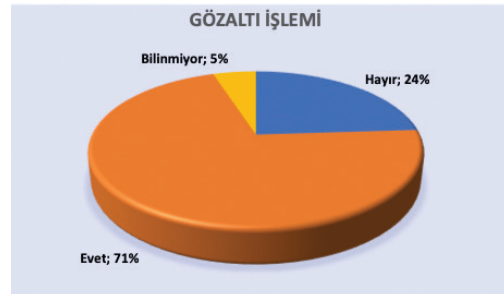
Herhangi bir gösteriye barışçıl olma niteliğini kaybetmediği sürece bildirim şartının gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinden bağımsız olarak müdahale edilmemesi AİHM içtihadında yer almaktadır. Müdahalenin temel kriteri barışçıl olma özelliğini kaybetmesidir. Kaldı ki müdahalenin de orantılı bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. AİHM Oya Ataman v Türkiye kararında önceden izin alınmamış olsa bile barışçıl bir gösteriye kolluğun bir miktar tolerans göstermesi gerektiğinin altını çizerek barışçıl yapılan bir gösteriye çabuk ve kuvvetli bir müdahale toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını ihlal edeceğini vurgulamıştır.

(Oya Ataman v Türkiye Kararı, 5 Aralık 2006)

Müdahale edilen 282 gösteriden 197’sinde gözaltı işlemi gerçekleştirilirken, 68 etkinlikte ise gözaltı işlemi yapılmamıştır. 17 etkinlikte gözaltı işleminin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair bilgiye erişilememiştir. Gözaltı işlemlerinin ilişkin veriler medya taraması aracılığıyla elde edilmiş ve farklı kaynaklardan doğrulanmaya çalışılmıştır.

Artvin’in Hopa ilçesinde 6 Ocak 2017 tarihinde “Gericilik öldürür, Laiklik yaşatır. Laikliğin ülkesini kuracak Hopa Halkı” yazılı pankartlarla bir araya gelen Halkevleri üyelerinden oluşan göstericiler Kaymakamlık binası önünde toplanmıştır. Güvenlik güçleri tarafından il genelinde eylem yasağı bulunduğu gerekçesi ile protestocu gruba biber gazı ile müdahale edilmiş, müdahale sonucunda 4 gösterici gözaltına alınmıştır.¹²⁸

9 Ocak 2017 tarihinde Artvin’in Hopa ilçesinde “Bugün Laiklik demek özgürlük demektir, insanca yaşam mücadelesi demektir. Biz de herkesi mücadeleye çağırıyoruz” diyerek toplanan Birleşik Haziran Hareketi üyelerinden oluşan gruba güvenlik güçleri tarafından biber gazı ve zor kullanılarak müdahale edilmiş, 4 gösterici gözaltına alınmıştır. Güvenlik güçleri tarafından uygulanan orantısız müdahale sonucunda protestoya katıl-

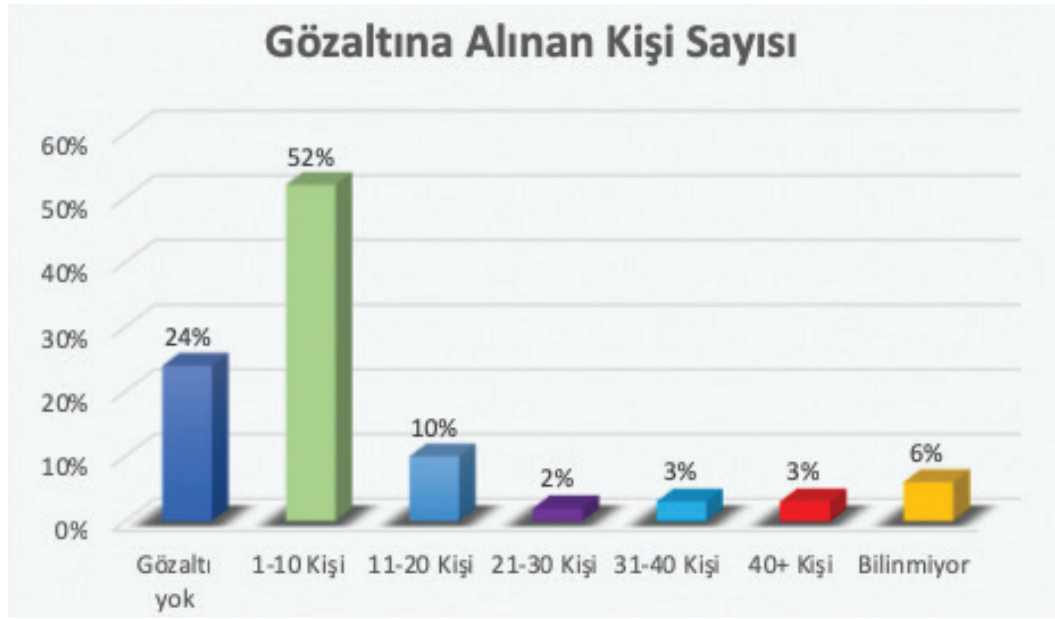

¹²⁸ Cumhuriyet, “Laiklik Eylemine 4 Gözaltı”, 07.01.2017, <http://displayer.pnnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=95208119&ActiveYear=2017>

mayan kişiler de biber gazından etkilenmiş ve müdahale alanının çevresindeki dükkânlar da zarar görmüştür.¹²⁹

1 Mart 2017 tarihinde Diyarbakır'da sendika ve meslek odalarına üye bir grup kadın tarafından 8 Mart Dünya Kadınlar Günü konulu basın açıklaması yapılmak istenmiş, güvenlik güçleri etkinliğe açıklama okunurken müdahale etmiştir. "Kadın direnişi ile özgürlük kazanacak" yazılı pankart açan gruba yapılan müdahale sonucunda 4 protestocu gözaltına alınmıştır.¹³⁰

28 Şubat 2017 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde bir önceki gün okulda yaşanan karışık görüşteki gruplar arasındaki kavgayı protesto etmek için toplanan bir grup öğrenciye, okulda hazır bulunan çevik kuvvet ekipleri tarafından müdahale edilmiş, 23 protestocu zor kullanılarak gözaltına alınmıştır.¹³¹

Gözaltı işleminin gerçekleştiği 154 etkinlikte 1-10 kişi arasında protestocu; 28 etkinlikte 11-20 kişi arasında protestocu gözaltına alınmıştır. 21-30 kişi arasında gözaltı işlemi 6 etkinlikte gerçekleşirken 9'ar etkinlikte ise 31-40 ve 40 protestocu üzerinde gözaltı işlemi yapılmıştır.

İstanbul illinin Bayrampaşa ilçesinde Hizbut Tahrir tarafından düzenlenen 'Dünya Hilafete Neden Muhtaç' programının iptal edilmesinin ardından düzenleyicilerin medya ofisi başkanlarının gözaltına alınmalarını protesto etmek için İstanbul Emniyet Müdürlüğü önünde toplanan 200 kişi güvenlik güçleri tarafından üst aramasından geçirilerek gözaltına alınmıştır.¹³² Söz konusu gösteri 2017 yılında en fazla gözaltının gerçekleştiği eylem olarak kayıtlara geçmiştir.

19 Şubat 2017 tarihinde Aydın Efeler Atatürk Kent Meydanı'nda KHK'larla ilgili basın açıklaması yapmak isteyen Eğitim-Sen üyelerine valilik tarafından izin verilmediği gerekçesi ile güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiştir. Göstericiler, aynı gün Aydın sınırları içinde yer alan Kuşadası ilçesinde aynı basın açıklamasının yapıldığını, ayrıca daha önceki basın açıklamalarında da herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade ede-

129 Dost Artvin, "Hopa'da Laiklik açıklamasına biber gazlı müdahale.", 10.01.2017, <http://displayer.pnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28564&ArticleID=95263499&ActiveYear=2017>

130 Cumhuriyet Gazetesi, 01.03.2017, "Diyarbakır'da basın açıklaması yapan kadınlara polis müdahalesi", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/688584/Diyarbakir_da_basin_aciklamasi_yapan_kadinlara_polis_mudahalesi__4_gozalti.html

131 Hürriyet, "Son dakika: İstanbul Üniversitesi'nde gerginlik! Çok sayıda gözaltı var.", 28.02.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-universitesinde-gerginlik-cok-sayida-gozalti-var-40380137>

132 Sabah Gazetesi, 07.03.2017, "Kanunsuz Gösteride 200 Kişiyeye Gözaltı", <http://displayer.pnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=96617252&ActiveYear=2017>

rek bu engellemenin keyfi olduğunu, sendikal haklarının ellerinden alındığını ve bunun anayasal bir suç olduğunu belirterek açıklamaya devam etmişlerdir. Güvenlik güçlerinin uyarısının ardından 32 gösterici dağılmadıkları gerekçesiyle zor kullanılarak gözaltına alınmıştır.¹³³

KESK Ankara Şubeler Platformu üyeleri, OHAL'in kaldırılması ve iş güvencesini ortadan kaldıran KHK'ların iptali ve görevlerinden ihraç edilen kamu görevlilerinin görevlerine iade edilmeleri için 04 Şubat 2017 tarihinde Ankara'da Sakarya Caddesi'nde bir araya gelmişlerdir. Güvenlik güçleri gösterinin yasak olduğunu ifade ederek izin vermemiştir. İzin verilmemesinin hukuksuz olduğunu belirten KESK üyeleri oturma eylemine başlamıştır. Bunun üzerine güvenlik güçleri tarafından gruba müdahale edilmiş, 3 sendika üyesi gözaltına alınmıştır. Aynı sendikanın Malatya'da "İşimi geri istiyorum" sloganıyla başlatılan eyleme destek vermek için toplanan üyelerine de valilik yasağı gerekçe gösterilerek güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiştir. Müdahale sonucunda sendika üyesi 20 gösterici zor kullanılarak gözaltına alınmıştır.¹³⁴

135

5 Ağustos 2000'de 39 kişi F-tipi Cezaevlerini protesto etme amaçlı bir basın açıklaması yapmak üzere İstiklal Caddesi'nde toplanmıştır. Güvenlik güçleri gösterinin yasa dışı olduğunu bildirerek gösteriye son verilmesini istemiştir. Uyarıya rağmen grup slogan atarak basın açıklamasını okuyarak yürüyüşe geçmişlerdir. Bunun üzerine güvenlik güçleri cop ve göz yaşartıcı gaz kullanarak gruba müdahale etmiştir. Göstericilerden ikisinin darp raporu vardır. Göstericiler toplantı ve gösteri haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvuru yapmışlardır. Balçık v Türkiye olarak bilinen kararda mahkeme kişilerin toplantı ve gösteri hakkının, Madde 11'in, ihlal edildiğine hükmetmiştir.

Türkiye davadaki savunmasında güvenlik güçlerinin gösterici gruba yürüyüşlerinin kanuna aykırı olduğunu, günün kalabalık bir vaktinde yapılması nedeniyle kamu düzenine zarar vereceğini ve grubu dağıtmaları yönünde emir aldıklarını bildirmelerine rağmen göstericilerin bu emirlere uymadığı ve yürüyüşe devam etmeye teşebbüs ettiğini bildirmiştir.

AİHM kararında bildirim gibi uygulamaların AİHS tarafından koruma altına alınan barışçıl toplantı özgürlüğüne getirilen gizli bir engeli temsil etmemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca grubun tramvay hattını engellemek dışında kamu düzenine bir tehdit oluşturduğuna ilişkin kanıt bulunmadığını ifade etmiştir. Gösterinin öğ-

133 Aydın Mücadele, "Aydın'da Eğitim-Sen eylemine polis müdahalesi.", 20.02.2017, <http://displayer.prnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28564&ArticleID=96252289&ActiveYear=2017>

134 Cumhuriyet, "KESK'lilere Sert Müdahale", 05.02.2017, <http://displayer.prnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28564&ArticleID=95924413&ActiveYear=2017>

135 Fotoğraf Cumhuriyet Gazetesinden alınmıştır: Cumhuriyet, "KESK'lilere Sert Müdahale", 05.02.2017, <http://displayer.prnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28564&ArticleID=95924413&ActiveYear=2017>

lene doğru başladığı ve yarım saat içerisinde, 12.30'da grubun yakalanması ile sona erdiği, dolayısıyla mahkeme yetkili makamların gösteriyi sona erdirmedeki sabırsızlığını anlaşılabilir bulmuştur.

“AİHM, göstericiler şiddet içeren fiiller sergilemedikleri sürece, AİHS'nin 11. maddesince teminat altına alınan toplantı özgürlüğünün esasına bağlı kalınmak isteniyorsa, resmi makamların barışçıl toplantılar hususunda belirli derecede hoşgörüyü göstermelerinin önemli olduğu kanısındadır.

Dolayısıyla, AİHM söz konusu davada polisin şiddet içeren müdahalesinin, ölçüsüz olduğu ve AİHS'nin 11. maddesinin ikinci paragrafı bağlamında karmaşanın engellenmesi için gerekli olmadığı kanaatinde dir.”

(Balçık v Türkiye Kararı, 29 Kasım 2007)

Protesto Biçimi	Gözaltı Sayısı					Toplam
	1-10 Kişi	11-20 Kişi	21-30 Kişi	31-40 Kişi	40+ Kişi	
Basın Açıklaması	74	10	3	4	2	93
Oturma Eylemi	16	4	0	1	0	21
Yürüyüş	10	2	0	2	3	17
Toplanma	21	3	2	0	1	27
Miting	2	0	0	0	0	2
Stand/Bildiri/ Çadır/ Pankart	15	3	0	0	0	18
Kutlama	2	1	0	0	2	5
Anma	2	1	1	2	1	7
Diğer	3	4	0	0	0	7
Toplam	145	28	6	9	9	197

Güvenlik güçleri basın açıklamalarının 93'üne müdahale etmiş ve gözaltı işlemi gerçekleştirmiştir. Gerçekleşen/gerçekleştirilmek istenen oturma eylemlerinin 21'inde gözaltı uygulanmıştır. Zor kullanma ve orantısız güç kullanımı ile müdahale edilen yürüyüşlerde toplamda 17 defa gözaltı işlemi uygulanmıştır. Çeşitli anma etkinlikleri de gözaltı işleminin gerçekleştiği diğer etkinlik türüdür.

30 Mart 2017 tarihinde İzmir'in Ataköy Beldesi'nde Mahir Çayan ve arkadaşlarını anmak ve basın açıklaması yapmak için toplanan gruba polis orantısız güç uygulayarak ve zor kullanarak müdahale etmiştir. Müdahaleye ve gözaltı işlemlerine ilişkin görüntüler izlendiğinde protestocuların gözaltına alınma işlemi sırasında darp edildiği ve kötü muameleye maruz kaldıkları görülürken bu müdahale sonucunda 25 protestocu gözaltına alınmıştır.¹³⁶

11 Şubat 2017 tarihinde Malatya'da KHK ile görevlerinden ihraç edilen KESK üyelerinin açıklama yapmak üzere toplanmasına, eylemin 'izinsiz' olduğu gerekçesi ile güvenlik güçleri tarafından müdahale edilmiş, müdahale sonucunda 31 kişi gözaltına alınmıştır.¹³⁷

13 Şubat 2017 tarihinde Kocaeli Üniversitesi'nde, öğrenciler tarafından “Hayır Sus-

136 Haberler.com, “İzmir Açıklama Yapmak İsteyen Gruba Polis Müdahalesi”, 30.03.2017 <https://www.haberler.com/izmir-aciklama-yapmak-isteyen-gruba-polis-9439902-haberi/>

137 İhlas Haber ajansı (İHA), Malatya'da izinsiz gösteri gerginliği”, 11.02.2017, <http://www.ihha.com.tr/haber-malatyada-izinsiz-gosteri-gerginligi-624233/>

turulamaz, "Öğrenciler Teslim Olmaz" sloganı ile yapılmak istenen basın açıklamasına güvenlik güçleri müdahale etmiştir. Öğrencilerin slogan atmasının ardından alana TOMA getirilmiş, açıklamanın yapılacağı alanın giriş ve çıkışları kapatılarak öğrencilerin dağılması istenmiştir. Ardından göstericilere zor kullanılarak müdahale edilmiş ve 10 öğrenci gözaltına alınmıştır.¹³⁸

Gözaltı Sayısı						
İl	1-10 Kişi	11-20 Kişi	21-30 Kişi	31-40 Kişi	40+ Kişi	Toplam
Ankara	91	10	2	0	1	104
Artvin	4	1	0	0	0	5
İzmir	3	3	1	0	1	8
İstanbul	21	8	1	2	5	37
Tekirdağ	0	1	0	0	0	1
Kocaeli	3	0	0	2	0	5
Antalya	1	1	0	0	0	2
Diyarbakır	2	1	1	2	0	6
Malatya	3	1	0	1	0	5
Aydın	4	0	0	1	0	5
Gaziantep	1	0	0	0	0	1
Mersin	1	0	0	0	0	1
Samsun	1	0	0	0	0	1
Şanlıurfa	0	0	1	0	0	1
Hakkari	1	0	0	0	0	1
Mardin	1	0	0	0	0	1
Siirt	1	0	0	0	0	1
Eskişehir	1	0	0	0	0	1
Adana	1	0	0	0	1	2
Uşak	0	1	0	0	0	1
Denizli	0	0	0	1	0	1
Samsun	1	0	0	0	0	1
Hatay	0	1	0	0	0	1
Edirne	1	0	0	0	0	1
Balıkesir	2	0	0	0	0	2
Manisa	1	0	0	0	0	1
Adıyaman	0	0	0	0	1	1
Toplam	145	28	6	9	9	197

Güvenlik güçlerince 27 ilde müdahale edilen 197 gösteride gözaltı işlemi gerçekleştirilmiştir. Göstericilerin gözaltına alındığı etkinliklerin il bazlı dağılımı yukarıdaki tabloda görülmektedir. Ankara'da 104 ayrı gösteride gözaltı işlemi gerçekleştirilmiştir.

¹³⁸ Gölçük Postası. "10 Öğrenci Gözaltına Alındı.", 14.02.2017, <http://displayer.pnnet.com.tr/Displayer.aspx?GroupID=28565&ArticleID=96127446&ActiveYear=2017>

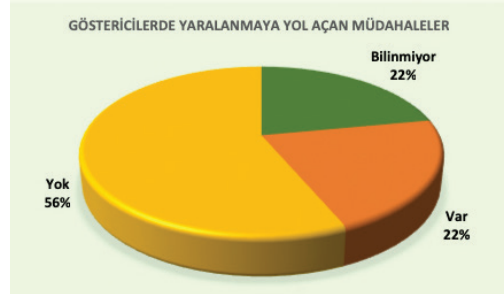
Müdahale edilen etkinliklerin 61'inde müdahale sırasında göstericiler arasında yaralanan kişilerin olduğu tespit edilmiştir.

Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Davutpaşa Kampüsü'nde Anayasa Değişikliği Referandumu'na dair "Hayır için pedallıyoruz" etkinliği düzenlemek isteyen üniversite öğrencilerine müdahale edilmiştir. Bisiklete binerek kampüsü gezecek olan öğrencilere güvenlik görevlileri etkinliğin izinsiz olduğunu belirterek öğrencilerin bisikletlerin arkasına "Hayır" flamarı takarken engellemişlerdir. Ardından 17 öğrenci kampüse gelen güvenlik güçleri tarafından darp edilerek gözaltına alınmıştır.

Yüksel Caddesi'nde KHK ile görevlerinden ihraç edilen kamu görevlileri için basın açıklaması yapmak isteyen E. Özakça ve V. Saçılık'ın da aralarında bulunduğu gruba güvenlik güçleri tarafından orantısız güç kullanılarak biber gazı ve plastik mermi ile müdahale edilmiştir. Güvenlik güçleri tarafından Özakça ve Saçılık zor kullanılarak gözaltına alınmak istenmiş, çevredeki yurttaşların tepki göstermesi üzerine gözaltına alınmamışlardır. Müdahale sırasında yere düşen Saçılık'a yakın mesafeden onlarca plastik mermi isabet etmiştir. Saçılık sırtına aldığı darbelerle yaralanmıştır.¹³⁹

Gösterilere müdahale etmekle görevlendirilmiş güvenlik birimlerin, müdahale yöntemlerini ve müdahalenin dozunu tayin ederken insan hakları yaklaşımına uygun davranması gereklidir. Müdahalede orantılılık aynı zamanda bu yaklaşıma uyulup uyulmadığı ile de yakından ilgilidir. Bu ilke gereğince gösteriye katılanlar arasında çocuklar, yaşlılar, engelli vb. kişilerin olup olmadığı, çevresel koşullar, müdahaleden zarar görebilecek gösterici olmayan kişilerin olup olmadığı belirleyici kriterlerdir.

Yukarıdaki örnekte Veli Saçılık'ın engelli bir yurttaş olduğu eyleme müdahale eden güvenlik güçlerince de bilindiği halde müdahale sırasında yere düşen, istenilirse rahatlıkla gözaltına alınabilecek ve güvenlik güçleri için tehdit oluşturamayacak durumda olan Saçılık'a yakın mesafeden plastik mermi sıkılmaya devam edilmiştir.

139 T24, "Polisten Veli Saçılık'a onlarca gazlı plastik mermi.", 02.01.2017, <http://t24.com.tr/video/polisten-veli-sacilika-onlarca-gazli-plastik-mermi,6944>

140 Fotoğraf Onedio.com'dan alınmıştır: Onedio, Veli Saçılık'a Plastik Mermi Yağmuru TBMM Gündeminde", 03.06.2017, <https://onedio.com/haber/veli-sacilik-a-plastik-mermi-yagmuru-tbmm-gundeminde-772795>

Veli Saçılık'a plastik mermi ve orantısız güç kullanarak müdahale eden güvenlik güçleri hakkında yapılan suç duyurusuna Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından takipsizlik kararı verilmiştir. Kararda, güvenlik güçlerinin toplantı ve gösteri yürüyüşlerini zor kullanarak dağıtma yetkisi olduğuna ilişkin Polis Vazife ve Selahiyat Kanunu hükümlerine yer verilerek, *“Bu düzenlemelere göre polis, görevini yaparken gerektiği ölçüde kanun gereği zor kullanma yetkisine haizdir. Olayımızda kamu düzenini bozan kişilerin eylemine son verilmesi amacıyla polisin zor kullanma yetkisini kullandığı izlenmiştir. Bu sebeple, işlenen suçun sonlandırılması ve faileri yakalamak amacıyla amirlerinin ve yasanın verdiği yetkiyi kullanan kamu görevlileri hakkında zor kullanma yetkisine ilişkin ve sınırın aşılması suretiyle kasten yaralama suçundan kamu adına kovuşturma yapılmasına (dava açılmasına) yer olmadığına karar verilmiştir”* denilmiştir.¹⁴¹

Kolluk görevlilerinin sorumluluğu ve hesap verebilirliği; Kuvvet kullanımı yasalarca öngörülmemişse veya söz konusu koşullar altında gerektiğinden daha fazla güç kullanılmış ise, kolluk görevlilerinin disiplin tedbirlerinin yanı sıra, hukuki ve/veya cezai sorumluluğu olmalıdır. Kolluk görevlileri diğer kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanmalarına müdahale etmemeleri halinde de sorumlu tutulmalıdır. Bir kişinin bir kolluk görevlisi tarafından fiziksel zarara uğradığı veya yaşamından olduğu iddia edildiğinde, gecikmeksizin etkili ve bağımsız bir soruşturma yürütülmelidir.

(Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Barışçıl Toplantı Özgürlüğü İle İlgili Rehber İlkeler)

¹⁴¹ Birgün, “Polisin Veli Saçılık'a plastik mermi saldırısına takipsizlik.”, 15.09.2017, <https://www.birgun.net/haber-detay/polisin-veli-sacilik-a-plastik-mermi-saldirisina-takipsizlik-179713.html>

Sonuç Gözlemleri ve Öneriler

AYM tarafından yapılan değişiklikler olumlu gelişmeler olmakla birlikte, TGYK halen toplantı ve gösteri özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartları karşılamaktan uzaktır. Kanun; hakkın kullanımını sağlamak/kolaylaştırmaktan ziyade, kısıtlamaları sıralayan bir kanundur.

Uygulayıcılar kanunun mevcut halini dar yorumlamakta bu durum uygulamada hakkın özünün ortadan kaldırılmasına ve müdahalelerin olağanlaşmasına neden olmaktadır. İdare, geniş takdir yetkisini özellikle muhalif gösteriler bakımından sınırlandırma ve zorlaştırma için kullanmaktadır.

Her ne kadar TGYK hakkın kullanımı için bildirim şartı getirmiş olsa da gerek barışçıl gösterilere güvenlik güçlerinin müdahale gerekçesi olarak gösterinin “izinsiz” olduğu iddiası, gerekse de valiliklere yapılan bildirimlerin bir kısmından yasaklama kararının çıkması; bu olayların sıklıkla “izinsiz gösteri/eylem”, “valilikten izin çıkmadı” şeklinde haberleştirilmesi; idare tarafından yapılan açıklamalarda “izin” kelimesinin kullanılması kamuoyu tarafından hakkın kullanımının izne tabi olduğu algısının oluşmasına ve müdahalelerin normalleşmesine neden olan bir faktördür.

TGYK ve toplanma özgürlüğüne ilişkin hükümler diğer yasal mevzuat gözden geçirilmeli ve AİHS’e uygun hale getirilmelidir. TGYK’ya ayrımcı uygulamaları önleyecek hüküm eklenmelidir.

2017 yılında özellikle müdahalelerin ardından gözaltına alınanlara ya da müdahale gerçekleşirse bile göstericilere Kabahatler Kanunu kapsamında kesilen idari para cezalarında bir artış gözlemlenmektedir. Bu nedenle Kabahatler Kanunu’nu barışçıl gösteri hakkını kullanmak isteyen kişilerin önündeki yeni yasal bariyer olarak tanımlamak mümkündür. Üstelik bu uygulamada bir standart bulunmamaktadır.

Toplantı ve gösteri hakkı TGYK’da düzenlenmiştir ve yasal müeyyideler kanunda bulunmaktadır. Kabahatler Kanunu’na dayanarak göstericilere para cezası kesilmesi uygulamasına son verilmelidir.

Güvenlik güçlerinin hangi gerekçelerle müdahale edeceği bilinmez bir hal almış durumdadır. Dolayısıyla hakkın kısıtlanmasının temel kriterlerinden bir tanesi olan yasalık, vatandaşların bilgiye erişebilmesi ve eylemlerinin sonuçlarına ilişkin öngörülebilirliği bu şartlar altında pek mümkün görünmemektedir.

Güvenlik güçleri, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale ederken orantısız güç kullanmaktadır. Üstelik genellikle orantısız güç kullanımına ilişkin yasal bir süreç başlatılmamakta, başlayan yasal süreçlerde ise güvenlik güçlerini kollayan bir tutum sergilenmektedir. Güvenlik güçlerinin adeta cezasızlık zırhıyla çevrili olduğu görülmektedir.

Doğrudan müdahalelerin sertliği, ayrıca barışçıl gösteriye müdahale gerçekleşirse bile gösteri bittikten sonra gelen para cezaları ve açılan davalar bireylerin toplantı ve gösteri hakkını kullanmaktan imtina etmesine neden olmakta bu bağlamda da hakkın kullanımında caydırıcı etkiye sahip olmaktadır.

Paris Prensipleri’ne uygun bağımsız kolluk gözetim kurulu oluşturulmalıdır. Güvenlik personeline toplantı ve gösterilere insan hakları yaklaşımına uygun müdahale eğitimi verilmelidir.

2014 yılında Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan AİHS ihlallerinin önlenmesine ilişkin Eylem Planı uygulamaya başlanmalıdır.

Otoriter Sistemlerde Protesto ve Eylem Repertuarı

Ayşen Uysal

Akıllı köylü, büyük efendinin karşısında yerlere kadar eğilir; ama sessizce osurur

Etiyopya Atasözü

Türkiye’de mevcut siyasal sistem otoriter bir sistem midir? Bir istisna rejimi midir? Yoksa sıklıkla ifade edildiği gibi bir faşizm midir? Çok önemli bir tartışma. Ancak bu yazının konusu mevcut rejimin niteliğini tartışmak değil; baskıcı rejimlerde, ki ben burada bu tür rejimleri adlandırmak için “otoriter sistemler” nitelemesini kullanacağım, protestonun nasıl bir dönüşüm geçirdiğini tartışmak. Haklarımızdan “soyundurulduğumuz”, hak kavramının içinin boşaltıldığı, ancak bazılarının sadakatleri ölçüsünde imtiyazlar bahşedildiği bir baskı döneminde protesto nasıl biçimleniyor? Sıklıkla düşünüldüğü üzere protesto baskı arttıkça artar mı, yoksa yine sıkça düşünüldüğü gibi ortadan mı kalkar? Baskı ile protesto arasında nasıl bir ilişki vardır?

Ben burada “hiçbir baskı düzeyinin ve türünün protestoyu tamamen ortadan kaldırmadığı, ancak biçim değiştirmesine yol açtığı” tezinden yola çıkacağım. Bunu da daha önce yapılmış bir dizi çalışmadan hareketle ve farklı dünya ülke deneyimlerinden hareketle yapacağım.

Repertuar kavramı

Otoriter sistemler, totaliter sistemlerin aksine, delinemez beton bir blok biçiminde düşünülmemeli; çatlakları var ve o çatlakları takip ederek bir çıkış bulmak mümkün. Nitekim çok farklı coğrafyalarda ve zamanlarda insanlar her zaman o çatlaklardan sesini yükseltmenin ya da sessiz çığlık atmanın yollarını bulmuşlar. İşte aranan bu çıkış yolları bizi repertuar kavramı üzerine düşünmeye sevk ediyor.

Repertuar, “paylaşılan ortak çıkarlar temelinde birlikte hareket etmek için kullanılan araçlar” (Tilly 1986: 541) olarak tanımlanır. Bir grubun taleplerini dış dünyaya anlatmak için kullandığı anlamlar ve araçlar setidir (Della Porta & Diani 2006: 168-69). Repertuar bir metafor olup müzikte ve tiyatrodaki kullanılan repertuar kavramı ile bir analogi söz konusu. Repertuarlar donuk değildir; ihraç edilir, genişler, uyarlanır, yeniden oluşturulur. Repertuar bir birikimi ifade eder, öğrenilir, aktarılır. Bu açıdan baktığımızda, verili bir dönemdeki eylem repertuarı aslında kendini önceleyen dönemlerin birikimine dayanır. **Sabırla denenmiş, zamanın süzgecinden geçmiş** araçlardır. Repertuar, tarihsel olarak öğrenilmiş, paylaşılmış ve uygulanmış olup mücadelenin içinde gelişir (Tilly 1986). Ayrıca, talep eylemin biçimini belirler. Her talebe her eylem biçimini uygulamak mümkün değildir. Repertuar aktörlere göre de farklılık gösterir. Aktörler, yaptıkları hesaplar ve geçmiş deneyimlerine dayanarak repertuar içinden stratejik seçim yaparlar. Nihayetinde repertuar sonsuz değildir, sınırlıdır. Bu repertuar sayesinde bugün insanların çoğu bir seçim kampanyasına nasıl katılacağını, nasıl dernek kuracağını, imza kampanyasını nasıl başlatacağını, nasıl grev yapacağını bilir. Ancak bir eylem repertuarı sadece eylemcilerden hareketle şekillenmez; aktörlerin biriken deneyimleri ile otoritelerin stratejilerinin kesiştiği ve kültürel olarak kodlanmış eylem biçimlerini ifade eder. Özetle, repertuar, örgütlere ve taleplerine göre biçimlenen, ancak bir o kadar da dış faktörlerden etkilenen bir modeldir. Tüm bu faktörlerin kesişme noktasında yer alır ve tarihsel olarak

belirlenir. Repertuvar, **öğrenilir**, **deneyimlenir**, **sınanır**, vs. Dış faktörler mevcut seçimleri sınırlar.

Eylem repertuvarının değişimi çok yavaştır ve uzun zamana yayılır. Repertuvar bugünden yarına değişen bir şey değildir. Örneğin; Gezi protestolarında mizahın kullanımı her ne kadar “ablaların ve abilerin” çok hoşuna gittiyse de, bunun yerleşik bir repertuvar haline gelmesi kısa sürede gerçekleşmez. Ve hatta belki de hiç gerçekleşmez... Repertuvar sadece kolektif eylemler ve sokak ile sınırlı değil; farklı repertuvarlar mevcut. Michel Offerlé, toplumsal memnuniyetsizliğini dile getirmek ve bu memnuniyetsizliği onarmak için bir toplumsal grubun elinde **üç farklı repertuvar** olduğunu söyler: **nicelik**, **uzman bilgisine başvurma** ve **skandallaştırma** (Offerlé 1998: 109-123).

Repertuar Çeşitleri

Nicelik,
kitlenin sayısal
gücüne dayanılarak
oluşturulan her
türü repertuar.
Yürüyüşler,
mitingler,
işgaller, oturma
eylemleri,vs.

**Uzman bilgisine
başvurma** ise,
toplumsal grupların
haklılıklarını ortaya
koymak, yanlışlığı
göstermek için o
alandaki uzmanların
bilgisini, bilim
insanlarını seferber
etmesidir. Adli süreçteki
bir yanlışlığı göstermek
için hukukçuların
seferber edilmesi,
uluslararası örgütlerin
seferber edilmesinde
olduğu gibi.

Skandallaştırma
bir konudaki haksızlığı
duyurmak, ifşa etmek için
medyaya başvurulmasını
anlatır. Kısacası, medyada
yer almak için geliştirilen
stratejik bir repertuvardır.

Siyasal rejim ve repertuvar

Siyasal rejimlerle eylem repertuvarı arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Bazı rejimler bazı eylem biçimlerinin kullanılmasına olanak tanımaz. Demokrasi geliştikçe tolerans düzeyi ve makul görülen performanslar artar. Kısacası, demokrasi ile toplumsal hareketler arasında pozitif korelasyon vardır (Uysal 2017).

Bu açıdan bakınca Charles Tilly’in sormuş olduğu sorunun oldukça önemli olduğu görülür : “Toplumsal hareketler bir siyasal rejimde bir şekilde (gerilla hareketi), bir başka siyasal rejimde bir başka biçimde (renkli kıyafetlerle) ortaya çıkar. Neden?” En özet biçimiyle, Tilly’nin bu soruya verdiği yanıt, “devlet şiddetine/baskısına eylemcilerin verdiği karşılık eylem repertuvarını biçimlendirir” şeklindedir (Tilly 2006).

İçinden geçtiğimiz dönem sadece Türkiye için değil, köklü demokrasiler için de bir daralma dönemine işaret ediyor. Türkiye’de neredeyse marj kapanmak üzere. Ama telaşa mahal yok, zira marjların tamamen kapandığı dönemlerde bile, insanlar muhalifliklerini ifade etmenin bir yolunu buluyor. Daha gizli, daha örtük yollarla da olsa karşıtlığını ifade ediyor. Ki bu dönemler insanların yaratıcılığını en fazla ortaya koyduğu süreçlerdir. Protesto hiçbir zaman tamamen ortadan kaybolmaz. Bu durumda, “söz konusu kapalı sistemlerde insanlar nasıl çıkış yolları buldular” sorusunu merkeze almak ve “ne yapmalı?” sorusu üzerine yoğunlaşmak gerekir.

Baskının ve toplumsal memnuniyetsizliğin üstesinden gelme (sadakat, ses çıkarma, kaçış)

Albert Hirschman (1995) toplumsal memnuniyetsizliğin inşası ve onarılması meselesi üzerine düşünürken literatüre önemli bir kavram kazandırır: **Dayanıklılık kayıtları**. Bu kavram, toplumsal aktörlerin başlarına geleni adlandırmak, ona meydan okumak ve onun üstesinden gelmek için sahip oldukları, toplumsal ve tarihsel olarak yerleşik, bireysel ve/veya kolektif pratik dağarcığını anlatır (Hirschman 1995; Offerlé 2012). Hirschman, Doğu Almanya örneğinden yola çıkarak, dayanıklılık kayıtları çerçevesinde “*exit*” ve “*voice*” kavramlarını geliştirir.

- **Exit:** Bir şirketin hizmetlerinden memnun olmayarak o hizmeti o şirketten almakta vazgeçmek düşüncesinden yola çıkar.
- **Voice:** Bir durum karşısında ses çıkarma anlamına gelir.

Hirschman, eğer *exit* varsa *voice* gelişmez der. Bununla birlikte, Doğu Almanya'nın bunun istisnasını oluşturduğunu söyler; çünkü burada *exit* ve *voice* birlikte gelişir. 1989'a kadar *exit* egemen strateji olup kişisel ve sessiz bir karar olarak kendisini gösterir. Buna karşılık duvar yıkılınca *exit* ve *voice* birlikte patlar: Bir grup “biz çıkmak istiyoruz” derken, diğer bir grup “biz kalmak istiyoruz” şeklinde sesini yükseltir. Burada küçük bir not düşüp *exit*'in sadece fiziki gidişleri anlatmadığını, daha geniş bir biçimde, ruhsal ve düşünsel gidişleri de içerdiğini belirtmek gerekir. Bu anlamda “delilik” de bir gidiş/kaçıştır.

Günümüz Türkiye'sinde fiziki anlamda önemli sayıda yurttaşın başka ülkelere gittiğini biliyoruz. Kalanların önemli bir bölümü “hiçbir şey olmuyormuş gibi” yaşamayı tercih ediyor, haber izlemiyor, gazete okumuyor. Bu, çoğu örnekte bilinçli bir seçim. Kalanların diğer önemli bir bölümü de “ilişkiye aktif olarak katılarak, baskıyı yeniden üretmek” ve uzlaşarak yaşamını sürdürüyor. Kalıyorsak ve “suça da ortak olmuyorsak”, yani *voice*'a dair seçeneklerimiz neler? Kalıp ses çıkarmak istiyorsak, elimizde farklı eylem biçimle-

rinden oluşan bir repertuvar var. Bu repertuvarın seçim(ler) yapıp yola devam etmek mümkün. Elbette repertuvar kapalı bir kutu değil, içine yeni eylem biçimleri eklemek mümkün. Kaldı ki, otoriter sistemler altında mevcut repertuvarlara sıklıkla yeni eylem biçimleri eklendiğini yapılan çalışmalar ortaya koymakta. Aşağıda yer alan şekil ve tablo bu kavramsallaştırmaların neleri içerdiğini resmediyor.

Kaynak: M. Offerlé, “Kolektif eylem repertuvarlarına eleştirel dönüş (18.-21. yüzyıl)”, içinde *Tarihsel Sosyoloji. Stratejiler, Sorunsallar, Paradigmalar*, der. F. Ergut & A. Uysal, Dipnot Yayınları, 2012, s. 239.

Daha detaylı bilgi için **kaynak**: M. Offerlé, “Kolektif eylem repertuvarlarına eleştirel dönüş (18.-21. yüzyıl)”, içinde *Tarihsel Sosyoloji. Stratejiler, Sorunsallar, Paradigmalar*, der. F. Ergut & A. Uysal, Dipnot Yayınları, 2012, s.241.

Otoriter sistemlerde protestonun aldığı biçimler

Mevcut literatür bize, otoriter sistemlerde protesto veya direniş denildiğinde en fazla akla gelen ülke ve coğrafyaların Ortadoğu ve özellikle İran (Bayat 2015, 2008, 2006; Rasler 1996; Kurzman 1996) ve Latin Amerika (Malhilde Arrigoni) deneyimleri olduğunu gösteriyor. İran'ın bu çalışmalarda özel bir yeri var. Söz konusu araştırmaların ortaklaştığı iki tespit otoriter sistemlerde protestoyu anlamak için yol gösterici:

- 1.Kapalı/baskıcı sistemlerde, yani siyasal sistem kapandıkça, protesto daha az örgütlü (hatta bireysel) ve daha az açık (örtük, gizli) olma olanağına sahiptir.
- 2.Baskının arttığı dönemlerde ve ülkelerde protesto sanat gibi daha nötr alanlara kayar.

Ayrıca, mevcut çalışmalar otoriter sistemlerde duygulara seslenmenin, yani duyguların mobilizasyonunun önemine dikkat çeker (Bayat 2015; Jasper 2002; Aminzade 2001).

1. Bireysel ve örtük (gizli) protestolar

*Tiranlıklar yıkılır gider, aslolan hayattır
Asef Bayat*

*İktidar ne kadar tehdit ediciyse maske o kadar kalındır
James Scott*

Bu tür protestolar, bir yandan gündelik yaşamın içinde gelişen, diğer yandan da gündelik yaşamı ilmek ilmek yeniden ören özelliktedir. Bireyseldir, ancak çok sayıda kişinin aynı amaca yönelik tekil girişimleri biçiminde görüldüğünden kolektif bir harekete dönüşme ihtimalini bünyelerinde barındırırlar. Bunlar, açıkça karşı çıkmak biçiminde değil, aksine gizli/örtük protestolardır. “Bu, bu kurdun gördüğü ilk kış değil” sözünden yola çıkan James Scott, tabi grupların direnişinin gizli biçimleri çerçevesinde, tahakküm altında sözün aldığı biçimler üzerine incelemeler yapar. Buna “politik kılık değiştirme sanatları” adını verir (Scott 1995: 190 vd.). Anonimlik (cin çarpması¹⁴², dedikodu, gece eylemleri, kılık değiştirmek, anonim şiddet, anonim mektup vs.), homurdanmak, kültürel örtülü direniş

142 İfadenin görece özgür bırakılabildiği ritüel bir alan sunar. Kişisel sorumluluk almadan, kişisel sorumluluk inkar edilebilecek biçimde memnuniyetsizliği ifade etme yolu olarak cin çarpması ve cinnet geçirme. “Ben yapmadım, yaptıran cin!” demenin yolu.

biçimi olarak halk masalları, karnavallar, vs. politik kılık değiştirme sanatlarından bazılarıdır. Türkiye’de örneğin toplu taşıma araçlarında son dönemde sıkça karşılaştığımız homurdanmaları, rakı festivallerini, vs. bu çerçevede düşünmek mümkün. Ayrıca, direnişin gizli biçimleri arasında alay etme, mizah, dalkavuk söylemi, kodlanmış dil oyunları ile ayak sürümenin de özel bir yeri olduğunu belirtelim.

Buna karşılık Asef Bayat, İran örneğinde direniş ve protestonun gündelik yaşama içkin olduğunu ve gündelik yaşam pratikleri ile karşı çıktığını bize gösterir. Başka çok sayıda örnek gibi İran örneği de bize, “hoşnutsuz madun grupların –yoksullar, gençler, kadınlar ve siyaseten marjinalleştirilmişlerin- ne polis devletlerinin komutlarına boyun eğerek edilgen bir biçimde boş boş oturduklarını ne de talihlerini kaderin yazgısına bıraktıklarını gösterir” (Bayat 2015:17). Bu gruplar, örgütlü mücadelenin bedellerinin ve risklerinin çok yüksek olduğu bir ortamda gündelik hayatın sıradan pratikleriyle bireysel direnişler geliştirir. Bunlar, *sessiz, bireysel, gündelik hayatın olağan pratiklerinin içine karışmış, baskıya karşı daha esnek yapıda birer pratik siyasetidir. Otoriter rejimlerde/sistemin kapandığı dönemlerde fail olmayı mümkün kılar* (Bayat 2015: 48-49). Örneğin İranlı kadınların örtünme zorunluluğunu aşmak için başörtüsünü saçları kısmen görünecek şekilde takmaları, “erkek işi” sayılan işlere girişmeleri bu çerçevede düşünülebilir.

Asef Bayat yine İran örneğinden yola çıkarak “**sıradan olanın sessiz tecavüzünden**” söz eder. Sessiz tecavüz, “bireylerin ve ailelerin, hayatları için temel ihtiyaçları (barınacak yer, iş, vs.) karşılamak üzere, sessiz, mütevazı, bir tarzda kolektif olmayan, fakat uzun süre devam eden doğrudan eylemidir. Sıradan insanların hayatta kalabilmek ve hayatlarını sürdürebilmek için mülk ve iktidar sahibi olanlara doğru suskun, uzun vadeli, fakat yaygın ilerleyişini anlatır” (Bayat 2015: 82). Kaçak elektrik kullanımı, siyasal işportacılık, ev ve otel işgali, gecekondu yapımı, vs. sessiz tecavüz kavramsallaştırmasının somut örnekleridir. Bayat buna “arka sokak siyaseti” de diyor. James Scott’taki “**gizli senaryolar**” ile Asef Bayat’taki “**sessiz tecavüz**” birbirine yakın kavramsallaştırmalardır. Gizli senaryoların direniş başlatma ihtimali de mevcut. Açıkça vergi isyanı yerine vergi kaçırma, vicdani redçi olmak yerine askerden kaçma, vs. gizli senaryolara örnek teşkil eder.

Otoriter sistemlerde protesto sadece örtük/gizli ve bireysel biçimde ortaya çıkmaz; bazen de kolektiftir, ancak sanat gibi daha nötr ve korunaklı alanlara kaymıştır.

2. Sanat ve protesto

*Cehennem içeriden geçersiz ilan edildiğinde,
cehennemliği son bulur.*

John berger

Otoriter sistemlerde protestocular çoğu kez repertuarlarını daha nötr alanlara taşırlar. Protestocuların bir denetlenemeyecek alanlar arayışı söz konusudur ve bu arayış sonucunda, protestolar otoriter sistem tarafından tamamıyla kontrol edilemeyen alanlara kayar. Bu alanların başında sanat gelir. Otoriter sistemlerde protestonun sanat alanına kayması aslında iki nedenledir: bir yandan, daha az kontrol edilen bir alan olması, diğer yandan da otoriter sistemlerde duygulara seslenmenin, duyguların mobilizasyonunun önemli olması nedeniyle. Duyguların kitleleri seferber edici etkisi en çok da sanat alanında mümkün olabilir. Gündelik yaşamında, sokakta tepkisini dile getiremeyen bir kişinin izlediği bir tiyatro oyununda, eserden etkilenip kuvvetle alkışlayıp fikre/eleştiriye destek vermesi, salonda slogan atması gibi. Müziğin duyguları ve böylelikle bireyleri, kitleleri harekete geçirici etkisi üzerine de uzun zamandır çalışmalar yapılıyor (Traîni 2008; Siméant & Traîni 2016). Aynı şekilde sinema önemli bir protesto alanı; bireysel siyasallaşmaya ve kitle seferberliğine katkısı biliniyor. İran sineması bu açıdan çarpıcı bir örnek. Müzik,

tiyatro ve sinemaya bir protesto aracı olarak grafitiyi de eklemek gerek (Geoffray 2012). Protestonun baskı rejimlerinde sanat alanına kaymasının en çarpıcı örneklerinden biri, Arjantin'deki Teatro Abierto deneyimidir. Başka alanlarda tam bir sessizliğin hakim olduğu darbe döneminde, Teatro Abierto'nun toplumdaki korkunun aşılmasında ve kitlelerin harekete geçirilmesinde önemli bir rolü oldu. Teatro Abierto, 12 Mayıs 1981'de Buenos Aires'de bir basın açıklaması ile doğdu. 21 oyuncu, 21 drama yazarı tarafından kaleme alınan ve yaklaşık 30'ar dakika süren 21 ayrı oyun sergiledi. İlk oyun 28 Temmuz 1981'de sergilendi. İlk hafta, izleyiciler üzerindeki etkisini test etmek için sadece oyuncuların yakınlarına ve gazetecilere gösterim yapıldı. 3 Ağustos 1981'de ise halka açık gösteriler başlar. Haftanın her günü saat 18:30-20:30 arası üç oyunun gösterimi yapılır. Önemli bir parantez; 5 Ağustos'u 6 Ağustos'a bağlayan gece, Picadero, yani gruba sahne veren tiyatro binası askerlerce yakılır. Ertesi gün 17 farklı tiyatro sahnesi oyunların sergilenmesi için kapılarını açar. Bunlar içinden Tabaris'te oyunlar sergilenmeye devam eder. Bu deneyim 2 ay sürer ve 1986'ya kadar tekrarlanır. Teatro Abierto giderek kitleleşir. 1981'de Teatro Abierto'ya katılan sanatçı sayısı 100'ü aşarken, bu sayı 1982 yılında 400'ü aştı. Drama yazarları tarafından kaleme alınan metinlerin sahneye konulmasındaki amaç, **Otoriter bir rejimde "korku ortamını aşmak"** olarak tanımlandı (Arrigoni 2013). Teatro Abierto 1983'te de büyük bir karnaval düzenledi. Karnaval sırasında bütün kent baştan başa yürünerek Lezama Parkı'nda sembolik bir sansür kuklası yakıldı.

Teatro Abierto sürekli olarak kendini yenileyen bir örgütlenme oldu. Sanatsal niteliklerini kaybetmeden, bir politik mücadeleyi desteklemek için yeni bir özel tiyatro biçimi buldular. Abierto hem aynı sektörde çalışanları bir araya getiren mesleki hem de politik bir kitle seferberliğidir (Arrigoni 2013).

Makale boyunca, otoriter sistemlerde de protestonun farklı durumlarda farklı farklı biçimler alabildiğini göstermeye çalıştım. İran'da daha çok bireysel ve gizli iken, Arjantin'de kolektif ve daha örgütlü. Şüphesiz bu durumda ülkelerdeki tarihsel birikimin ve bağlamın büyük etkisi var. Nitekim Arjantin'de Abierto deneyiminin kitle seferberliğine dönüşebilmesinde, tiyatro sektöründe geleneksel olarak örgütlü, köklü bir sendikal örgütlenmenin varlığı etkili. Böylece Abierto deneyimi önemli ve daha genel bir soru sormamızı gerektiriyor: **Otoriter sistemlerde bireysel ve sessiz olan eylemleri nasıl kolektif ve ses çıkaran eylemlere dönüştüreceğiz?**

Bir süre aklımızı meşgul etmesi gereken hayati soru kanımca bu. Nihayetinde siyaset, bir değiştirme sanatı ise, değiştirmeye devam edebilmek için, şayet daha örgütlüsü mümkün değilse, ama aslında mümkünse dahi, herkes bulunduğu yerden, fail olduğunu gösteren ve yurttaş olmakta ısrar eden bir biçimde eylemeli. Zira, bu tür sistemlerde protesto hakkına sahip çıkmak yurttaşlık hakkına sahip çıkmak anlamına gelmektedir.

Kaynakça

- Aminzade, R. & McAdam, D.**, « Emotions and Contentious Politics », R.R. Aminzade, J.A. Goldstone, D. McAdam et alii., *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Cambridge University Press, 2001, ss. 14-50.
- Arrigoni, M.**, *Se mobiliser en situation autoritaire. Une comparaison des contestations théâtrales argentine et chilienne (1973-1990)*, thèse dirigée par M. O. Dabene, Institut d'études politiques de Paris, 8 novembre 2013.
- Bayat, A.**, *Siyaset Olarak Hayat. Sıradan İnsanlar Ortadoğu'yu Nasıl Değiştiriyor?*, Metis, İstanbul, 2015.
- Bayat, A.**, *Sokak Siyaseti. İran'da Yoksul Halk Hareketleri*, Phoenix, Ankara, 2008.
- Bayat, A.**, *Ortadoğu'da Maduniyet. Toplumsal Hareketler ve Siyaset*, İletişim, İstanbul, 2006.
- Bourdieu, P.**, "Pour un savoir engagé", *Le Monde Diplomatique*, février 2002.
- Geoffray, M.-L.**, *Contester à Cuba*, Dalloz, 2012.
- Hirschman, A.O.**, *Défection et prise de parole*, Fayard, Paris, 1995.
- Jasper, J.M. & Duyvendak, J.W.**, *Players and Arenas. The Interactive Dynamics of Protest*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2015.
- Jasper, J.M.**, *Ahlaki Protesto Sanatı. Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kurzman, C.**, "Structural Opportunity and Perceived Opportunity in Social-Movement Theory: The Iranian Revolution of 1979", *American Sociological Review*, 61/1, 1996: 153-71.
- Offerlé, M.**, "Kolektif eylem repertuvarlarına eleştirel dönüş (18.-21. yüzyıl)", içinde *Tarihsel Sosyoloji. Stratejiler, Sorunsallar, Paradigmalar*, der. F. Ergut & A. Uysal, Dipnot Yayınları, Ankara, 2012, ss. 211-249.
- Rasler, K.**, "Concessions, Repression and Political Protest in The Iranian Revolution", *American Sociological Review*, 61/1, 1996: 132-52.
- Scott, J.**, *Tahakküm ve Direniş Sanatları. Gizli Senaryolar*, Ayrıntı, İstanbul 1995.
- Siméant, J. & Traïni, C.**, *Bodies in Protest: Hunger Strikes and Angry Music*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2016.
- Tilly, C.**, *La France Conteste de 1600 à nos jours*, Fayard, Paris, 1986.
- Traïni, C.**, *Musique en colère*, Presses de SciencesPo, Paris, 2008.
- Uysal, A.**, *Sokakta Siyaset. Türkiye'de Protesto Eylemleri, Protestocular ve Polis*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Toplantı ve Gösteri Hakkı İzleme Raporu 2017

ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Caddesi
No:22/2-3 Beyoğlu - İstanbul - Türkiye
Tel: +90 212 293 63 77
www.esithaklar.org
email: esithaklar@gmail.com